

Det Ottende Capitel

Om Kalløe Amt

(261) **Lægde og Grændser.** Kalløe Amts Lægde er paa den østlige Kant af Jylland, og skyder sig frem for det øvrige af Landet langt ud i Kattegat, med hvilket det saa got som er omgivet paa de tre Sider, havende synden for sig Samsøe og Fyen, men lidet af nordre Kanten og den ganske fierde eller vestre Kant støder enten paa Droningborg Amt eller Skandeborg- og Havreballegaards Amter. Det bestaar af 5 Herreder, Synderhald-Herred, Nørre-Herred, Synder-Herred, Mols-Herred, og Østerlisbiørg-Herred. Dette Amt hae sin egen Amtmand, men sortere under Amtsforvalteren og Amtstuen i Aarhus, hvorunder og Havreballegaards og Stiernholm Amter høre. Det contribuerende Hartkorn i Kalløe Amt beløber sig over 12500 Tønder, foruden Frie Jord til Herregaarde og Prestegaarde. Amtet er omtrent 5½ Mile baade i Længde og Brede, og som det er det største Amt i Aarhus Stift, saa er det og en af de skønneste og beste Egne i Landet. Navnet bærer det endnu af det gamle og faste Slot Kalløe eller som der fordum blev skrevet Kalvøe, som nu ikke mere er til, men Øen eller den Holm, som Slottet og tilforn et lidet Kloster Navn har stået paa, ligger i det inderste af Kalløe-Vig udi Østerlisbiørg-Herred. Amtet er mesten altsammne frugtbart Land, dog paa faa (262) Steder noget sandigt, men, det uagtet, med al Flid dyrket. Der findes Søer, Sige og Kiere, som tilforn har været anseete for bondløse, og hvori er bleven fisket alle Slags Fisk, som nu er ganske udtørrede, dels tilgroede sig selv, og dels udgravede, saa at de ere forvandlede til Engbond eller Tørve-Moser. Formedelst at faa Byer tilhøre én Eier, men de fleste tre eller fire, og endeel geistligt Gods imellem, er det ei at undre over, at Eidendomme ikke allesteder ere inddelte, som de burde, og at, hvor der er frie og Hov-Bønder i én Bye, ere de sidste gierne fattige. Somme forsømme Agerdyrkningen ved Fiskeriet, som her er god Leilighed til ved saa vidtløftige Strande. Derimod ere i Tved, Vistoft, Agrie, Knebel, Roelsøe, Eggens, og flere Sogne, duelige og formuende Bønder, som passe Agerdyrkningen og Fædrifts Opelskning, og lade Fiskeriet, og andet fare, de fabrikere selv deres Klæder, Uldet og Linnet, vide selv at farve dem, og købe ikke gierne fremmede Varer, de sige: Landet skal føde sig selv. **Farverie.** De Vexter og Urter, som de bruge til at farve deres uldet og linnet Tøig med, ere disse: Til Lyseguult bruges Pors, Blomster af Skarntyder, Vier, Engelskier, og Skreppe-Blade. Til Mørkeguult bruge de grønne Boghvede-Blade eller Birke-Løv. Lavendelblaat viede de at farve i Ege-Saug-spaaner. Lysebrunt farve de i Steen-Mos og Ellebark. Mørkbrunt farve de i Fladskalle-Mos paa gamle Bøge. Staagraat farve de i Ege- eller Æbletræers Bark, og Uldgarn i Rør-Toppe. Grønt uldet farve de i Rør-Toppe med lidet Spanskgrøn og Allun.

Sproget. Kalløe Amts Almue, i sær Molboerne, tale et uforstaaeligt Sprog, og snart i hvert Herred har de sin Dialect. Ø og Y bruge de aldrig men d 5 Vocaler bruge de saaledes: A udtale de som aa, de (263) sige Aarbeide i steden for Arbeide, Aage for Age, Faasten for Fastende, Aaler for aldrig, Laars for Lars. Æ bruges mesten i steden for ø, saasom et Æeg i steden for Øg eller Hoppe, Begetræ for Bøgetræ, Bree for Brød, Been for Børn, Fled for Fløde. I brugens i steden for y, saasom Big for Byg, Bride for Bryde, skie for flyde. O udtales som U, saasom Rud for Rod, Uen for Vogn, Un for Ovn, Blu for Blod. U bruges som v, han skreu for skrev, bleu for blev. Tilnavnet sette de dor ved

Døbe-Navnet, saasom Cabel Jens for Jens Cabel, Strander Anne for Anne Strander. Alle Paarørende kaldes Suaur = Svoger. Middags-Mad kalde de Oiner, i somme Herreder Unenour, og saa videre.

Molboerne ere driftige Folk, og Høie og Lave lige i Øinene, undtagen deres Herskab og Fuldmægtige. Qvindekønnet sidder gierne med et Hvivklæde, det er et hvidt Klæde over Hovedet, i Kirken, og naar de ere ude, trekke de det yderste Skiørt om Halsen som en Kaabe. En Enke gaaer med et sort Skiært over Hovedet, ja endog naar hun gaar til Guds Bord. Qvinderne i Amtet ere mestendeels arbeidsome, saa at man siger om dem: Molboerne spinde, Helgenæs-boerne væve, og de i Synderherred binde. Det er noget merkeligt, at Molsherred, som fattes Skov, og hvor Skoven ligger langt fra, har Bønderne deres Gaarde holdte i god Stand, frem for dem, der ligge i Skov-Egnen. Indbyggerne paa Mols jevne aldrig deres Langhalm eller pille Vipperne og Rod-Enden; De paastaae, at Taget er des sterkere imod Sool og Vind, Erfarenhed har og viist, at de deri har Ret.

Bier havde de overalt i dette Amt, men de beste findes i Synder-Haldherred, Synderherred og Nørreherred, og i sær hvor der saaes Boghvede, samt Skove og gode Enge ere (263) nær ved. De optage Bierne om Efteraaret, og sælge 4 Potter Honning for 28 til 30 Skilling. Prestegaardene ere mestendeels vel bygte, ja og nogle teglhængte, og ved de fleste smukke Haver anlagte. Paa nogle Steder i Amtet har de egne Maader at drive deres Avling paa, saasom hvor de legge Jorden til Havre ved Juul og saa Sæden i April uden videre Pløining.

Roer. Ved visse Byer, saasom Gierild i Nørreherred saaes hele Agre med Roer, hvilke føres vidt omkring at sælges.

Lim og Mergel. Paa nogle Steder findes Lim og Mergel eller Jord Marv, som de forbedre deres Giødske med, og finde sig vel ved sammes Brug. **Skov.** Naar man undtager visse Egne, hvor lidet eller intet er af Skov, saa haves der gode Skove i den største Deel af Amtet og til de fleste Herregaarde, ja nogle af disse Eiere har i vore Tider gjort sig priisværdige ved at opelske og forplante ung Skov af Bøg og andre nyttig Træer, hvormed de vil fortjene Tak ag Efterslegten.

Bierge. Bierge findes paa Helgenæs, eller ikke mange af det Slags i Amtet, undtagen nogle Klint-Bakker eller Klak-Bierge ud mod Søen i Nørreherred, hvoraf en Klint ved Karleby er 75 Alne høi, og følgelig en med de høiste i Riget af det Slags.

Kalkbrænderie. Man har og vidst at betiene sig deraf, og ved Grevskabet Skeel er anlagt et stor Kalkbrænderie.

Sandflugt. Omendskiønt Grunden her og der falder noget sandig, saa er dog Amtet fri for den skadelige Sandflugt, undtagen ved Albek i Nørreherred.

Rif og Revler. I Havet derimod, som indslutter den største Deel af Amtet, gives adskillige Sand-Rif og Revler, saasom ved Volbye et Rif paa en Miil ud i Søen, et andet ved Skiellerup, hvor store Skælfisk og Muslinger fanges, endnu tvende udi Kalleøe-Vig, hvoraf den ene er med store (265) Stene og rekker over Vandet som en liden Klippe, ikke at tale om det store og alt for bekiendte Anholts Rif.

Fiorde og Vige. Af store Fiorde eller Vige, ere her bekiendte, Kalløe-Vig, Helgenæs-Vig, og Ebeltoft-Vig, som alle komme fra Kattegat ved de trende Forbierge som skyde ud mod Samsøe. Kalløe-Vig strekker sig fra Indløbet ind i Landet 2½ Miil, og er 1½ Miil over fra Aarhuus til Skiødshoved i Tved Sogn.

Havne. Ved Katholm er en god Havn, ligeledes ved Grinnae, naar den blev i Stand sat. Saa har og Naturen dannet adskillige Steder i bemeldte Vige til ypperlige og sikre Havne for de Søfarende, endog for meget store Skibe, saasom den saa kaldte Knebel-Vig eller Tveds-Vig.

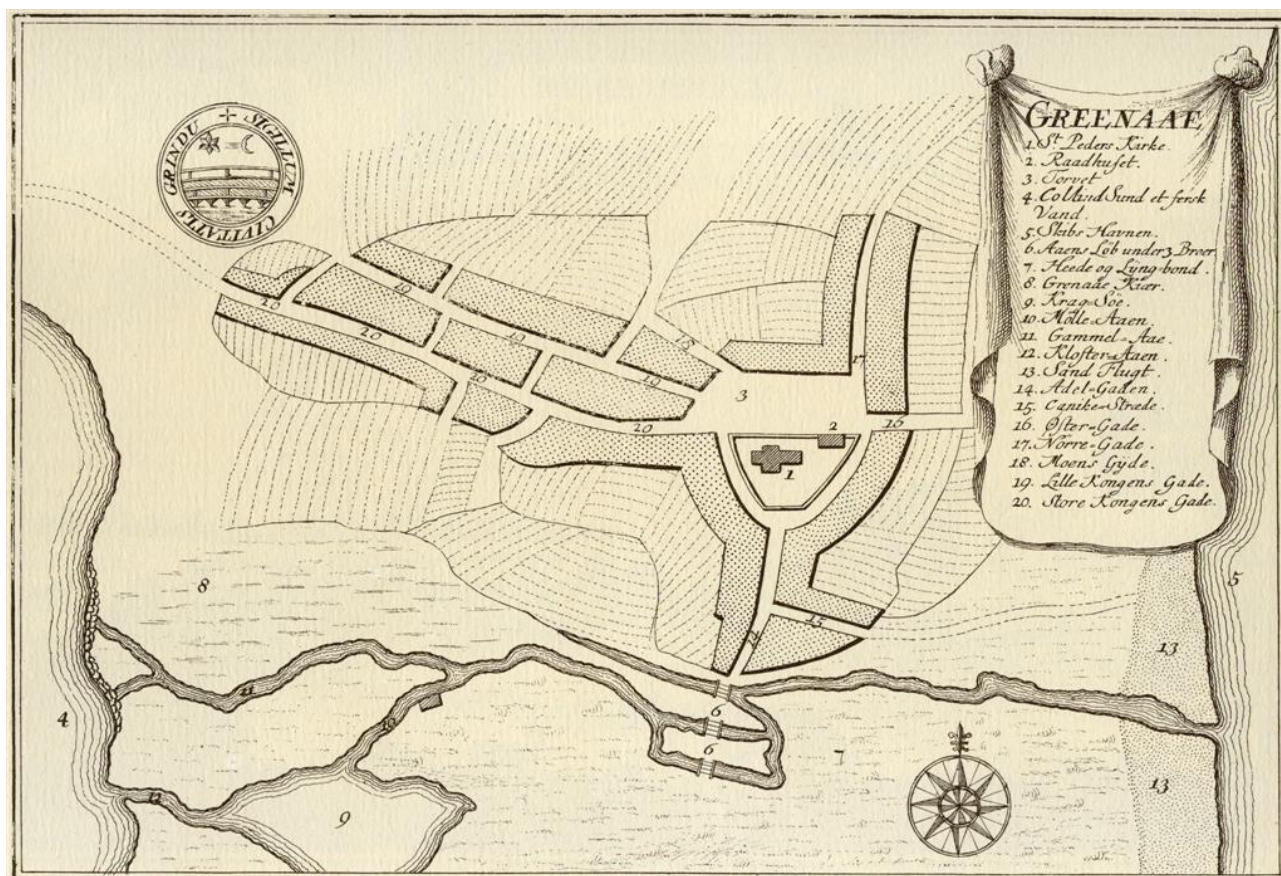
Kilder. Godt Vand er ingen Mangel paa i dette Amt, da her findes Mængde af skønne Veld og Kilder, hvoraf adskillige i gamle Dage have været holdne for hellige, og som endog til vore Tider paa Helbredens vegne ere blevne søgte og brugte paa visse Tider af Aaret. Ved Roelse er et Vandsted, hvor Vandet seer brunt ud, men Creaturene trives deraf.

Søer. Af ferske Søer ere her baade mange og temmelige store, saasom Gierildsøe, Jævsøe, Skaresøe, Valmsøe, Stubbesøe, Vragesøe, Rugaardssøe, Kragsøe, Ramtensøe, og mange flere, hvoraf nogle er meget fiskerige, med det største ferske Vnød i Amtet er Kolling-Sund, som tager sit Udløb forbi Grinnae i Havet ved en Aae, som fordum kaldtes Diurs Aae, og er meget bekiendt i vor gamle Historie.

Fiskerie. Naar nu tillige betragtes, at Stranden eller Salte-Søen, med sine mange Viger omgiver det meste af Amtet, er det ingen Under, at Almuen legger Flid paa Fiskerie, og at her haves Overflødighed af Aal, Aborre, Brasen, Skaller, Giedder, og flere Fisk-Sorter. I Knebel-Vig falder Flynder, Makrel, Torsk, Hvillinger, og paa Sand-Riffene skønne Muslinger (265) Skielfisk, ja vel og smaa Østers. De mange Aae, Bekke og rindende Vande, foruden at nogle af dem give Fisk af sig, drive en Hoben Vand-Møller til Indbyggernes store Nytte. Ikke desmindre klage dog Molboerne, at de har langt til Mølle, saa at Veir-Møller vare der i Herredet og paa nogle Steder i Amtet høit fornødne. I dette Amt ere tvende Kiøbsteder, Grinnae og Ebeltoft, som jeg nu vil beskrive, førend jeg kommer til Herrederne.

Grinnae.

Situation. Grinnae er en liden Kiøbsted, beliggende i Nørreherred, tre Mile fra Ebeltoft, sex Mile fra Aarhuus, sex Mile fra Randers, ligger ved ovenmelte Aae, i gamle dage kaldet Diurs-Aae, hvilken kommer fra den Sø kaldet Kollind-Sund, har sit Udløb i Kattegat, og tillige gjør Skilsmisse imellem Synder- og Nørre-Herreder, hvilken Egn paa begge Sider fordum blev kaldet Diurs. Byen ligger en Fierdingveis fra Havet, og er den allerøstligste Losse- og Lade-Plads i Jylland. Men Aaen har tilforn været navigabel, at Fartøierne kunde gaae lige op til Byen, som endnu med maadelig Bekostning kunne skee, Borgernes Handel og Skibsfart til stor Nytte og Opkomst. Grinnae ligger paa den 56 Gr. 30 Min. Latitudinis og 25 Gr. 42 Min Longitudinis.

Navn. Naar man farer fra Grinaae til Synderherred, kommer man over tre Broer; Thi Kollind-Aae deler sig tet synden for Byen i tre Grene, hvoraf nogle ville, at Byen har faaet Navn og bør skrives Grenaae; skjønt andre holde for, at Aaen i ældgamle Tider paa det Sted har været kaldet Grind-Aae, af det gamle Danske Ord Grind (267) = et Led, Tralverk, Skranker, eftersom Aaen der saaledes deler sig, og man finder i Edda, at et af de Navne som de Gamle har givet Aaer og Vande, er Grind Jardar, crates terræ, cancelli terræ, Jordens Grind eller de Aabninger Vandet havde at løbe ud igennem, hvoraf da denne derved siden anlagt Bye kan have faaet sit Navn. Navnet skrives ellers i gamle Documenter paa mange Maader, Grinøgh, Grindugh, Grinduk, Grindow, Grindaa, Grindu, Grindue, Grinow, Gryndhe, Grindne, Grinne, og i et Brev af 1441 Kronens Kopstæd Grindæ.

Broen. Fordum blev Broen forlænt bort til at holdes ved lige af Bro-Korn og anden Indkomst, som dertil af Herrederne var lagt. Saaledes fik Peder Ingvarsön 1539 af Kong CHRISTIAN III. Brev ad gratiam paa Grind Broff og den Rente deraf ganger, og 1550 fik Clement Slotsskriver paa Kallø Brev paa Kronens Broe Grindne Bro, og at opbære Brokorn og andet tilligger. **Vaaben.** Af denne Broe fører ogsaa Byen sit Vaaben, som er en Lang Broe over et Vand, med en Stjerne og Halvmaane over.

Ælde og Privilegier. Naar eller af hvem Byen er anlagt og bleven til Kiøbsted, vides ikke det mindste om. Men gammel er den, og nævnes allerede 1262. Dens ældste Privilegier ere ubekjendte, og siges ved ulykkelige Ildsvaader at være forkomne. Men de nyere ere endnu til deres Indhold bekjendte, som følger. Anno 1445 har Kong CHRISTOFFER af Beyern for Borgernes Troskab imod Kongen og Riget givet dem Told-Frihed paa Skanør og Falsterbo, med videre. Kong CHRIST. I. har 1460 stadfæstet Byens forige Privilegier. Kong HANS ligeledes 1483 confirmeret Privilegierne. Samme Konge har An. 1505 givet dem den Frihed, at ingen paa to Mile nær Byen maatte købe (268) med Bonden, uden Borgerne i Grinaae, og at de, som boe omkring Byen og bruge deres Havn, skulle give 4 Skilling af hvert Skib, som bør 10 Læster eller mere, 2 Sk. Af hver Skude, og 1 Sk. Af hver Baad, og at ingen maa dele og forfølge Borgerne uden til deres Byting med Loven. Deres Privilegier ere comfirmerede af Kong CHRISTIAN II 1515 af Kong FRIDERIK I 1524 og af Kong CHRISTIAN III. 1546. Af sidst bemelte Konge fik Grinaae Borgen 1547 Brev, at maae holde Torvedag i deres Bye hver Løverdag. Ligesaa fik de 1552 Bevilling at maae, til deres Havn og Skipsbroe ved Magt at holde, opbære 2 Danske Skilling af hver indlændsk Skib og Skude, som kommer løbende ind for Grinaae Bye. 1560 fik Grinaae Kiøbsted Kong FRIDERIK II. Beskiærmelse-Brev og Stadfæstelse paa sine Privilegier. 1595 har Kong CHRISTIAN IV formedelst Byens Uformuenhed at faae sin Havn repareret, frigivet Borgerne indtil videre for Byskat og for Bysseskytter og Baadsmænd at holde. Samme Konge har 1598 stadfæstet Byens Privilegier, og 1601 bevilget, at det Michels-Marked skulde forflyttes til Grinnaae, som hidtil var holdet i Torsager. Endnu ved Brev af 1627 befriet Indvaanerne, som Skade i Ildebranden lidt have, for Skat og Told i 5 Aar, paa det Byen igien des bedre kunde blive opbyggt. Ligeledes 1641 forordnet, at hver Uge om Mandagen skal holdes en Torvedag i Byen, paa det Tilførsel des bedre kan skee af Bønderne. Kong FRIDERIK III. Har 1648 stadfæstet Byens Privilegier. Og Kong CHRISTIAN V. confirmeret de forrige Kongers Privilegier, saa vidt de ei imod Kongl. Majsts. Jura Majestatis, Absolutum Dominium, Souverainitet og Arve-Rettighed befindes at stride. Ved (269) Rescript af 8 Maji 1686 har Kong CHRISTIAN V. allernaadigst bevilget, at Grinnaae Byes Accise skal til Havnens Reparation anvendes.

Skiebne. Hvad Skiebne Grinnae i ældre Tider haver haft, findes nu intet optegnet om. Men i Aaret 1627 afbrændte de Keiserlige denne Bye saavel som andre flere. Nogen Tid derefter, da Kirken igien var bleven opbyggt, og Gammel Sogns Beboere af trende smaae Landsbyer, Aastrup, Brestrup og Dolmer, hvilke ligge tet omkring Byen, lagte til Grinnae Kirke. Anno 1644 da de Svenske havde Landet inde, har denne Bye og lidt meget. 1713 fik Grinnae 130 Svenske Fanger til Indqvartering.

Gader og Huse. Byen har smukke Gaarde og Huse, opbygte siden sidste Ildebrand, deraf 7 Stykker 2 Etager høie, bestaaende i alt af 87 Gaarde og 69 Huse, som i Brandcassen er assecurerede. Der ere alene to reëlle Gader i Byen, store Kongens og lille Kongens Gade, samt nogle Gyder og Tvergader, nemlig Adelgaden, Canikestræde, Østergade, Nørregade, Moensgyde, og fire Porte, hvoraf imellem Aastrup- og Brestrupporte holdes aarlig Marked. Indbyggerne bestaa af 192 Familier, deraf 110 Borgere, som leve dels af Kiøbmandskab, dels af Avlsbrug, dels af Skibsfart og Øl-Sal, og over 40 er Handverker, de øvrige ere Kirke-Betientere, Øvrigheds Personer og Bestillingsmænd, og nogle som leve af deres Renter eller Pension, i alt henved 600 Mennesker over 12 Aar. Foruden 11 a 12 Kiøbmænd, en Apoteker, en Farver, og 9 a 10 Skippere, ere de øvrige Handverkere disse:

Bagere	3
Barbere	1
Bogbinder	1
Bødkere	2 (270)
Drejere	2
Feldberedere	3
Grovsmed	2
Guldsmed	1
Handskemager	1
Hattemagere	2
Kobbersmed	1
Kleinsmed	1
Møllere	2
Parykmager	1
Sadelmager	1
Skomagere	8
Skrædere	5
Slagtere	2
Snedkere	4
Tømmermænd	2
Uhrmager	1
Vævere	2

Mark-Jorder. Byen har en god Mark til Vaar- og Vinter-sæd, samt god Fædrift. Kiøbmænd og de beste af Indvaanerne have tillige Avling. Tiende deles imellem Presten og Kirken. Paa den vestre Side imod Sundet har Byen et got Kiær til Høe, Overdrift og Tørveskiær, men har mistet Fædrift i Brokhede Mark, og et Stykke Jord syden Byen, som Herregaarden Hessel har i Brug, saa Byen nu alene har 80 Tønder Hartkorn af 424 Tønders Udsæd og 90 Høveders Græsgang.

Skibsfart og Næring. Segladsen til Grinnae falder meget besværlig, formedelst den aabne Reed og den forfaldne Havn. Byen har i forige Tider haft 18 Fartøier, men Skibsfarten der har saaledes aftaget, at den nu ikkun har 7 á 8 Fartøier fra 6 til 17 Læster. Som gaaer deels til Kiøbenhavn med Brænde, Korn og fede Varer, deels til Norge med Korn, Malt og fede Varer, og tager Trælast og Jern tilbage. Men om Havnen, som før har været god og nu fordervet, blev igien sat i Stand, som med en maadelig Hielp kunde lade sig giøre, kunde skibe paa 900 Tønder indgaae, og Farten blive fordeelagtig baade for Byens og fremmede (271) Seglere. Byens beste Næring er, Øls og Brændevins Udsælgning, Maltgiøren, grove Varer og anden fornøden smaaa Handel med Bonden og Landmanden. 1746 udgik herfra, Byg 865 Tønder. Boghvede-Gryn 348 Tønder. Rug 1180 Tønder. Flesk 14 Skpd. Ec.

Kirken, som heder St. Peders Kirke, blev, som sagt er 1627 afbrændt, men derefter igien smuk opbyggt, har et temmelig stort Taarn med tre skønne og vellydende Klokker, støbte 1648 af Mester Claus Wandam. Inden i er Kirken skikkelig prydet, og for kort Tid siden med smukke Pulpiturer forsynes. Nederst paa Altertavlen læses, at Frue Ide Lunge gav til Kirkens Reparation 200 Slette Daler. Ved Choret er et hvælvet Sacristie med Indgang uden fra, men over Døren, som gaaer ind til Kirken, sees et Epitaphium med denne Paaskrift: *Æternæ Memoræ Nob. Viri Dn. Jo de Beveren Car. Fil. Dordrecto Bat una cum classe Holland in auxilium Reg. Dan. V. die Jun. 1659 subito mortui hoc positum*, og derunder et Latinsk Vers. Bag Alteret en Steentavle med Knæstykke og Latinsk Inscription over Rector Olus Pertæus, som døde 1659. Midt i Kirkegulvet paa en firekantet Messing-Plade læses i Lapidar-Stil paa Dansk en Beretning om Døden, men uden nogens Navn. En Ligsteen paa Kirkegaarden over Rector Jens Lönborg som døde 1700. Orgelverket er ganske nyt, bevilget af Directeurerne Stiftamtmand Skovboe og Biskop Hygom, men bekostet af Sognepresten Johan Risom, Bygfoged Niels Erik Vehr, og nogle faa af de beste Borgere 1760. Det forige Orgelverk havde da værende Sogneprest Ove Brøk og Byfoged Knud Henrik Blikfeld ladet fuldfærdige. Over Sacristie-Døren ud til Kirkegaarden (272) sidder indmuret en Steen med følgende Bogstaver, som en og anden har gjort sig Umag at forklare, men deri ei været lykkelig: C. R.D.E.R.H.F.D.I.O.G.I.R.T.Æ.H.S.R.P.P.T.A.S. Tilforn holdte Sognepresterne personelle Capellaner, men fra forige Seculo har her været af Kongen beskikkede residerende Capellaner.

Skolen. Den her fordum værende Latinske Skole var 1555 af Kong CHRISTIAN III beneficeret med Konge-Tiende af Hammelev Sogn samt 1558 med nogle Jorder paa Markerne der omkring og med Landgilde af visse Bøndergaarde. Var og 1553 af Kongen den i Grinnae liggende Kronens Gaard kaldet Provstegaarden skienket til Skolen og Skolemestres Bolig, men da samme var afbrændt, nøde Rectores siden noget af Kirken til Husleie. Den havde og nogle nyere deels af Adelen deels af Borgerne givne Legata, men ved Skolens Rweduction 1740 er dens Beneficia til Aarhus og Horsens Latinske Skoler henlagte. Skolens Lærere, medens den var ved Magt, vare en Rector og en Hører. 1732 vare der 25 Disciple. Nu er Huset, som af Rector Ramus Raaballe var legeret, en Dansk Skole for byens Ungdom hvori og Chorsdegnen har sine Værelser.

Hospital. Hospital er her nu ikke, men har i forige Tider været; Thi det heder i Kong FRIDERIK II Brev af 1562 at efterdi Hospitalet i Grindow, som M. Jesper Brokman havde haft i Forsvar, nu er ødelagt, skal Godset legges til Hospitalet i Aarhus. Dette Hospital i Grindaae heed St. Jørgens Gaard, og findes udi Kong CHRISTIAN II Tid, at Niels Torkilsön Kongens Capellan 1520 fik paa Livstid Forlænings-Brev paa Kronens Hospital St. Jørgens Gaard udi Grindow, med saadant Vilkor,

at han skulde holde St. Jørgens (273) og Capell ved Hevd og Magt, og give de fattige syge Mennesker deres Provent og Rettighed, og holde Bønderne ved Loug og Skiel.

Raadhuset er en gammel og trofast grundmuret Bygning, liggende ved den nordost Ende af Kirkegaarden. I den øverste Etage er en stor Sal, hvor Retten holdes, nemlig baade Bytinget og Herreds-Tinget. Neden under har Vægteren sine Værelser, derhos tvende ved forsynede Arrest-Kammere. Men allerunderst er en stor hvælvet Kielder.

Øvrighed. I forige Tider og endnu 1664 har Byen haft Borgemester og Raad, men nu alene en Byfoged, som tillige er Herredsfogded over Nørreherred, samt en Bye- og Herreds-Skriver; Thi ved Kongeligt Rescript af 15 April 1726 er bevilget, at Nørreherreds Ting maae til Grinnaae forflyttes, under Bytinget være incoporeret, og tillige at holdes om Mandagen.

Consumption. Byens Consumption og Folkeskat har Anno 1697 været 540 Rdlr. Men har siden saaledes steget, at den 1758 var 1156 Rdlr. Anno 1761 1000 Rdlr. Anno 1764 1000 Rdlr. Anno 1767 1000 Rigsdaler.

Markeder. Her holdes trende Markeder om Aaret, den 10 Januarii med Kram-Varer, den 24 Julii med Handverksfolks Arbeide, den 19 September med Heste, Qvæg og Kramvarer. Forhen er erindret, at Torsager Mikkels-Marked 1601 af Kong CHRISTIAN IV. Til Grinnaae blev forflyttet,

Ebeltoft.

Ebeltoft er en liden Kiøbsted, 6 Mile fra Aarhuus, 6 Mile fra Randers, og to Mile fra Grinnaae, liggende i Molsherred, ved en (274) stor Fiord eller Indvig, kaldet af Byen Ebeltoft-Vig, som fra Kategat skyder sig 1½ Miil ind i Landet fra Forbierget Helgenæs. Havn. Den er en god og sikker Havn for temmelig store Skibe. Vigen formeres paa den ene Side af Elsegaarde Mark og Landets Udstrækning kaldet Øerne, som rekker 1 Miil fra Ebeltoft i Sydvest ud ad Havet, og paa den anden side af Helgenæs Land og Sogn. Vigen er ved Indløbet omtrent en halv Miil Bred, men den bliver inden til rummere, i sær paa den østre Side til Ebeltoft, hvor den gjør en Bugt, Pilken kaldet. For Odden af ved Indløbet gaaer imod Vesten en Sand-Revl et got Stykke ud i Vigen, som Skippere have at vogte sig for. Byens Lægde falder paa den 56 Grader 15 Minuter Latitudinis og 26 Grader 25 Minuter Longitudinis. Byen er lang og smal, beliggende tet ved Vigen langs med Strandbreden, har god Handel og Næring til Lands og Vands, **Skibsbroe.** og ved Stiftamtmandens Geheimeraad Levitzaus Flid er bleven forsynet med en i Vigen udført god Skibsbroe, hvor Skibene kan ligge til, losse og lade, og hvor inden for de kan ligge sikre for Vind og Bølgenes Magt, og holde Vinterleie; Samme har kostet imod 3000 Rdlr., hvortil Kongen har skienket Accisen og Havne-Pengene.

Ebeltoft er formodentlig en temmelig gammel Kiøbstad. Men at den skal være anlagt og have Navn af Kong Abel, som regierede 1250 det er vel mere en Gisning, end beviisligt. Dersom de paaberaabte gamle Documenter kunde fremvises, hvori Byen skal kaldes Abelstoft og Elsegaard Abels-Søgaard, da vilde vel denne Oprindelse fortjene nogen Troværdighed. Imidlertid seer man dog, det har været de i forige Tider, som har troet, at Byen har faaet Navn af et Eble-Toft, siden de har givet den til Vaaben et Eble-Træ besat (275) med sin Frugt paa Grenene, og derforuden kaldet den paa Latin Pomagrium.

Privilegier. Om Byens Privilegier er til dette Verk intet blevet indsendt. Men RESENIUS i sin Atlas skriver, at Ebeltoft fordum laae under Kalløe Slot, og at Kong ERIK MENVED har først givet Byen Kiøbsteds-Ret og Friheder Anno 1310 hvilke af de efterkommende Konger ere stadfæstede, nemlig af Kong CHRISTIAN IV 1607 af Kong FRIDERIK III. 1648 og ellers oftere. **Skiebne.** I den Keiserlige Krig 1627 har Byens Kor været meget tunge, da den største Deel deraf blev ødelagt og nedskudt. Halve Gader ligge efter den Tid endnu øde, og Steenmure af de gamle Huse lukke de adspredte Bygninger tilsammen. Kirken var da Fiendens Magazin og Proviant-Huus, og af deres Ild og Kogen er Rammen af et Epitaphio sprungen og et stort Stykke nedfaldet. Siden i de Svenske Krige har ogsaa denne Bye udstaaet og haft sin Deel.

Gader og Huse. Byen bestaaer fra Nørre-Port og til en tredje Deel ind i Byen til Torvet og Raadhuset af én Gade. Men fra Torvet og paa begge Sider Raadhuset løbe to Gader, atter en tredje Deel af Byen til Kirken, hvorfra er Kirke-Gyden ned til Nedergaden, som endnu er en tredje Deel af Byen. I denne sidste Part boer mest Avlsmænd. Byen har 1059 Huse og Gaarde, hvoraf nogle ere 2 Etager høie, alle teglhængte og i Brand-Cassen for sikrede.

Indbyggerne. Af Borgerne ere 8 Kiøbmænd, 40 Handverkere, 7 Avlsmænd Resten Søefolk, samt Øl- og Brændevins-Tappere, de øvrige Indbyggere ere, de Geistlige, Øvrigheden, og de som leve af egen Formue eller Pension, saa at der i alt findes 7 á 800 Communicanter, hvoraf (276) 70 ere Borgere. Indvaanerne ere høflige, men skal ei være for at laane fremmede Huus, ey heller er der noget Herbergere-Huus i Byen.

Kirken. I Gamle Dage var alene et Capel i Ebeltoft, hvorom man finder, at der 1458 haver været Trette imellem Biskopen i Aarhuus og Lænsmanden paa Kalløe Hr. Otte Nielsön Rosenkrands. Og har Ebeltoft den Tid formodentlig været Annex til Draaby, ligesom den endnu 1516 var, da M. Anders Glad af Kong CHRISTIAN II. Har faaet præsentationem ad *Ecclesiam parochialem Droby cum sua Annexa Ebeltofte*. Siden er det bleven forandret, at Ebeltoft er bleven Hoved-Sogn og Draaby Annex dertil. Kirken, som nu er, er i god Stand og teglhængt, har et høit Taarn med to Klokker, den ene støbt 1557, men begges Inscriptioner ulæselige. Den har haft flere Klokker, men siden Byen er lang, og Kirken ligger næsten i den syndre Ende deraf, er én hængt i Raadstue-Spiret, og en anden længere op i Byen, hvormed der ringes til Kirke, og ellers naar behøves. Indvendig er Kirken zirlig, men smal, og alene to Rader Stole, har 8 Pulpiturer, og to Udbygninger, i den ene ar Daaben, den anden er en aaben Begravelse. Kirkens Ornamente er, Kalk og Disk med Eske af Sølv uden Inscription, en Sølv-Kande given af Sören Buctrup 1716 ny Messehagel af rødt Fløiel med Guld broderet, 3 Lysekroner, en given af Mag. Knud Utrecht 1694 en af Jacob Nielsön Skovgaard 1667. Epitaphier ere her, over Sognepresten Niels Pedersön som døde 1630 59 Aar, og over Sognepresten Sören Albretsön, som døde 1673 52 Aar. Paa det ene Pulpitur, hvor Orgelet før var, staaer, at Hans Jacobsön Ridefoged i Kalløe Amt forærede Orgelvelket med Pulpituret, som 1694 (277) paa Kirkens Bekostning blev forbedret og stafferet, men nu er Orgelverket i den vestre Ende af Kirken, og med nyt Tralverk forsynet.

Skolen. Før 1558 var ingen Skole i Ebeltoft, men til en Begyndelse bevilgede Kong CHRISTIAN III i bemelte Aar, at den Person, som bliver forordineret til Skolemester, skulde aarligen opbære fire Pund Korn af den Korn-Rente, som aarligen udgives af Undersaatterne i Ebeltoft til Kalløe Slot og elleve Fæster. Efter den Tid har her været en Latinsk Skole, som siden af Kong FRIDERIK III og andre er bleven XXXX, men i vore Tider med de andre smaa Skoler igien afskaffet. Det gamle Skolehuus som var for lidet til Byens Danske Skole, er efter Ordre solgt, og Skoleholderen faaer

Huusleie af Kirken og Byen. Til hvad Brug den Latinske Skoles Indkomster ere henlagte, og hvad de Geistlige og Skoleholderen nu nyder, sees i HOFMANS Fundatzer Tom. III pag. 104 106. Fire fattige Børn nyde hver aarlig 2 Slette Daler, saa nyder og Skoleholderen eller Chors-Degnen af de Residerende Capellan aarlig 20 Slette Daler efter Kongelig Rescript ag 6 Junii 1740.

Raadhuset og Magistrat. Raadstuen er bygt 1576 men repareret 1710 har et Spir med en Klokke i, som og ringer til Kirke-Tienesten. Byen har, ligesom andre Kiøbsteder, fordum haft Borgemester og Raad, men nu alene Byfoged og Byskriver.

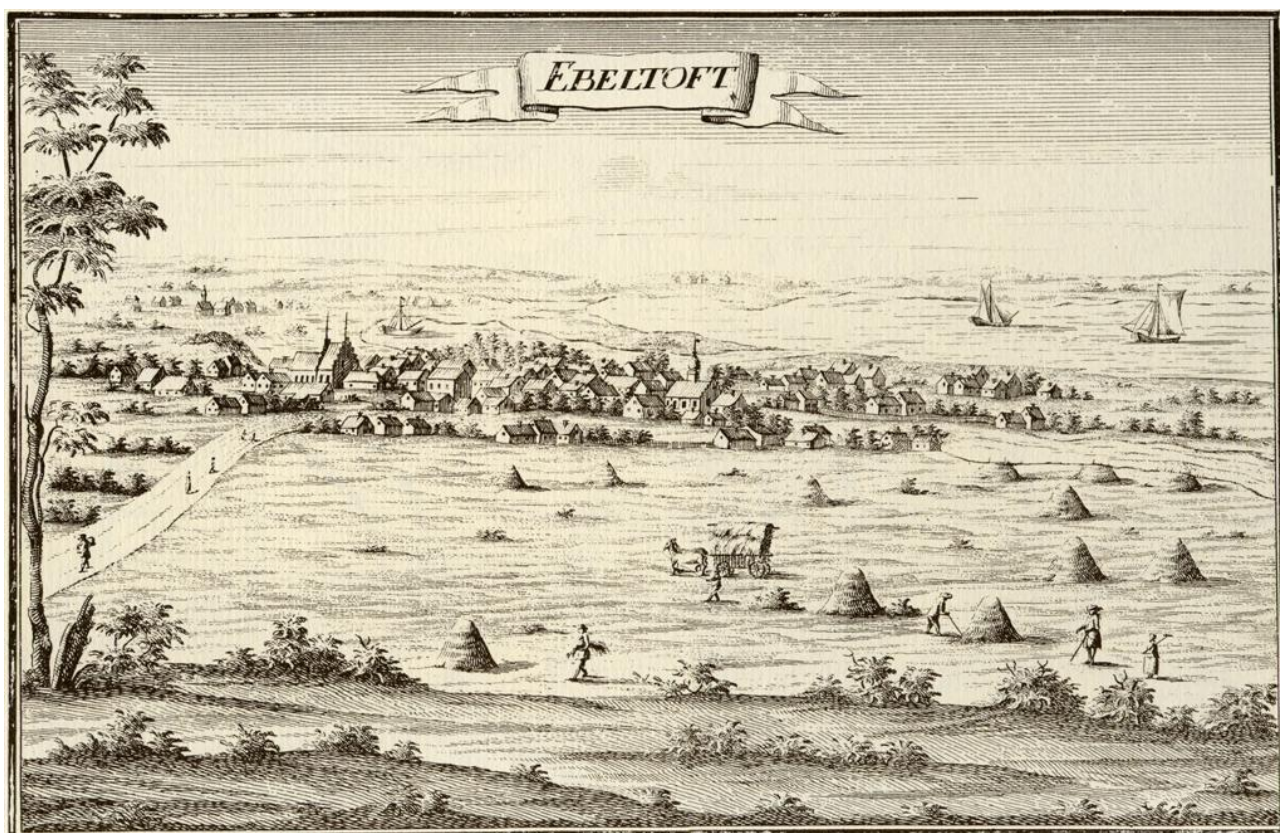
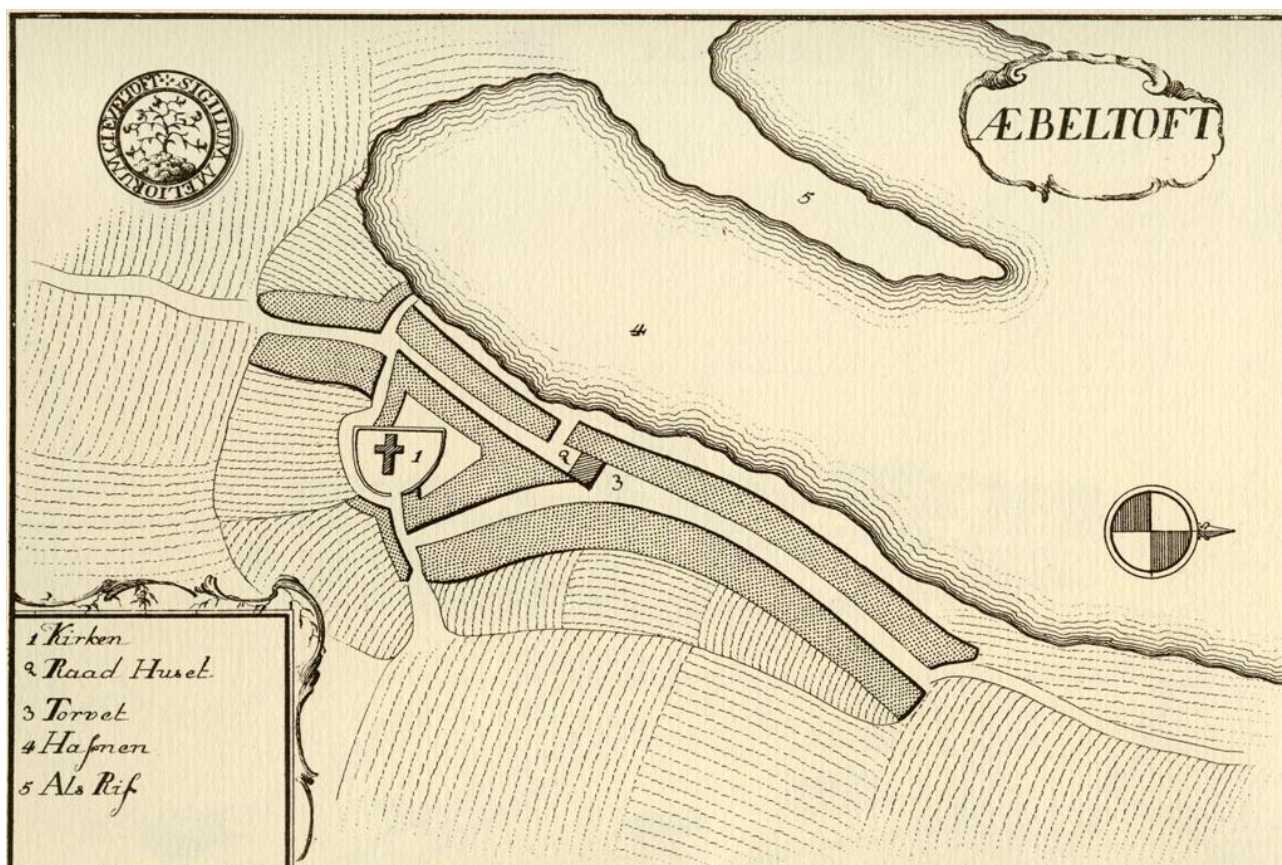
Næring og Seglads. Byens Næring bestaar mest af Øl- og Brændevins-Sal, Maltgiøren, og grove Varers Handel med Bonden. Tilførelsen af Smør og Ost kommer fra Molsherred ligesom og af Korn, Boghvede-Gryn, Erter, med videre. I forige Seculo har Ebeltoft haft temmelig Handel og Seglads paa Norge, i sær paa Bergen med god Fordeel. (278). Byen har fordum haft 30 Skibe, men siden Skovene bleve ophugne, hvoraf her har været saa overflødigt, at Byen ei for Træer kunde sees, før man kiørde ind i den, mistede Byen er Deel af sin Næring med at transportere Brænde. Nu eier Byen alene 9 gode Fartøier, som gjør aarlig 3 á 4 Reiser paa Norge, undertiden til Kiøbenhavn, Dantzic og Lybek, med Korn, fede Varer, og noget Favne-Ved. Havnen er god, og i Krigs-Tider pleier her en liden Flode af nogle Fregatter at ligge ind i Vigen, til Skyts for det aabne Land og til Convoje for de Handlende, hvilket da og hialp til Byens Næring. Af Varer udgik herfra til Søes 1746 Byg 267 Tønder, Flesk 9 Skippund, Havre 223 Tønder, Rug 1234 Tønder, Boghvedegryn 222 Tønder, Lerred af Værdie 30 Rdlr. Ec.

Fiskerie. Af Vigen haves skønt Fiskerie af alle Slags Søefisk, og fra Stub-Søe Brasen, Gedder og Aborre. Mange har samlet sig velstand ved Søefiskeriet. I Ebeltoft gjøres got Pottemager-Arbeid, hvoraf endeel udføres. **Fabriker.** Ellers ere her ingen Fabriker, omendskiønt Byen er beleilig dertil, siden den ligger ved Havet, og Levnets-Midler kan faaes for got Kiøb. Skovgaarde og Elsegaarde, som ligger uden for, ere et got Spisekammer for Ebeltoft med deres Varer.

Mark-Jorde. Byens Marker bestaae tildeels af Sandbanker, hvøi saaes Boghvede, Rug, lidet Byg og Havre, er 35 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 2½ Album Hartkorn, som er skattefri. Eller bestaaer Byens Jorde efter Landmaalingen af 4 Vange, Rullishøis-Vang, Dalslykke-Vang, Toftes-Vang og Prompers-Vang. Disse Vange regnes for elleve Fæster, hver er imellem 14 á 16 Skiepper (279) Hartkorn, og kan i hver saaes 16 til 18 Tønder Korn, deraf ligge 4 hele Fæster til Capellaniet, hvad Landgilden angaaer, men Herligheden er til Skiertsøe Stamhuus, hvorfra Byen har fæstet endeel Jorde. Tiende af hele Sognet deles i to Deelee, deraf faaer Sognepresten det halve og Kirken det halve. Byen har et stor Kier med Buskadser, hvor der kunde opelskes god Skov, har og smukke Eng-Haver, og god Leilighed til Blegdamme, siden der, foruden de to Bekke, som løbe igiennem Byen, ogsaa findes paa to Steder Veld og Spring-Kilder. Byen har ikkun en Heste-Mølle, og maae kiøre deres Korn 1 á 2 Mile at lade male paa Vand-Mølle.

Skandse og Høie. Strax ved Byen ligger en Skandse, som i forige Tider har været anlagt, at Fienden ei skulde gjøre Landgang. Østen Byen ligge og nogle Høie, kaldet Siel-Høie, som kan sees langt borte i Søn.

Consumption. Byens Consumption var Anno 1697 900 Rdlr. Men har været i Aaret 1758 1050 Rdlr. Aar 1761 1055 Rdlr. Aar 1764 2005 Rdlr. Aar 1767 1005 Rdlr.

Markeder holdes aarlig i Ebeltoft, den 14 Januar med Handverksfolks Arbeide, den 3 Julii og den 8 October med Kramvare. Disse Markeder har i gamle Dage været holdne et Stykke derfra i en Bondebye, men 1552 fik Borgemester, Raad og Menighed i Ebeltoft af Kong CHRISTIAN III det Privilegium, at det Marked, som pleier trende gange om Aaret at staae i en Bye kaldet Fausløff, skal herefter aarligen holdes i Ebeltoft, paa vor Frue-Dag Visitationis, og ikke andensteds, og skal samme Marked i Fausløff være aldeles aflagt,

Udi Kalløe Amt findes følgende Herreder, med deri liggende Sogne, Byer, Gaarde, med videre. (280).

1 Synder-Haldherred.

1. Christrup Sogn (a). Christrup Bye. Romholt Bye. Paderup Bye. Stanum Bye. Munktrup. Vistrup Gaarde
2. Essenbek Sogn (b) Annex til Verving. Assentoft Bye. Dragstrup Bye. Volk-Mølle. Essenbek Gaard. Klosteret en Bondegaard. Essenbek Ladegaard til Bøndergaarde. Tamestrup en Bondegaard.
3. Verring Sogn (c). Verring Bye. Amelhede Bye (d). (281) Kastrup Bye. Kierup Boel et enligt Huus. Ugelhusene 8 Huse ved Randers Fiord. En Gaard af Fløistrup Bye (e) kaldet Kiekegaard.
4. Aarslev Sogn (f) Aarslev Bye. Eistrup en eneste Gaard. Aarslev Mølle.
5. Hørning Sogn (g). Hørning Bye. Gundestrup Bye. Lund Bye. (282) Krogsager Bye (h). Mosekier Bye. Fløistrup Bye (i). Tustrup Hovedgaard. Raaballe en enligt Gaard. Dyrholm et Guus. (283)
6. Lime Sogn (k). Annex til Aarslev. Lime Bye. Lemer Bye. Heilskov Bye. Bøging Bye. Kastrup Bye. Ovstrup en enligt Gaard. Lindskov et Huus. (284)
7. Søbye Sogn (l). Søbye. Estrup to Bøndergaarde. Til dette Kald ere tvende Annexer, nemlig Skader i dette og Helling i Galten Herred.
8. Skader Sogn, Annex til Søbye. Skader Bye. Østrup Bye. Knobstrup til Bøndergaarde. Grimskier en Bondegaard.
9. Mygind Sogn (m) Mygind Bye. Dette Sogn har to Annexer, Krogsbek og Skøring.
10. Krogsbek Sogn (n). Annex til Mygind. Karlbye. Faarup Bye. Borup en enligt Gaard.
11. Skiøring Sogn (o). Annex til Mygind. Skiøring Bye. Skiøring Mølle. Andi Bye.
12. Hvilsager Sogn (p). Annex til Mørke i Øster Lisbjerg-Herred. Hvilsager Bye. Termestrup Bye. Bendstrup Bye. (285)
13. Vester Alling Sogn (q) Annex til Øster Alling. Vester Alling Bye.
14. Øster Alling Sogn (r). Øster Alling Bye. Ring Bye. Ovstrup 2 Eneste Gaarde. (286)
15. Faxting Sogn (s). Faring Bye. Lille Tved Bye. Dramstrup Bye. Grund Bye.
16. Avning Sogn (t) Annex til Faring. Avning Bye. Torup Bye. Estrup Hovedgaard. Estrup Mølle.
17. Roed Sogn (u). Annex til Nimtoft i Nørhered. KoXX Bye. Atterup Bye. Kierende Bye. Vede Bye eller Veibye. Skofferhuset et Skovhus. Stadsborg et Skovhuus. Vedøer Hovedgaard. (287)
18. Mariæ Magdalenæ Sogn (v) Mariø Magdalenæ Bye. Klemstrup 2 Gaarde. Pinstrup Bye Bøistrup en Gaard. Lille Bøistrup. Brunmose. 4 Skovhuse ved Navn, Rosenborg, (288) Aalborghuset, Viborghuset, og Tadsevasehuset. En Mølle Ryomgaard Hovedgaard. Annexet hertil er Skaresø i Øster-Lisbjergherred.
19. Veilby Sogn (x) Annex til Vivild. Allestrup Bye. Tønstrup Bye. Kiergaard en stor Bondegaard.

20. Vivild Sogn (y). Vivild Bye. Lystrup Bye. Nielstrup Gaarde 2 Gaarde. Hefring Mølle. Hefringholm Hovedgaard. (289)
 21. Giesing Sogn (z). Norder Giesing Bye. Synder Giesing Bye. Løvenholm Hovedgaard. Sørvad en Ladegaard. Eldrupgaard. 12 Skovhuse. (290)
 22. Nørager Sogn (a). Annex til Giesing. Nørager Bye. Tustrup Bye. Mogenstrup 2 Gaarde. Hedegaard 2 Gaarde. Skovgaarde (b). Fierup Gaard. Kokkegaard. Soelgaarde. Rygaarde og Rygaardstrand (c). Rye Mølle.
-
- a) Kirken af hugne Steen, har et lidet Spir paa Taarnet, Klokken er støbt 1587 af M. H. P. Kirken er dediceret til St. Anna. Paa Kalken staaer de Frisers Vaaben med Aarstal 1688. Her ere tvende Epitaphia over Sognepresterne Niels Vinter og Ebbe Gimling. I Sognet findes Rudera af tre Herregaarde, én har ligget strax syden for Randers, kaldet Fruerlund, den anden kaldet Stanumgaard siges at være beboet af Steen Hvide, den tredje kaldtes Eenhøi.
 - b) Kirken har Taarn med et lidet Spir paa. Altertavlen fra de Catholske Tider bestaaer af 3 Stykker, af Bildhugger-Arbeid med Apostler og Helgene, har været sterk forgyldt, neden paa staaer malet: Aar 1300 lod Hr. Sti Hvide denne Tavle bekoste, hans Fader hedde Tocke Skiolsmansen Hvide, som var den første Christen Mand af denne Slegt. Denne Inscription maa være sat i nyere Tider af nogen ukyndig, siden den er fuld af Urigtigheder. Ved den Gaard, som endnu kaldes Klosteret, har fordum Essenbek Kloster ligget, som var et anseeligt Benedictiner Kloster, hvorom mere siden. De to Bøndergaarde, som endnu kaldes Ladegaard, har formodentlig fordum været Ladegaarden til bemelte Essenbek Kloster. Paa Dragstrup Byes Grund, en Miil østen for Randers, er en Dal, hvor en alfar Vei gaaer igiennem, kalder Svens Dal, hvor nogle mener at en Konge af det Navn SVEN skulde være slagen eller begravet.
 - c) Kirken ligger paa en høi Bakke strax østen for Verring Bye. I denne Bye er Skole for Sognets Ungdom. Byen er paa syndre Siden omringet (281) af Mose og Kier, som synes i gamle Dage at have været en Vig af Fiorden, men nu saa utørret, at der er Høebiering, Fædrift og Tørveskier.
 - d) Denne Byes gamle Navn skal være Amletshede, og skal efter vore Antiqvariers Mening, være den Mark, hvorom Saxo Gram. I sin 4de Bog Edir. Steph. Pag. 59 beretter, at den har sit Navn af den navnkundige Jydske Første Amlet, som af Viglet Kongen i Ledre her blev slagen og fik sin Begravelse. 1629 fandt en Bonde her, da han pløiede, en tynd Sølv-Ring, som syntes at have hørt til Grebet af et Sverd.
 - e) Der menes, at Fløistrup fordum har haft sin egen Kirke eller Capel, som har været Annex til Verring Kald, men for Sognets Ringheds Skyld er Kirken afbrudt, og Byen lagt til Hørning Sogn, undtagen denne ene Gaard, som er Annex Gaard til Presten i Verring.
 - f) Kirken er ikkun liden, men zirlig og vel vedligeholdt.
 - g) Hørning Kirke er en smuk Kors-Kirke, tækket med Blye, har et stort Taarn og høit Spir af tvende Kupler takt med Kobber, deri 3 Klokker, den største støbt i Kiøbenhavn 1592 af Borchard Gelgeter, den mindre støbt i Lybek 1717 af Laurentz Strælborn, derpaa staaer Hans Friis til Hevringholms og Frue Helvig Marsvin til Clausholm, hvilke Navne og staae paa den mindste med Aarstal 1669. Indvendig er Kirken betrokken med den rare gammeldags Gips, hvori ere hele Corpora udarbeidede, den er og prydet med gode Malerier om Christi Lidelse, og mange smukke Ornameneer. Prædikestole af Bildhuggerverk opsat 1641 da D. Johan (282) Borkardsön var Biskop i Ribe og Jörgen Nielsön Sogneprest. Den syndre Fløi er ziret med et smukt Orgelverk, hvortil holdes en Organist som har Løn og fri Bolig. Døbe-Bekkenet af Sølv

med de Firsers Vaaben veier 114 Lod. Fonten er af Kobber med forgyldt Udpukling, hviler paa 4 Drager, med Paaskrift, at 1649 har D. Peder Vonstrup Biskop i Lund og Canik i Aarhuus af Kirkens Indkomst ladet den bekoste. Altertavlen smukt malet og forgyldt, derpaa de Frisers Vaaben med Skaktavlen. Alterbogen i sort Fløiels Bind med Sølv-Beslag. En rød Fløiels Messehagel med brede Guld-Bremmer og et sølv broderet Crucifix. Alterklædet af rødt Fløiel broderet med Solen og nogle Adelige Vaabener. Kalken en stor Vinkande, og et lidet Patel, ere alle af Sølv sterk forgyldte. En smuk Sølv-Eske med Hans Frises Navn 1693. I den mellemste Gang hænger en temmelig Lysekrone. Paa de øverste Stole, saavelsom uden paa Choret, som Herskabet gaar paa, sees endeel Adelige Vaabener. Over Indgangen til Kirken staaer Hans Frises Billed af Steen meget vel giort. I den nordre Fløi er et Capel med Jern-Sprinkelverk for, hvor Oberste Hans Friis Herre til Kragerup, Clausholm, Hevringholm, Tulstrup og Essenbek, har sin prægtige Begravelse ziret med et kostbart Marmor-Monument giort af den Italienske Kunstner Qvilino over hannem som døde 1697 og hans tvende Fruer, Helvig Marsvin død 1678 og Dorothea Brokdorf død 1693. Neden under i Gevelbter staaer deres Ligkister, hvoraf Hans Frises Kiste er af Kobber. Her staaer og hans Dotter Christina Barbara Friis, Oberste Johan Rantzovs Frue, som døde i Hamborg 1678. Ligeledes General Lieutenant Christian Rantzov Friis som døde 1731. Oberstlieutnant Gregers Friis som døde 1711. 52 Aar og Jomfru Karen Urne Claus Dotter som døde 1690 57 Aar. Strax ved Kirken har Oberste Hans Friis ladet bygge et Hospital af Grundmuur (283) i Form af et Kors, i hvis østre Fløi er indrettet en Skole, hvortil Organisten er Skoleholder. I Hospitalet underholdes 11 Fattige og en Stue-Kone, da forsynes og deraf 3 Fattige Dreng med Føde, Klæde og Underviisning fra 6te til 14de Aar. Siden ere tillagte 6 andre Lemmer, som nyde deres Pension i penge uden for Hospitalet. Biskopen i Aarhuus er Directeur og Sognepresten i Aarslev Inspecteur over denne Stiftelse efter Testamentets Indhold, som er af 11. Martii 1697 og læses i Hofmans Fundatzer Tom. III. P. 143 seqv. Ved Hørning skal i gamle Dage have været en Kiøbstad kaldet Qvindbye, og derved det Slot Bartingsborg, hvoraf endnu sees Rudere paa en høi Sandbank, men det er aleneste en Tradition, og man har intet beviiseligt derom.

- h) Om Krogsager gaaer iblant Almuen den gamle Sagn, at en Konge fordum her skal have haft sin Residentz.
- i) I Fløistrup har i gamle Tider været en Kirke, som efter Traditionen skal være bygget Jomfrue Mariæ til Ære af en adelig Jomfru, som ikke langt derfra strandede og blev reddet. Men nu er intet Kiendetegn deraf, uden at Bakken, hvor den har staaet, kaldes endnu Kirke-Bakken, og ere end i vore Tider mange Dødning-Been der opgravne. Da Kirken blev afbrudt, blev Fløistrup lagt til Hørning Sogn, undtagen en Gaard som ligger til Verring Sogn, hvortil Fløistrup menes fordum at have været Annex. Strax ved Byen gaaer en stor Aae med vidtløftige Enge paa begge Sider, som synes fordum at have været en Fiord.
- j)
- k) Kirken er dediceret St. Clemen til Ære, den er bygt af Qvadre-Steene, talt med Bly, og uden Taarn. Paa Byens Mark opgraves en Liim til Giødning i suur Jord, som meget bruges. Formodentlig har Byen Lime heraf sit Navn. (284)
- l) Søbye har sit Navn af tvende Søer, Øster-og Vester-søe, som Byen ligger midt imellem.
- m) Ligesom Sognet er lidet, bestaaende alene af 8 Gaarde, 5 Huse og en ringe Mølle, saa er og Kirken liden og uden Taarn, har en liden Klokke, som hænger uden paa Muren. Paa Kalken staaer: Pastore Dno. Petri Canuti Oldorphio Viburg 1663. Byen hører under Stammehuset

Tustrup, men Kirken til Rosenholm. Her findes 2 Kildr, som kaldes Vor Frue Kilde og Hellig Kilde.

- n) Kirken, som hører til Rosenholm, har over Vaabenhuset et lidet Taarn, hvori Klokken hænger. Paa Kalk og Disk staaer nogle Vaabener og Bogstaver med Aarstal 1683.
- o) Skiøring Kirke skal være bygt af Jomfru Gunder paa Stenhalt, som siges at være begravne paa Kirkegaarden under en stor Steen.
- p) Kirken er bygt af hugne Stene, tækket paa syndre Siden med Blye. Taarnet er af skikkelig Høide. Paa Altertavlen staaer Jörgen Rosenkrandses (285) og Frue Dorthe Langes Navne og Vaabener. Alterklæde og Messehagel af gammelt blommed rødt Fløiel. Kalk og Disk af Sølv given 1663 af Erik Bilde og Frue Anne Trolle. Til Preste-Embedet har Holger Rosenkrands, da Eier af Skabygaard, ved Gavebrev af 15 Jan. 1632 givet en Gaard i Hvilsager med al sin Herlighed kaldet Mensal Gaarden, til Vederlag for Tienden af Hovedgaardens Mark, som før var en Bye kaldet Skabye. En anden Gaard i Hvilsager, kaldet Annergaarden, er henlagt til Prestekaldet, nemlig den 3 Tiender og Landgilden, men Herligheden haver Skabygaard,
- q) Kirken er liden, uden Taarn, og uanseelig, siges at være consecreret St. Jørgen, og bygt af en Herremand, navnlig Esbern Utisön eller Udsön, som boede i Boelhauge, en Gaard paa Vester-Alling Mark, hvis Rudera endnu vises. Samme Herremand fortælles at have mistet sit Liv i Vester-Alling Hede, før han fik Messe at høre i Kirken, og begravet i Heden. WORMIUS Mon. Dan. Pag. 288 beretter, at uden for Alling Kirkedør laae en Steen, som før havde staaet paa et andet Sted, hvorpaa stod med Runeskrift, at Thorer reiste denne Steen over Faskuls. Men han nævner ikke, om det er Øster eller Vester Alling.
- r) Kirken har et lidet Taarn, er dediceret St. Karen. Kalken er ziret med et lidet Crucifix, paa den ene Side af Foden staaer: Johannis Hofnimani 1529 paa den anden: öster Alling Kirkes 1661. Midt i Kirkegulvet er en muret Begravelse for Sognepresterne. Ved Kirkeloftet hænger et udtaklet Skib, givet af Rasmus Rasmussön Strymand paa China (286) som var Barnfødt i Øster-Alling. Kirken skal efter Tradition være bygt af en Herremand ved Navn Ove Stigsön, som skal have ihjelslaget ovenmelte Esbern Udsön, han siges at være begravet uden for Ovstrup, som formodentlig har været hans Gaard og har Navn af hannem.
- s) Kirken er tækket med Blye, har et ordinairt Taarn, har før haft trede Altere, det ene Vor Frue det andet St. Laurentius til Øre. I Faring Bye er af de Skeelske Familie stiftet og opbyggt en grundmuret Skole.
- t) Kirken er tækket med Blye, men Taarnet med Tegl, er indvendig zirlig, Altertavlen, Fonten og Prædikestolen malede, og forgyldte, Stolene alle lukte og smukt malede. Messehagelen og Alterklædet af blaat Fløiel med Guld-Galoner. Paa Messing-Bekkenet til Fonten staaer en ulæselig Munkeskrift. I Kirken er det Grevelige Skeelske Begravelses-Capel, men Jern-Sprinkelverk for, hvori er oprettet et kostbart Marmor-Monument over Hr. Jörgen Skeel til Estrup. I Capellet er Nedgang til Gevelbterne under Jorden, hvor Ligkisterne staae, nemlig Hr. Jörgen Skeel, Greve Christen Skeels som døde 1731, og endnu én, alle af prægtigt Marmor. Midt i Kirken lige før Begravelsen hænger en stor Lysekrone. I Avning er et grundmuret Hospital for 9 fattige Lemmer, stiftet af Hr. Jörgen Skeel, hvorom se HOFMANS Fund. Tom. III pag. 142.
- u) Kirken er indvendig smukt prydet med Maling og Forgyldning i Aaret 1705. Imellem Roed og Nimtoft ere to store Høie, hvor Traditionen siger, (287) at Skiald og hans Hustrue Hiele ere begravne. Her voxer et Slags store Roer, som de besaaer hele Agre med, hvilke føres vidt omkring at sælges. Ved Roed Broe er et farligt Vadsted, som løber ned i Kollind Sund. Byen

Kierende siges deraf at have sit Navn, at den ligger ved Enden af et Kier, som rekker imellem tvende Skove til en liden Sø kaldet Valmsøe.

- v) I Kong CHRISTIAN I Tid, ved Aar 1458 har Hr. Otto Nielsön Rosenkrands og Frue ladet denne Kirke, som blev viet St. Mariæ Magdalenæ til Ære, opbygge paa det Sted, hvor Træer og Skov tilforn stod, som de havde ladet borttrydde. Mogens Juul til Pallesbiørg har ladet Kirken reparere og med et smukt Taarn pryde, han har og 1589 givet Kalken dertil, og 1593 en laqveret og forgyldt Altertavle, hvorpaa hans og hans Frues Birgitte Rosenkrands Eriks Datters Vaabener. I Taarnet er Herskabs Stoel aflukt med et Bildhugger-Sprinkel. Kirken er udvendig belagt med Blye, og 1739 af Etatsraad Fogh forbedret og i Stand sat, da blev det forfaldne Spir nedtaget og Taarnet med Kamme og Tag forsynet, han har og 1716 givet Fonten, som er af Steen og med Bildhugger-Arbeid og en smuk Krone beprydet. Paa Klokken staaer Sörens Jenssön Renteskriver 1669. Imellem Prædikestolen og Alteret er en smuk Begravelse, indrettet 1639 betakt med Blye og med Hvælvinger saavel oven paa som neden under forsynet. Neden under staaer disse 14 Liig: Envold Kruse D. R. R. Statholder i Norge, hans Sønnesön Envold Kruse med Frue Else Marsvin, deres Sön Otte Kruse som døde 1628 og ligger i en Damaskes Sloprok ufortæret, Hans Broders Jörgen Kruses Dotter Else Sophie Kruse, hendes Broder Otte Kruse, Jörgen Kruses Frue Beate Bylov, Jomfru Beate Daa Voldemar Daaes (288) og Else Kruses Dotter, hendes Broder Envold Daa, Jomfru Beate Kruse, tvende smaae Amalia Margrete Glud og Matthias Glud, Amtmand Povel Gluds og Frue Ingeborg Marie Bordings Børn, D. Rasmus Bording Professor Laurids Bording og Frue Ingeborg Brobiergs Sön, Johannes Vilster, alle Kisterne overtrokne og med Messing beslagne. Oven paa staaer Professor Laurids Bording og Frue Ingeborg Brobierg, Etatsraad Peder Fogh til Ryomgaard og hans trende Fruer, Magdalene Bording. Edel Elisabeth Svaneyedel, og Helene Byssing. Gravskrifterne læses i HOFMANS Fundatz. Tom. III. Pag. 163. Paa Byens Marker, som bestaae af sandig Skov-Jord, i tvende Græs-Hauger, findes Offersteder af store Stene fra de Hedenske Tider. Marie Malene Bye ligger smukt i en dyb Dal, med tre Bakker paa østre og to paa vestre Side, alle høie og store, med en Bek løbende langs igiennem Byen, hvorhos skal findes en berømt Kilde. Norden for Pinstrup ligger Fiel-Skoven, som er en Strekning af en Miil, hvori ere mange Lods-Eiere.
- w)
- x) Kirken har et spidst Taarn, og er vel vedligeholdet. Paa Alteret staaer de Frisers Vaaben.
- y) Kirken er ligeledes i god Stand, har et spidst Tarn, paa Alteret de Frisers Vaaben. I den nordre Side af Choret er i Muren indsat en skön Steen over Jörgen Rosenkrands, som døde 1551. Erik Rosenkrands død 1561 og Peder Rosenkrands død 1570 hvorpaa deres Billeder og 16 Ahner med en Indscription ere udhugne. Deres hvælvede Begravelser (289) skal være under Altergulvet, men ei aaben eller kiendelig. Neden for Chorsdøren sider og i Muren en Steen over Oberste Christen Friis til Hevringholm, Tulstrup, Essenbek og Rønninge-Søgaard, som døde 1727 ætat. 74 med hans Portrait udhugget og en Gravskrift, giort af Geheimeraad Christian Sehested. Han er ellers efter hans sidste Villie begravet paa Kirkegaarden, hvor paa hans Grav er lagt en stor Steen med en besönderlig og vidtløftig Inscription, som er anført i HOFMANS Fundatz. Tom III. Pag. 160. Paa Vivild Kirkegaard er en Skole opbyggt, hvortil Oberste Christen Friis har legeret 200 Rdlr.
- z) Kirken er byggt af huggen Steen. I Taarnet to Klokker, den ene støbt 1641 af Niclaus Vambam. Under Altergulvet er aaben Begravelse for Løvenholms Eiere. Paa den Nordre Væg et Epitaphium over Provsten Sören ölgod. Messehagel og Alterklæde af rødt Flöiel med Perkestikker-Arbeid, givet af Greve Rabtsov 1716. Norder og Synder-Giesing Byer ere adskilte

ved en fra Løvenholm løbende liden Aae. Prestegaarden ligger i Nirder Geiseing. Sørvad har af gammel Tid været en Bye af 5 Bøndergaarde, men er nu en Ladegaard til Løvenholm, og ved Kongelig Bevilling lagt under Hovedgaardens Taxt. Eldrup er i gamle Dage bleven skreven Elmethorp. Efter den Beretning, som WORMIUS Mon. Dan. Pag. 285 287 haver haft, har i gamle Dage ligget paa Giesing Kirkegaard nogle rare Ligsteene, hvilke, da Giesingholm, nu kaldet Løvenholm, blev bygt, ere førte derhen og lagte for Capeldøren. Paa en af dem stod en Biskop oh et Lam med Korset, paa en anden samme Figurer, men med en Runeskrift omkring, som ikke synes rigtig forklaret. 1641 fik Christian Rantzov ved Mageskifte af Kong IV. Jus Patronatus til Giesing Kirke med Kongens og Kirkens Tiender. (290)

Nørre-Herred.

- a) Nimtoft Sogn (d). Nimtofte Bye. Mogenstrup 2 Gaarde. Kolstrup 2 Gaarde. Ramten-Mølle. Vindgaarde. Batrugholt Gaard. Annexret til Nimtoft er Roed i Synder Haldherred. (291).
 - b) Fiellerup Sogn (e). Fiellerup Bye. Hegedal Bye. Østergaard Hovedgaard. 2 Huse ved Stranden kaldet Knap-Næring.
 - c) Glesborg Sogn (f). Annex til Fiellerup. Glesborg Bye. Lan Bye. Hedegaard Bye. Stenvad Bye. Skierbek Bye. Tustrup. Meilgaard Hovedgaard. Hytten endeel Huse. Tranhusene, Tvedhusene. Kugerhusene. (292)
 - d) Tøstrup Sogn. Tøstrup Bye. Givested Bye (g). Skifard Bye. Kovstrup 2 eneste Gaarde.
 - e) Ginnerup Sogn (h). Annex til Ørum. Ginnerup Bye. Mastrup Bye. Fanderup. Neder Skimming Gaard. Skievad Hovedgaard.
 - f) Ørum Sogn (i). Ørum Bye. Ørbekgaard Hovedgaard. Ulstrup Bye. Dystrup Bye. Bastland. Ramten Bye. Knie Bye. Qvisthuus.
 - g) Rømsøe Sogn (k). Rømsøe Bye. Emmerlev Bye. Albek en eneste Gaard. (293).
 - h) Katberg Sogn (l). Annex til Rømsøe. Kastberg Bye. Selkier Bye. Skindberg Bye.
 - i) Gierild Sogn (m). Gierild Bye. Stokkebroe Bye. Brønstrup Bye. Brønstrup Mølle. Skeel Hovedgaard tilforn kaldet Sostrup.
 - j) Hemmet Sogn (n). Annex til Gierild. Hemmet Bye. Hemmet Mølle. Bønderup Bye. Emedsboe Bye. Traae Mølle, (294)
 - k) Vegerslev Sogn. Vegerslev Bye.
 - l) Hammelev Sogn (o) Hammelev Bye. Steensmark. Købstrup Mark. Debelhede Mark.
 - m) Enslev Sogn, Annex til Hammelev. Buskhuset. Kirtial 2 Gaarde. Over-Slemming 2 Gaarde.
 - n) Voldbye Sogn (p). Annex til Karlebye. Volbye. Torsøe Bye. Sangstrup Bye. (295)
 - o) Villersøe Sogn (q). Annex til Vegerslev. Villersøe Bye. Dalstrup 2 Gaarde.
 - p) Karlebye Sogn (r). Karlebye.
 - q) Grinnaae Kiøbsted. Dolmer Bye. Bredstrup Bye. Aastrup Bye. Grinnaae Mølle.
 - r) Anholt Sogn (t) Anholt Bye. (296)
- a) (290) I vore gamle Genealogier skrives, at Rani en Hedning boede paa Ruggard, nu Rygaard, og eiede alt Godset i Nørager Sogn og mere. Han har været Stig Hvids Morbroder og skal efter eget Forlangende ligger begravet i Gaardstedet paa Rygaard. Hans Frue, som heed Karen, lod sig og sine Børn efter hans Død christen, og har derefter ladet Nørager Kirke opbygge, er dog

- begraven hos sin Mand i Rygaards Gaard, men hendes Sønner skal have ladet bygge over hende et Capel, hvor i mange Aar blev holden Sielemesse. Af Sønnerne skal én være begravet i ygaaa
- b) Skovgaard har af gammel Tid været en Lystgaard, hvoraf Rudera endnu findes, men har nu ingen Herlighed, siden den til 3 Bøndergaarde er indrettet.
- c) Rygaard, som og skrives Ruggaard, har i ældgamle Tider været en stor Gaard, hvor en Herremand ved Navn Rani har boet, nu er det 4 Bøndergaarde. Men Rygaardstrand er nogle Huse ved en Bugt f Stranden, hvis Beboere nære sig deels af nogen Avl, deels med Brændeveds Udskibning til Kiøbenhavn og andensteds.
- d) Kirken er liden efter Sognet, med et lidet Taarn. Til Skolehold i dette Sogn er af Etatsraad Fogh til Ryomgaard og Familie givet 400 Rdlr. (291) Nimtoft Bye er ved en liden Bek adskilt i tvende Dele. I den vestre Deel, som kaldes Svenstrup og ligger i Synderhaldherred, er Prestegaarden med 3 Bøndergaarde og 2 Huse. Kirken er i den østlige Deel, som kaldes Nimtoft og ligger i Nørreherred. Man kommer til Kirken ved en Broe, og ihvorvel Bekken er liden, er den dog Skiel imellem begge Herreder. I Svenstrup Mark, paa en meget stor Høi kaldet Doos, ere tvende store Hedenske Altere, under det ene har Presten omtrent 1736 fundet e Urne, hvori, foruden Been, Kul og Aske, var en Kobbersax et Span lang og to Kobberringe, og lidet derfra nogle Stykker Røgelse, som lignede brun Rav, men af yndigere Lugt.
- e) Paa Altertavlen i Fiellerup Kirke staaer, at den er given af Christoffer Mickelsön (Tornekrands) til Lundbek og hans Frue Dorthe Juul 1591. I Begravelsen findes et ufortæret Lig, som ei vides hvem er. Paa Fiellerup Mark er et gammelt hedensk Alter, som Bønderne kalde Steen-Ovnen.
- f) I Glesborg Kirke ligger en Ligsteen neden Altergulvet over Niels Markorsön Skernov til Meilgaard som døde 1560, hans Frue Nebs Dotter. Altertavlen er smuk, given af Jörgen Kaas og Frue Dorthe Juul, deres Epitaphium er derhos opsat i Muren, af sort Marmor med deres 16 Ahner og forgyldt Inscription. I en aaben Begravelse ligger et meget gammelt men uforraadnet Liig. Paa Stenvads Mark er et Hedensk Offersted kaldet Steen Ovnen, hvor der ligger en overmaade stor Steen oven paa (292) de andre. De Huse, som kaldes Hytten, her i Sognet, siges at have Navn af en Glas-Hytte, som forhen der skal have været.
- g) Sivested Bye har godt Fiskerie. Der legges Jorden til Havre ved Juul og saaes den i April uden videre Pløining.
- h) Kirken har et smukt Taarn og er indvendig hvælvet, den har en god Gienlyd og er den beste Kirke at prædike udi i Nørreherred. Fanderup er en ufrie Avlsgaard i Sognet, som tilhører Greve Skeel, og Gaardens XX er saa got som omstødt.
- i) Kirken er af en smuk Bygning af hugne Steen, med Taarn, belagt med Blye, har indvendig 6 Hvælvinger, alle med malede bibelske Historier. Paa Altertavlen staaer det Aarstal 1592 og endeel Adels-Vaabener. Neden for Altergulvet ligger e Steen over Provsten Jacob Cappel død 1742 76 Aar. Neden i Kirken en aaben Begravelse. Ved samme er i Muren indsat en Steen over Presten Lars Rasmussen Ledemark som døde 1694 69 Aar. Lysekronen er given af en Degn, som derunder er begravet. Klokken har hr. Oluf Pind 1616 ladet støbe af Hans Kemmer. Ved Ramten Bye er en god Tørve Mose, en Søe, og en anseelig Skov kaldet Ramten-Skov.
- j)
- k) Kirken og Byen ligger paa den høieste Banke i Herredet, saa at Taarnet er et Merke for de Seglende, som agte sig til eller forbi Grinnaae, Gierild (293) Bugt, Rygaardstrand eller videre, hvorfor og nogle giette, at Byen kan have faaet Navn af Rom Søe, som dog ved ikke er rigtig. I Kirken et Epitaphium over Presten Hans Terkelsen Hammer, I dette Kald har fra Reformationen til 1747 været en Prestelig Familie. I Emmelev, som har en smuk Situation, har Munkene af et

Kloster der i Egnen haft sig en Sommer-Bolig, hvoraf endnu er Kiendetegn. Ved Albek er Sandflugt.

- l) På Kirkens Prædikestoel staaer, at Laurids Navel og Frue Anne Juel har 1589 lader den male. Og paa Altertavlen læses, at Herredsfoged Sören Pedersen har 1661 bekostet den, efterat Polakerne havde ruinert den forige, som var given 1599 af Jacob Hög og Frue Elisabet Maltis Dotter, hvis Epitaphium tilforn har været i Choret. I dette Sogn faaes meest Rug og Boghvede. I Skindberg holdes Grevskabet Skeels Birke Ting.
- m) Her er en smuk Kors Kirke, med Blye belagt, og med Urverk i Taarnet. Gierild Bye er kun én Gade, derved en fiskerig Søe. Her saaes og avles hele Agre af Roer. Stokkebroe Bye har sit Navn af en Broe, hvorved den nøie er foreenet med Gierild.
- n) Kirken er liden og uanseelig. Paa Altertavlen staaer 1599. Prædikestolen er given 1621 af Jörgen Kaases Enke Frue Dorethe Juul. Paa Klokken staaer Christen Jörgensen Skeel til Sostrup og Frue Mette Birgitte (294) Rosenkrands 1673. Emedsboe er nu en Bye af 4 Gaarde og 4 Huse, men skal i forige Tider have været 2 smaa Hytter, kaldet Hemmetsbodet, hvor Indbyggerne i Hemmet, som brugte Fiskerie, forvarede deres Garn. Treaae-Mølle har sit Navn af 3 Aar, som her flyde tilsammen, og har herfra deres Udflod i Havet.
- o) I Kirken læses en Fortegnelse paa Stedets Sogneprester fra Reformationen. Den første heed Sören Ebbesön, var Prest 43 Aar, døde 1560. Paa Hammelev Mark er paa en Høi et hedensk Offersted med store Stene omplantet, som Almuen kalder Grye. Steens-mark hører under Skeel Hovedgaards Mark. Kobstrup er til Grinnae og adskillige paa Livstid bortforpagtet.
- p) Kirken er anseelig, bygt 1379 i Kong OLUFS og Dronning MARGRETES tider, har et smukt Taarn 40 Alne høit, samt tvende Capeller. I Kirken tvende Epitaphia over Prester. Et Crucifix opsat 1635. Paa Altertavlen af forgyldt Bildhugger-Arbeid, giort 1670. I Taarnet er Seierverk og tvende Klokker, den største støbt 1724. Paa den mindste staaer: Vivos voco, desunctos plango 1679. Regnante CHRIST. V. Episcopo Erico Gravio, Præposito Jacobo Ericasontano. Thorsøe skal efter Tradition have Navn af Thor, som her først skal have ryddet og bygt, og holdes for den ældste af Byerne udi de 6 saa kaldede Uden Kiers (295) Kirke-Sogne med Grinnaa beregnet. Paa Sangstrup Byes Mark, for hvis Forstrand det steigle Kalke-Klint-Bierg continuerer, er et hedensk Offersted. Uden for gaaer et Rif paa en Miil ud i Havet.
- q) Villersøe menes af have Navn af et lidet Vand derhos, kaldet Lille Søe, hvorved er et hedensk Offersted.
- r) Kirken har et smukt lidet Taarn, og paa den nordre Side en Steen i Muren, hvorpaa er udhuggen en Strids-Kæmpe, kanske Samson, som med Hænderne udspilet Gabet paa en Løve. Strax uden for Byen er en stor Steenhøi, kaldet Steenovnen. Yderst paa Marken langs med Søkanten er den store og steigle Klint eller Kalk-Bierg, som paa sine Steder er over 150 Fod høi, og ventelig en af de høieste i Riget. Imellem Karlebye og Gierild udløbe3 dybe Strømme, som komme fra Skeels Enge, og der falde i Havet.
- s) Grinnae Kiøbsted er forhen beskreven. De Landsbyer Dolmer, Bredstrup og Aastrup, som nu høre til Grinnae, har tilforn været et Sogn for sig selv kaldet Gammel Sogn, hvilket havde sin egen Sogneprest indtil 1558 da dette Sogn blev annecteret til Grinnae, og var den sidste Prest Hr. Jens Skotte. Siden er Kirken afbrudt, og Gammel Sogns Beboere søge Grinnae Kirke. Grinnae Mølle er 1702 afbrændt og nedlagt, hvorved blev gode Enge, og Sundet fik fri Fart, derimod er en Viermølle ved Grinae opbygt.
- t) Øen Anholt bliver siden beskreven.

3 Synder-Herred.

1. Aalsøe Sogn (a). Aalsøe Bye. Aalsrode Bye. Fuglsang Bye. Høbjerg Bye. Hessel Hovedgaard. Katholm Hovedgaard. (296)
 2. Hoed Sogn (b). Annex til Aalsøe. Hoed Bye. Østerballe Bye. Glatved Bye. (298)
 3. Homøe Sogn (c). Annex til Veilbye. Homøe Bye. Lund Bye. (299)
 4. Rosmos Sogn (d). Annex til Hyllested. Rosmos Bye. Rugaard Hovedgaard. Ørup Bye. Atterup Bye. Balle Bye. Ennegaarde.
 5. Hyllested Sogn (e). Hyllested Bye.
 6. Veilbye Sogn (f). Veilbye. Revn Bye. Tolstrup Bye. Ingvorstrup en Eensted Gaard. Lille Mølle. (300)
- a) Kirken er bleven kaldet Vor Frue Kirke, i Taarnet hænge to Klokker, den mindste given 1747 af Frue Mette Bentzon og støbt af Jacob Rendner. Kirkens Hvølvinger ere 1596 bekostede af Thomas Fasti til Vennergaard, som og har ladet giøre Prædikestool og Kirkestolene, hans Enke-Frue Chrisenze Bryske har 1601 ladet hvælve Taarnet, og siden ladet giøre Altertavlen, male Prædikestolen og bygge Vaabenhuset. Det kostbare Altertøig, Kalk og Disk, Vinflaske, Oblat-Eske, alt af Sølv, er 1695 og 1700 givet af Palle Krag og hans Frue Helle Trolle, de har og ladet sætte Tralverk for Alteret og bygge Pulpitur til Herskabet. Her ere 3 Messing-Lysekroner, hvoraf den i Choret er given 1741 af Frue Mette Bentzon, den middelste 1731 af Major Henrik Hof til Hessel. Orgelverket af 9 Stemmer givet 1743 af Frøken Margrete Bentzon i Støvringgaards Kloster, derpaa er malet Sognepresternes Navne siden Reformationen. Ved syndre Siden af Choret er af Grundmuur udbygget et hvælvet Begravelses-Capel, hvor, i to Kobber-Kister, staar Hr. Palle Krag til Katholm Geheimeraad, General-Lieutenant og Stiftamtmand i Viborg, som døde 1723 66 Aar. Det staaer og hendes Søn af første Ægteskab, Baron Niels Trolle Hög som døde 1700 18 Aar. Under dette Capel et Katholms aabne Begravelse. I Choret paa nordre Side er i Muren opreist en sort Steen over Mogens Lykke til Hessel død 1620. Ved Fonten staaer en graa Steen i Muren over Niels Krabbe til Hessel som døde 1564 og hans Frue Anna Ugerup død 1568. Neden for Choret staaer Thomas Fasties og hans Frues Epitaphium, men en stor og skøn Ligsteen over dem ligger i Capellet under ovenmelte Kobber-Kister, han døde 1600 hun 1611. Paa Væggen hænger Sogneprestens (297) M. Jacob Buchs og hans Kones Skilderier. I Taarnet staaer Sogneprestens Sören Kiøldsöns Epitaphium bekostet 1616 hvorpaa han og Hustrue med 7 Sønner og 7 Døttre ere meget vel afskildrede. I Taarnet hænger et Slib med sin fulde Takelage. Under Choret og Alteret er Hessels aabne Begravelse, som staaer opfyldt med Kister. Den sidste der blev nedsat var Frue Anna Kirstine Lange Major Henrik Hofs Frue ti Hessel, Han selv døde 1749 og ligger i Kirkegulvet med en Ligsteen over sig. Presterne har deres Begravelse deels i Taarnet, deels under Prædikestolen. Enda er her begravet ærlig og velbyrdig Karen Niels Dotter i Aalsrode, Niels Tollusens Dotter paa Tven i Vendsyssel som døde 1610. Anno 1481 har Jens Rud af Hessel givet en Toft i Aalsøe til Kirken, og 1482 har han givet noget Korn til Presten for at holde hver Fredag en Messe for Vor Frue Alter. Til Sognets Fattige har Generalmajor Povel Rosenörns Enke-Frue Mette Benzon ved Foundation 1743 givet 500

Rdlr. I Aalsøe er en Dam eller liden Søe, som i forige Tider har været meget større, hvori ere Karudser of Aal, om Byen heraf har Navn, er uvist. I Aalsrode er Skolehuset. I Skoven ned til Havet er en Hellig Kilde, som besøges ved St. Hans Dags Tider. Der er og et høit Sted med Stene omsat og nu med Træer bevoxet, som kaldes Kong Hagens Grav, hvorom RESENIUS i sin Atlas beretter, at Hagen en Konges Søn af Norge skal der med sin Armee være slagen.

- b) Paa Kirkens Altertavle staaer 1594. Paa Messehagelen staaer Jörgen Arnfelds og Frue Ellen Kirstine Belovs Navne og Vaabener med Aarstal 1684 hvilke boede paa Ruggard, men med Kongelig Bevilling søgte i nogen Tid Roed Kirke. Kalk og Disk har Brigadier Palle Krag og Friherinde Helle Trolle 1703 ladet forgylde. Paa Kirkegulvet ligge en Ligsteen over Herredsfoges Niels Sörensön som døde 1655. Denne har givet til Kirken CHRISTIAN IV-Bibel og Botsacci Moralie, til en Erindring, (298) at han havde dømt en uskyldig Prest i Veiby fra Livet, dog efter falske Vidner. Paa markerne findes adskillige hedenske Begravelser og Offersteder, Om en Bakke ved Østerballe, kalder Kiusbiere, fabulerer Almuen, at den gemmer en forborgens Skat.
- c) Kirken er hvælvet, og forstum kaldet Sr. Laurentii Kirke. Denne Helgens Billede sees paa en Tavle i den syndre Side af Choret. Paa nordre Siden hænger en anden Tavle som forestiller Mariæ Kirkegang. Altertavlen har været smuk af forgylt Billedhugger-Arbeid, men nu forfalden. Paa Alteret ligger CHRISTIAN IV. Bibel given af Sognepresten Iver Kolding som døde 1747 deri staaer optegnet Presternes og Degnenes Navne siden Reformationen. Den nye Messehagel af rødt Fløiel med Guld- Galoner er given af Greve Christian Daneskiold til Samsøe. 1729 afbrændte meer en det halve af Homøe Bye, men er igien vel opbyggt. Major Hof til Hessel, som var en god Landmand, har lignet og inddeelt dette Sogns Agerland saaledes, at hver Gaard i Homøe har 6 Tønder Hartkorn og hvert Huus 4 Skiepper, men i Lund hver Gaard 5 Tønder Hartkorn, hvorved Beboerne ere komne i god Stand. Homøe har en stor Mark og avler goft Korn af alle Slags, den har og en stor Hede til Fædrift og Brændsel. Lund har maadelig Agerland, formedelst den skadelige Urt Morgenfruer der har faaet Overhaand, men der er god Græsning og Høbiering. Ved Homøe ere mange Høie og Steen-Hobe, ordentlig omsatte med Stene i en Firkant, kaldet Kæmpe- Høiene, hvor der i gamle Dage skal have steet et Slag eller Kæmpe-Strid, og de Ihielslagne der begravne. Saa findes der og paa Marken, Heden og omkring ved Kirken, mange Hedenske Begravelser og Offersteder. Paa Heden skal og være Kiendetegn til gamle Beboere og Gaarde, hvoraf en skal have hedet Rametsgaard, en anden Gyltsgaard. Østen for Lund ligger et Kier kaldet Thorskier. (299)
- d) Rosmos skrives i meget gamle Documenter Røzmose, som kanske skal være Rørs-Mose, i Fald nogen saadan har været der i Nærværelsen, endskiønt andre derivere Navnet fra den Kæmpe Ros, som vesten Byen skal være begravet. Paa Kirkens Kalk staaer Baron Iver Högs og Frue Helle Trolles Vaaben med Aarstal 1684. Tilforn var her en gammel Kalk, hvorpaa stod: Nicolaus Ussiús Abbas, som maa have været en af Abbederne i Ømkloster, hvortil dette Sogn i gamle Dage hørde. I den murede Begravelse staaer iblant andre, (1) Frue Anne Marsvin, Hans Axelsöns til Ruggaard død 1610 41 Aar, (2) Frue Else Bylov Jochums Dotter, Mogens Arnfelds til Rugaard, Lænsmand over Mariager Kloster, Gouverneur i Flekerøe i Norge, siden Amtmand over Halds- og Skivehuus-Amt, Oberstlieutenant over Adelens Heste i Jylland, som døde 1671 68 Aar. I en Bondegaard i Rosmos Bye strax ved Kirken findes Rudera af en grundmuret Bygning, hvor man har fundet usædvanlig store

Menneskebeen, som giver tilkiende, at der, før Kirken blev bygt, har staaet et Capel, eller og har Abbeden og Munkene fra Ømkloster der haft en Gaard at opholde sig paa, naar de besøgte deres Gods der i Egnen. Man fortæller her adskilligt om en underjordisk Løngang fra Kirken igiennem Byen, men der er ikke at sætte Troe til. Paa Ørup Mark skal Romholt være begravet, som bortstjal Grevens Dotter af Kalø og blev forfulgt af hendes 9 Brødre, af hvilke den niende og yngste fældede ham, hvorom en gammel Vise eller Fabel findes.

- e) Synden for Hyllested ligger en Bakke kaldet Gratbierget.
- f) Kirken er takket med Blye og overalt repareret og i stand sat 1744 af Kammerherre og Stiftamtmand Peder Rosenörn til Katholm, som og 1753 har givet Alterdugen og Messeskiorten. Klokken i Taarnet er købt 1593 af Borchard Gelgether. Altertavlen, som er gjort 1588 har Sognepresten Sören Qvist 1607 ladet opmale. Denne Mand blev 10 Aar derefter ved falske Vidner beskyldt for at have ihjelslaet sin Avlskarl, hvorfor han paa Synderherrets Ting blev dømt fra Livet, og 1617 uskyldig halshuggen og begravet ved Vaabenhuset paa Aalsø Kirkegaard. Efter mange Aar blev det opdaget, at Prestens Kone, som da var død, havde gjort det med en Knip Nøgler, da Vidnerne selv bekjendte, at de havde svoret falskeligt, og bleve begge henrettede. I Choret sees Sogneprestens Erik Koldings Skilderie, som har givet FRIDERICHI II Bibel og et Messing Døbefad til Kirken. Kalk og Disk er given af Baron Iver Högs Enke Friherinde Helle Trolle, Messehagelen ogsaa af hende og hendes anden Mand Palle Krag. Veilby menes at have Navn af en Veile eller Veld, som fra Boels-Bek løber norden ned igiennem Byen mellem tvende Bierge til Sue-Hullet, hvorfra Vandet deels under Jorden falder ud i Sundet, deels oven til gjør en Aae kaldet Dybdals-Aae, derfra udskyder sig en Bek kaldet Barn-Bek, hvorhos er et Kilde-Spring med overmaade godt og sundt Vand. Sydvest fra Byen ligger Gilshøi med store Steene omsat, hvor de Gamle have holdt deres Offere og Lystigheder. Østen Byen er Qvindhøi. Og nordost fra Byen ere 2de Høie, hvorhos en Dal kaldet Løvesterns Dal Ved Revn Bye ligger en Slette, kaldes Kurre og Tenne. Der paa Marken findes Megel-Høi, og Klo-Høi, hvorunder Kalles-Kilde. Denne Bye kan have godt Fiskerie af Giedder, Aborre, Brasen, Skaller, Aal. Tolstrup Bye har gode Karudse-Damme, skal have sit Navn af den Kæmpe Tole, som efter Tradition slog Trælle i Ingvorstrup paa 12 Tønder Hartkorn, som skal være bygt og kladet af Ingvor Beske. I denne Gaard er vor navnkundige Poet Erasmus Lætus født, hvorom han i sine Colloq. Moral. p. 247 selv skriver (301)
- g) Kirken er for nogle Aar siden sat i Stand. Alterklædet og Messehagel af rødt Fløiel er givet 1729 af Greve Christian Daneskiold til Samsø. En stor Lysekrone, samt en Liigbør og tvende Lysestager, ere givne af Rasmus Jörgensen Birkedommer til Høgsholms Birk, for hans aabne Begravelse i Kirkegulvet. Paa den nordre Side i Choret er et lidet ulæseligt Epitaphium.
- h) Kirken er overalt takket med Blye og har et høit Taarn. Klokken er omstøbt 1701 af Stephan Sherrebein i Kiøbenhavn, bekostet af Brigadier Palle Krag. Her har og før været et Seierverk, som er nedtaget og ubrugeligt. Altertavlen af smukt Bildhugger-Arbeid bekostet 1666 af Reinfrank til Fæveile, siden stafferet af hans Dotter som havde Sognepresten M. Friderich Lyngbye, hvilken med bemelte sin Svigerfader er begravet i Sacristiet. Under Altergulvet skal være en tilmuret Begravelse, hvori hviler en Mand ved Navn Gebritz, som skal have boet paa Fæveile. Alterklæde og Messehagel af rødt Fløiel er givet af Greve Christian Daneskiold til Samsø. En Lysekrone given 1702 af Niels Terkelsen i Pees-Mølle. I Choret en udhuggen Steen indmuret over Tyge Sandberg til Isgaard som døde 1587 og

hans Frue Elne Krastrup, Jörgen Krastrups og Frue Margrete Niels Dotters af Kiersgaard. Midt i Kirken hænger et Epitaphium over Sognepresten Niels Sörensön Nyekirk, som med sine 2 Koner havde haft 23 Børn, og døde 1651 73 Aar. Ringmuren om Kirken er af store Kampestenene med Kalk indmuret, 2 Alne bred, 5 Alne høi og i Omkreds 80 Alne. Ved nordre Side af Vaabenhuset ligger to Stene med ulæselig Skrift over to Systre, som efter Tradition skal have bygt Kirken og Ringmuren. I Lyngbye er 1709 stiftet en Skole af Geheimeraad Palle Krag. (302)

- i) Kirken og Spiret er takket med Blye. I et gammelt Document af 1404 er denne Kirke kaldet Ecclesia Tysstorp juxta Biörnholm in Jutia. Altertavlen er fra de Catholske Tider med Helgenes Billeder. Alterdekket af rødt Fløiel med Hans høie Excellences Gyldenlöves Vaaben. Kalken er antique af Sølv forgyldt, hvorpaa kan læses: Wolmarus Danorum Slavorum Gottorum Rex & c. Prædikestolen skal være af en hel Marmorsteen med udhugne og forgyldte Blomster. Her har før været endeel Tavler med gammel Maling og forgyldt Munkeskrift om de gamle Rosenkrandsere, som har boet paa Biörnholm, nu Høgholm kaldet. Paa nørre Side i Kirken læses denne Inscription: Anno 1465 er denne Guds Tempel funderet og efter veelbyrdig Her Otto NIELSON ROSENKRANTZES Ansøgning udi PAVE PAULI TID ved 4 Cardinaler given sær Indulgentier til den, som hialp dens Bygning og Prydelse, og er kaldet *Hellig tre Kongers Kirke*. Neden under er Forteigning paa Presterne fra Reformationen. Et Epitaphium over Sognepresten Oluf Christensen Nörup død 1671. Paa Pulpituret er malet Baron Iver Högs Vaaben, hvorunder staaer: Anno 1681 har Kong Christian den Femte allernaadigst benaadet Baron Iver Hög med dette Friherlige Vaaben. Over Sacristie-Døren er indmuret en Steen over Just Hög til Biörnholm død 1649 og Frue Anne Rantzov død 1656. I den aabne Begravelse staar disse Adelige Liig: (1) bemelte Just Hög, (2) hans Frue Anne Rantzov, (3) Christen Hög til Biörnholm død 1632. (4) Just Hög et Barn død 1655 (5) Beate Skeel til Langholt, Erik Högs til Biörnholm Frue som døde 1644. (6) Dorte Juul, Erik Högs anden Frue, (7) Elisabeth Hög, Morten Skinkels til Østergaard Frue som døde 1676. (8) Baron Iver Hög til Høgholm, Medelgaard og Østergaard som døde 1681 43 Aar, og 2de hans og Frue Helle Trolles smaae Døttre Dorthe Sophie Hög og Helle Dorthe Hög. I denne Kirker skal og være begravet Offe Just til Videnholm, og en Fane over ham ophængt, tagen i Keiser Rudolphi Tid, hvilken nu ikke mere findes. (303)

- j)
- k) Fuglslev Kirke, kaldet Vor Frue-Kirke, er uden Taarn og uanseelig, men indvendig i Choret har den en usædvanlig og ganske anden Indretning end andre Landsbye-Kirker. Bagdelen af Kirken er, som i endeel Kirker der i Egnen, dannet som en halv Sez-Kant, hvilken er separeret fra Kirken ved et langt Galerie eller Balustrade. Alteret har ingen Altertavle, men bagerst paa Alterbordet staaer et forgyldt Crucifix med Mariæ og Johannis Billeder ved Siderne, der før ved en stor Ørn med naturlige Farver og forgyldt Krone paa Hovedet, udstrekkende begge Vingerne, øverst paa Vingbenene staae de Plader, hvori Lysene settes. Denne Ørn har sin Hensigt til de Arnfelders Vaaben. Sex-Kanten er malet en perspective og indrettet med Piller og Nicher. Au fond eller midt paa er sat Jörgen Arnfeldts og hans Frues Ellen Kirstine Belovs Brystbilleder i temmelig Størrelse i ovale forgyldte Rammer. Ved Siderne af disse staae paa Pilarerne begges 16 Ahner i malede Vaabener med Navnene hos. Denne Perspective gjør, naar man først kommer ind i Kirken, en ganske smuk Anseelse. Dette er 1704 indrettet, tillige med en aaben Begravelse for Familien under Jorden i Sexkanten, hvorudi staae følgende Liig: (1) Etatsraad Jörgen Arnfeld til Rugaard, død 1717

72 Aar, (2) hans Frue Ellen Kirstine Belov, (3) Margrete Marie Arnfeld Capitain Carl Gustav Drevitzes Frue, død 1716 32 Aar, (4) Jomfrue Sophie Belov, Laurids Belov Dotter til Kiølstedgaard, død 1709 50 Aar, (5) Jomfrue Nelle Margrete Arnfeld død 1717 8 Aar. I Kirkegulvet ligger en Steen over Stygge Themsens til Søeholt, Herredfoged i Synder og Mols Herreder død 1707. I Jæv Søe ved Gravlev fiskes Giedder og Skalle. Gaarden Søeholt paa 8 Tønder Hartkorn er med Muur og Bindingsverk smuk opbyggt og teglhængt, beboes af Jens Rhode fra Ebeltoft. Derved er og en stor Vandmølle. (304)

- l) Kirken er tækket med Blye, inden i med Hvælvinger som styrkes ved fire Jern-Bielker, er 1749 baade ud- og indvendig sat i god Stand af Kammerherre og Jægermester Knud Trolle. I Taarnet en skøn Klokke med Aarstal 1575. Altertavlen er af smuk stafferet Bildhugger-Arbeid med Aarstal 1647. Alterklædet af rødt Fløiel med Sølv-Galuner. Kalk og Disk af Sølv forgyldt gjort 1651. Paa Prædikestolen staaer adskillige Aarstal og Bogstaver. Paa vestre Side af Taarnet er indmuret en Steen med udhugne Figurer, som efter almindelig Sagn skal forestille den Passage om 2 Herremænd, af hvilke den ene Niels Maar boede paa Tolstrup, som en Paaske-Morgen paa Jagten kom i Strid samme og begge med Folk, Heste og Huude paa Jagten kom i Strid sammen og begge med Folk, Heste og Hunde omkom, hvorom en Vise findes i Peder Syvs Samling p. 685. Men hvad gammel Snak og Indbildning kan gjøre, det har Biskop Hygom opdaget, som engang betragtede denne Steen, og fandt, at det var en ganske anden Historie, nemlig Christi Korsfæstelse, saaledes som den paa gamle Altertavler fra Pavedomets Tider afbildes, saa her vare intet af alt det som Visen og Rygtet formelder. Ved Kirkemuren er en Skole for Sognets Ungdom, stiftet af Generalinde Rosenkrands til Møllerup.
- m) Æbdrup skrives i gamle Documenter Æbthorp og Æbbedorp. Kirken er liden og uden Zirater, har dog et Taarn. Byen har en skøn Skov opelsket af Etatsraad Fogh. Anno 1564 fik Folmer Rosenkrands Embedsmand paa Aarhuusgaards, Kong FRIDERIK II Brev, at Æbdrup Bye skulde ligge til Feldballe Birk.
- n) Kirken er liden, dog med Taarn. Paa Kalken staaer Johan Adriansen Crone 1695. Kolind skal forud have haft, foruden Æbdrup, nok et andet (305) Annex, nemlig Skareøe, som nu er annecteret til Marie Magdalene, og paa en egen Maade er kommen derfra i Hr. Jacob Arps Tid, som blev kaldet hertil 1623. Ved Kolind ligger det bekiendte Guud, som gaaer herfra til Grinaae, og kaldes af denne Bye Kolind Sund, som er det største ferske Vand Amtet, hvori falder Giedder, Aborre, Brasen.
- o) Paa Kirken, som har et høit Tarn, er 1749 skeet en Hoved-Reparation. Altertavlen er Bildhugger Arbeid smukt malet og forgyldt, bekostet 1607 af Hartvig Kaas til Møllerup og Frue Anna Juul som og har ladet Prædikestolen gjøre. Deres Navne staae og paa den store toarmede Lysestage, tillige med Predbiörn Gyldenstiernes og Hylleborg Billes Vaabener og Aarstal 1683. Alterbogen indbunden i rødt Fløiel med Knud Gyldenstiernes og Elisabeth Rosenkrandses Vaabener af støbt Sølv og Aarstal 1683. Alterbogen indbunden i rødt i Fløiel med massiv Sølv-Beslag given af Knud Trolle og Frue Birgitte Rebsdorf. I Choret er et Pulpitur til Møllerups Herskab indrettet af Frue Elisabeth Rosenkrands, som og 1709 har lader Altertavlen og øvrige Træverk i Kirken opmale. Paa Muren ved Prædikestolen sees en Fortegnelse paa Presterne siden Reformationen. Ved Nørre Siden af Alteret staaer i Muren en stor udhuggen Steen over Hartvig Kaas og Frue Anna Juul. I en aaben Begravelse bag Alteret staaer Frue Elisabeth Rosenkrands til Møllerup som døde 1721 64 Aar, med begge hendes Mænd, Knud Gyldenstjerne som døde 1721 64 Aar, med begge hendes Mænd, Knud

Gyldenstierne som døde 1683 31 Aar, og Hr. Jochum Schack til Sneumgaard, Generalmajor og Amtmand paa Skanderborg, som døde 1700 72 Aar. Inscriptionerne i denne Begravelse læses i HOFMANS Fundatz Tom III. Pag. 122 seqv. Paa begge Sider af Chorsdøren staaer malet endeel Vaabener af de Herskaber som har boet paa Møllerup, og neden under er en aaben Begravelse, (306) hvori staaer: Hartvig Bille og Frue Anna Kaas, Harvig Kaas og Frue Anna Juul, Predbiörn Gyldenstierne og Frue Hylleborg Bille. I Kirken har før været en Trætavle over Christen Maltesön og Frue Anne Tideman, hvorpaa alene stod: Lev saa at du kand leve og tenk at du skal döe. Bemelte Christen Maltesön Viffert erobrede 1565 i Slaget ved Falkenberg fra de Svenske en Fane, hvilken længe hængde her i Kirken, indtil den ag Ælde hensmuledes. Dersom man kan troe Traditionen, da var Frue Anne Tideman en Dotter af den Herr Tideman, som blev ihielslagen paa Synderherreds Ting, hvorom en Vise findes i Ped. Syvs Kæmpeviser p. 191. Der er endnu en liden Høi, kaldet Tidemans Høi. Hvor dette siges at have tildraget sig. Ved Kirken er en Sole stiftet 1720 af Frue Elisabeth Rosenkrands og hendes Dotter Frue Hylleborg Gyldenstierne. Af Jens Andersön Hiortsvang er ved Fundatz af 1748 givet til Feldballe og Nødager Skole 300 Rdlr., som er heftet paa Møllerup Gaard. Prestegaarden er teglhængt, med en deilig Have og Fiskeparker. Østen for Feldballe Bye ere tre Søer, Øye- Lille- og Land Søe, hvori fiskes Giedder og Brasen. Disse have ingen Til- eller Afløb, og ligge i en tør og sandig Egn

4. Mols-Herred.

1. Ebeltoft Sogn (a). Ebeltoft Kiøbstad. Skovgaarde. Elsegaarde. Fæstejorde. Den Øe Hielm. (307)
 2. Draaby Sogn (b). Annex til Ebeltoft. Draabye. Boeslum Bye. Holm Bye. Egsmark Bye. Handrup Bye. Stubbe Bye. (308) Lyngsbek Bye. Skiersøe Hovedgaard. Lyngsbekgaard. Skov-Mølle. Ørnbiørgs Mølle.
 3. Agrie Sogn (c) Agrie Bye. Grønfeld Bye. Basballe Bye. Strandkier 2 Gaarde. Essendrup. Provstskov-Huus. Over-Mølle. Kieris-Mølle. Glads-Mølle. Bruns-Mølle. Canike-Mølle. Ravns-Mølle.
 4. Egens Sogn (d). Annex til Agrie. Egens Bye.
 5. Tved Sogn (d) Tved Bye. Isgaard Hovedgaard. Ovelstrup Hovedgaard. Eeg Bye. Tillerup Bye. Biøstruo Bye. Blaakier Bye. Deigret Bye. Taarup Bye. Landborup Bye. (309)
 6. Vistoft Sogn (f). Vistoft Bye. Fuglsøe Bye. Strands Bye. Begstrup Bye. Bogens Bye. Bogensholm Hovedgaard. Togerboe Bye. Viderup Bye. Legerholm Bye. (310)
 7. Knebel Sogn (g) Knebel Bye. Skiellerup Bye. Lynge en Gaard. Vingelsborg et Huus. (311)
 8. Roelse Sogn (h). Annex til Knebel. Roelse et Huus. Roelsegaard Hovedgaard. Vrinnæs Bye. (312)
 9. Helgennæs Sogn (i). Esbye. Øvrebye. Borup Bye. Stødov Bye. Feierup Bye. Kongsgaard.
- a) (306) Ebeltoft Kiøbstad er foran beskrevet. Landsbyerne, som høre til Sognet, nemlig, Skovgaarde, som er 2 Bøndergaarde, og Elsegaarde, som er 7 Gaarde, ere got

Spisekammer for Ebeltoft, de ligge paa en lang Odde eller et Næs, som strekker sig ud i Havet imod Øen Hielm og kalde fra gamle Tider af Molnæs, hvoraf Mols og Molboe, og Molsherred (307) har Navn. I fordum Tid skal disse Byer have været en Ladegaard, hvis Rudera vises, kaldet Kanilds Ladegaard, hørende til Herregaarden eller Slottet, som da var på Øen Hielm, hvilken ligger en Miil derfra i Havet, og bliver siden videre beskrevet. Ved Ebeltoft var i forige Seculo en god Skov kaldet Biørnkier-Skov, som Mogens Friis til Faurskov til Kong FRIDERIK III. Havde afstaaet, hvorudi Hans Majestæt 1663 lod hugge endeel Skibs-Tømmer til sin Flodes Fornødenhed.

- b) Kirken er anseelig baade af Bygning, Taarn og Størelse, inden Murene lang 65 Alne, viid 17½ Alne, har 2 Klokke med ulæselig Paaskrift. Altertavlen af meget smuk Bildhugger-Arbeid. Alterklædet af rødt Fløiel med Galuner og en forgyldt Sølv-Plade. Kalk og Disk af Sølv forgyldt givet af Admiral Andreas Rosenpalm og Frue Sophia Amalia Bentzon. Et stort Sølv-Fad til Daaben med forgyldte Haandgreb. Her er trende Lysekroner af Messing. Paa en gammel Ligsteen sees udhuggen en Mand med Sverd og Harnisk, samme er over en Giöe som døde 1554 han har været balsomeret og ligger endnu heel og holden. I Choret staaer et smult Epitaphium af Marmor og Alabast over Justitzraad og Landsdomer Hans Bentzon til Skiersøe som døde 1704 54 Aar, og Frue Christina Glud død 1724 56 Aar. Neden for Choret paa begge Sider af Muren staaer de 12 Apostle malede, samt endeel adelige Vaaben og Navne af dem der har eiet Skiersøe. Ved Kirkens Nørre Side er en Udbygning, indrettet til en Begravelse, med et smukt Epitaphium i Steen over Stam-Herren Christian Bentzon. Samstedes hviler og Admiral Andreas Rosenpalm og Frue Sophia Amalia Bentzon, samt Stiftamtmand Nissen Bentzon, Til Sognets Skole og Fattige har Christian Bentzon gjort en Stiftelse, som hefter paa Stamhuset Skiersøe, see HOFMANS Fundatzer Tom. III. Pag. 112. Saa har og Kirsten Hans Dotter i Egsmark givet 50 Rdlr. Til Fattige som staaer i samme Stamhuus, efter Kongelig Rescript af 17. (308) Febr. 1764. I Sognet ere 12 á 16 meget skønne Vandkilder, som udspringe igiennem ligesaa mange udhulede Træer. Ved Stubbe Bye er en Søe ½ Miil bred, hvori ere Giedder, Aborre og Brasen.
- c) Kirken med Taarnet er i god Stand. Kalken af Sølv er forbedret 1683 af Povel Nielsön i Strandkier, Alterklædet af blaat Fløiel givet af hans Hustru Bodil Peders Dotter. Bag paa Alteret staaer Presternes Navne siden Reformationen, deriblant en Prest Oluf Hansön ved 1603 som af Desperation druknede sig i Agrie Søe og skal ligge begravet synden Vaabenhuset. Her ere tvende Epitaphia over Sognepresterne, Jens Hadsteen og Mag. Jacob Hansen. I Sognet ere 4 Vand-Møller i Rad, hvor Herredets meste Korn males. Agrie Mark er sandig, skarp og steenrig. Grønfeld har Navn af de grønne Enge som ligge tet om Byen. Strandkier har Navn af Stranden og Kieret som ligger tet derved.
- d) Egens har formodentlig fordum hedet Egenæs, af en Egeskov, som har været derved og nu er ophuggen. Neden for Byen løber Kalløe-Aae, som skiller imellem Mols og Østerlisbiørg-Herreder.
- e) Tved Kirke, fordum kaldet St. Laurentii Kirke, er stor og tækket med Blye, men har et lidet Taarn af Bindingsverk. Kirken er indvendig hvælvet, (309) med et hvælvet Sacristie. Altertavlen er bekostet 1592 af A. Sandberg til Qvelstrup. Under Choret er en hvælvet Begravelse, hvori Eierne til Qvelstrup af den Sandbergske Familie ere nedsatte, derover hænge 3 Faner, hvoraf den ene er oven den sidste Mand af Stammen General-Major Anders Sandberg til Qvelstrup, som døde 1677 56 Aar. Ved den vestre Ende af

Kirken har Conferentzraad Christian Gersdorf en aaben og overjordisk Begravelse for sig og sin Familie indrettet. Neden for Choret er et Epitaphium over Present Christen Rasmusön som levede 1661. Efter Reformationen vare Knebel og Roelse længe Annexet til Tved, men ere siden skilte derfra. Tved Sogn er en Peninsel, paa de 3 Sider omringet af Havet, men paa østre Side mellem Knebel-Vig og Helgenæs-Vig, som kaldes og af dette Sogn Tveds-Vig, gjør næsten en Cirkel paa $1\frac{1}{2}$ Miils Omkreds. Indløbet, som er fra Kalløe-Vig imellem tvende udflydende Odder, den ene fra Tveds-Øehoved, den anden fra Roelsøegaards Næs, er tvert over Dybet ikkun et got Musket-Skud, men i Gabet og Renden fuldkommen 11 Favne dybt. Over alt i hele Vigen er ingensteds ringere en 6 Favnes Dyb, og mangesteds meget mere. Midt i Vigen gaaer fra Landet en Hage, kaldet Kongsøre-Hage, ved 20 Skrit bred men en halv Fierdingsveis lang ud i Havet. Denne Vig, som er omringet ligesom med lutte Volde og Skandser, har Naturen dannet til en rar og sikker Havn, som kunde tage imod de største Orlogs Skibe, og neppe have sin lige i Danmark Prestegaarden har en smuk Have og en rar Udsigt til Vigen. Derved er og en god Veld-Kilde.

- f) Kirken ligger paa en Bakke et lidet Stykke fra Byen. Altertavlen er bekostet 1666 af Presten Christen Christensön og hans Hustru Ingeborg Fogh. (310) vis Navne og staaer paa Skriftestolen og Fonten. I Kirken ere 2 aabne Begravelser fulde af Liig, som man ei veed hvem ere. Paa Alterklædet af Fløiel er en Sølv-Plade med de Gyldenstiernes Vaaben, Aarstal 1688 og de Bogstaver J. H. G. S. c: Iver Hanssøn Gyldenstjerne. Neden for Altergulvet en Ligsteen over Presten Sören Jonsön, som døde 1608 78 Aar. En anden inden Kirkedøren over Herredsfoged Anders Pedersön som døde 1666 73 Aar. Endnu findes paa Kirkegaarden en meget gammel stor og lang Ligsteen bred til den ene og smal til den anden Ende, hvorom Sognefolket fortæller, at en Catholsk Biskop ligger herunder begravet, hvilken i Kirken skal være ombragt af en Bonde-Karl ved Navn Carl, som derfor blev henrettet paa en Høi uden for Kirken ved Landeveien, kaldet siden Carls-Høi. Bogens har uden Tvil været kaldet Bogenæs, og har Navn af Bog, som affalde i den derved liggende Bøge-Skov, som er noget rart paa Mols. Paa Byernes Marker findes adskillige Gravhøie og Offersteder med store Steene. Fuglsø kaldes saa af en fersk Sø der ved Byen, hvor Standfugle ofte lade sig see. Viderup er nu 2 Bøndergaarde, men der har før staaet en grundmuret Bygning, hvoraf Rudera viiser. Ved Vistoft findes et Sted, kaldet Tingstokken, hvor Ting forud har været holdet, og strax derved en hellig Kilde.
- g) Kirken ligger paa en Banke, midt for Indløbet af Knebel-Vig, er 1738 af Conferentzraad Gersdorf ziret med et lidet Spir. Klokken er omstøbt 1625 af Arendt Kleimar, da Albert Jensön var Sogneprest han døde først 1670 78 Aar, og har sit Epitaphium der i Kirken. Alteret er opbyggt af Bredder, Altertavlen med Billeder fra de Catholske Tider. Kalk og Disk af Sølv forgyldt har General-Major Sandberg købt det af et Partie, som havde taget det fra de Svenske ved Christianstad, og foræret det til (311) Knebel Kirke. I Knebel er Sognets Skole. Skiellerup er en liden Bye, som tilhører Greve Skeel, og fører hans Stuterie frem og tilbage fra og til den bekiendte Øe Hielm, hvor det underholdes. Der menes, at Skiellerup har sit Navn af et Sand Riff kaldet Skielle-Røn, som strekker sig fra Landet et langt Stykke ud i Knebel-Vig, hvorpaa findes Mængde af gode og store Skiel-Fisk og Muslinger, som samles og sælges for 6 á 8 Skill. Skieppen til omliggende Kiøbsteder og Herregaarde. I Knebel Vig, hvorom tilforn under Yved-Sogn er meldet, er godt Fiskerie, naar Bønderne har Tid dertil, men Sælhundene gjør den deri megen

Fortræd og spolere ofte deres Garn. Denne Vig skal og i ældre Tider være kaldet Vierup-Havn, af den liden Bye Viderup i Vistoft Sogn, og det synes, at Vigen forud har gaaet længere ind til Øster, hvor nu er en Tørve-Mose, som de omliggende Byer har Deel udi; thi paa Bonden af samme Mose findes det klare Hav-Sand, med Musling- og Østers-Skaller, ja her skal for endeel Aar siden være fundet et Anker midt i Mosen, som kaldes Lye eller Lynge-Kier. Iblant de mange hedenske Begravelser, som findes i dette Sogn, er en, som kaldes Posekier-Steenhuus, hvor der oven paa fem store ligger en meget større Steen, lidet derfra er sat henved 20 maadelige Stene, og nogle Trin derfra atter 21 Kampestene i en Kreds. I et Bierg kaldet Bildeborg er funden, under nogle Stene, en Buløxe, en Rist, en Ildskæ, neden derfor er en Kilde. Endnu en stor Steendys kaldes Poelhuus. Ved Gaarden Lynge begyndes de Molske Bierge, og strekker sig i nord hen imod Herregaarden Møllerup.

- h) Kirken har et lidet Spir, og er 1750 i Stand sat ef Conferentzraad Christian Gersdord og hans Fru Antonette Rosenörn. Paa den syndre Side i Choret er en Udbygning indrettet til Begravelse baade over og under Jorden, deri er fuldt af smukt beslagne Ligkister. Iblant andre staaer her Ritmester Jesper Vognsen til Østergaard, hvis Fane med hans Vaaben og en (312) Inscription hænger over Alteret, han døde paa Roelsegaard 1687 68 Aar. Ved bemelte Begravelse sidder indmuret en liden firekantet Steen med fire Adelige Vaabener og det Aarstal 1648. Roelse har før været en Bye af 6 á 7 Gaarde, som er afbrudt og dens Jorde lagte til Hovedgaarden, nu staaer her alene et lidet Huus ved Kirken, hvor Menigheden samles, før Guds Tienesten begyndes. Tilforn har der i Knebel og Roelse Sogne været overflødig Skove, nu fattes de baade Træ og Tørveskiær. Vrinnæs, den eneste Bye i Sognet, er stor og ligger vidt adspredt, og har endeel af Gaardene adskillige Navne. Fra det Næs Vrinnæs-Hoved strekker sig i Vigen et Sandrif til Nordvest mod Kalløe-Slot, hvorfra møder et andet Sandrif, hvorpaa sees en mægtig stor Steen rekkende op over Vandet som en liden Klippe, kaldet Røn-Stenen. Imellem disse Sandriffer er en dyb Rende, hvorigeienem Havet fra Kalløe-Vig spidser sig indtil Aae-Munden af Kall Aae. Paa disse Sand-Riffer fanges i Tangen store Muslinger. Vrinnæs Bye har Fiskerie til Huusbehov af Makrel, Aal og andre smaae Fisk i Kalløe-Vig, hvor og undertiden smaa Spring-Hvaler lade sig see.
- i) I Helgenæs Kirke, som har et lidet Taarn, ligger en Liigsteen over Sognepresten Oluf Sörensen Dal, som 1628 blev skudt ihjel af de Keiserlige Soldater igiennem et Vindue. Sognet er en Peninsel, og bliver siden videre beskrevet.

5. Østerlisbjerg Herred.

- a) Torsager Sogn (a). Torsager Bye. Skrerup Bye. Rostved Bye. Faarup Bye. Vitved en Eensted Gaard. (313)
- b) Bregned Sogn (b), Annex til Torsager. Biøstrup Bye. Rønde Bye. Følle Bye. Følle-Mølle. Korup Bye. Kalleøe Ladegaard. Tov-Mølle et Huus. Rindelse Skovhuus. (314)
- c) Skaresø Sogn (c), Annex til Marie Magdalene i Synder Haldherred. Skaresø Bye. Astrup Bye. Mesballe Bye. Tierild Bye.
- d) Mørke Sogn (d). Mørke Bye. Balle Bye. Omestrup Bye. Ugelbølle Bye. Balskov Bye. Anneret hertil er Hvilsager i Synder Haldherred.

- e) Hornslet Sogn (e) Hornslet Bye. Terndrup Bye. Kraiberg Bye. Rosenholm Hovedgaard. Rodskov Bye. (315) Rodskov Mølle. Havhusene 4 Huse. Eskerød Bye. Elkier Gaarde kaldet nu Amaliegaarden. (316)
 - f) Skiødstrup Sogn (f) Skiødbye. Vornæsgaard Hovedgaard. Segalt Bye. Astrup Bye. Stusrup Bye (317) Vorre Bye. Hielmager Bye. Svinboe Bye. Annex til dette Sogn er Elsted i Vester Lisbiergherred.
 - g) Todberg Sogn (g) Todberg Bye. Skorup (318) Hovedgaard. Venstrup Bye. Grøtterup Bye. Haarup Bye. Linnaae Bye. Balle Bye. Hedegaarde.
 - h) Medelbye Sogn, Annex til Todberg. Medelbye. Klastrup Bye. Kannestrup Bye. Øgstrup Bye. Bygballe Bye.
 - i) Hiortshøj Sogn (h) Hiortshøj Bye. Hiortshøjlund en Gaard. Brandstrup Bye. Kankbølle en Bye. Hesselballe Bye. Steenaee en eensted Gaard. Dette Sogn har to Anenxer, Egaae i dette og Elev i Vester Lisbergherred.
 - j) Egaae Sogn (i), Annex til Hiortshøj, Egaa Bye. Skiering Bye. Skiering-Munkgaard. Af Lystrup Bye den halve Deel. (319)
-
- a) Torsager menes at have Navn af de gamle Danskes Afgud Thor. Kirken ligger paa en høj Bakke midt i Byen, er en gammel og usædvanlig Bygning af Grundmur og overalt tækket med Blye. Den er bygget i en (313) Runddeel, hvis Diameter er 21 Alne, i Midten ere 4 runde Piller, som gaae igiennem Hvælvingen og samle sig oven over i 4 Buer, paa hvilke er bygt et lidet firkantet Taarn, som med sit Spir er omtrent 20 Alne høit, deri hænge tvende Klokker, som Jesper Hutfeld 1679 har ladet omstøbe ved Rudolph Melchior. Under Taarnet i Midten af de 4 Buer er et gammelt Slag-Uhr. Taget paa Kirken skal før have ligget i Folder omkring Taarnet, hvoraf det bekjendte Ordsprog skal være kommet: Rynket til Krave som Torsager Kirke. Til Kirkens runde Hoved-Bygning er føiet følgende Udbygninger, Choret, Vaabenhuset, og et ordinair firkantet Taarn ved 24 Alne høit. Altertavlen er given af Jörgen Rosenkrands og Fru Dorthe Lange. En Lysekrone given af Karen Niels Dotter Eego 1708. Over Presternes Begravelse er en gammel Tavle over de 2 første Sogneprester efter Reformationen, Fader og Søn, nemlig, Simon Pedersön kaldet 1626 døde 1562 64 Aar. Povel Simonsön Sköning, kaldet 1562 død 1604 64 Aar. Neden i Kirken er en liden muret Hvælving, med Jern-Gitterverk for, hvori er hensat et lidet Barn, der har været Gyldenlöves, som sidst beboede Kallø-Slot. Anno 1570 forordnede Kong FRIDRIK II at i Torsager og Bregning Sogne skulde være en Residerende Capellan, som tillige skulde gjøre Tieneste paa Kallø-Slot, og foruden den Indkomst, han nød af Sognepresten, skulde have en Kronens Gaard i Rønde til Residentz. Ved Rostved Bye skal den Kæmpe Sverting ligge begrave.
 - b) Kirken ligger for sig selv i Hiørnet af et Stykke Skov kaldet Koehaven, er en gamel grundmuret Bygning med et stort Taarn, tækket med Blye og indvendig hvælvet. Paa Altertavlen staaer Jörgen Skeels og Frue Kirsten Lunges Navne og Vaabener med Aarstal 1609. En liden Lysekrone med disse Bogstaver O. B. B. R. M. E. 1698. Ved Korup er en Søe. (314)
 - c) Kirken er taarnløs og med Fiele-Loft, ellers indvendig smuk og med Lukte Stole. Altertavle og Prædikestoel er af Bildhugger-Arbeid bekostet af Etatsraad Peder Fogn til Ryomgaard. Paa et broderet Alterklæde staaer tvende Adelige Vaabener med Bogstaver B. K. F. og K. N. D. F. Aarstal 1581. Paa Kalken staaer 1601 J. P. P. Midt i Skaresøe Bye er en stor Søe med Aborre og Brasen. Ved Astrup ligeledes en Søe.

- d) Kirken er bygt af hugne Stene, har et fuldkommen Taarn bygt af Muursteen, hvori hænge tvende Klokke, den ene given 1735 af Geheimeraad Iver Rosenkrands, som og har givet Altertøiet af rødt Fløiel. Øverst paa Altertavlen staaer CHRIST. IV. Navn. Kalk og Disk af Sølv forgyldt er foræret af Jörgen Rosenkrands til Holme og Frue Dorthe Lange. Paa den syndre Side af Kirkens Muur ved Jorden er en Steen, hvorpaa staaer udhugget en Biørn, som har et Menneske under sig og bider i dets Strube. Ved Omestrup og Balskov Byer findes Liim, Mergel og Jord-Mars af den gule Art.
- e) Hornslet Kirke foregives at have været først alene et Capel kaldet St. Carls Capel af en Kilde ved Byen, som heder St. Carls Kilde, og en Mose kaldet Carls Dam. Men dette maa være en urigtig Tradition; thi i meget gamle Documenter af 1310 og 1355 nævnes udtrykkelig Hornslet Kirke og kaldes Vor Frue og Alle Helgens Kirke, Ecclesiæ Santæ Mariæ & omnium Sanctorum in Hornslæt. Kirken er i ypperlig Stand, men at den ikke har været saa stor i Begyndelsen, kan endnu sees (315) paa Bygningen. Taarnet og Choret har Jörgen Rosenkrands til Holme, som 1560 af Kong FRIDERIK II fik Jus Patronatus til Kirken, tilbygget. I Taarnet ere tre Klokke, paa den ene er Inscriptionen ulæselig, den anden er given 1573 af Jörgen Rosenkrands, den tredje og største 1676 af Erik Rosenkrands og støbt af Rudolf Melchior. Her er en dobbelt Altertavle, den inderste af Alabast giort 1574 den yderste bekostet af Erik Rosenkrands 1672. Altertøiet af rødt Fløiel med Broderie og Guld-Galoner foræret af Geheimeraad Iver Rosenkrands og Frue Charlotta Amalia Skeel. Desuden ere der 2de ældre Fløiels-Massehagler. Med Jörgen Rosenkrandses og Frue Dorthe Langes Vaabener, paa den ene udgiorte med ægte Perler, paa den anden i forgyldte Sølv-Plader. Alterbogen er overdragen med rødt Fløiel og forgyldte Sølv-Plader, given af Geheimeraad Iver Rosenkrands. Paa Fonten staaer Frue Margrete Krabbes og begge hendes Mænds B. Ulfelds og Erik Rosenkrandses Vaabener 1699. Denne Frue har og givet den smukke Prædikestoel. Ved Siderne af samme staaer Lutherus og Philippus Melancthon afskildrede. Kalk og Disk, Brødske og en stor Vinkande alt af Sølv forgyldt, er og givet af Geheimeraad Iver Rosenkrands 1732. Paa syndre Siden af Alteret under Vinduet er i en Steen udhugget et Vaaben med dette Navn Henrik Rosenkrands Ridder og Aarstal 1531- Ved Skriftestolen er et udhugget Capel med Tralverk for, paa hvis østre Siden hænger en Tavle hvorpaa Jörgen Rosenkrands med Frue Dorthe Lange, to Sønner og to Døttre ere afskildrede, og paa vestre Side staaer Jörgen Rosenkrandses Epitaphium, paa syndre et Epitaphium over hans Søn Otte Rosenkrands død 1582 21 Aar. Paa Gulvet ligger en skøn Ligsteen over Jörgen Rosenkrands og Frue med deres 23 Ahner. Paa nordre Side af Alteret staaer en Steen, som Jörgen Rosenkrands har ladet sette sin Fader og Oldefader til Afmindelse. Neden under er en anden Steen, som viser, at Holger Rosenkrands 1642 har ladet sin Oldefader Otte Holgersön (316) Rosenkrands med hans Frue Margrete Gans og Syster Sophia Rosenkrands Axel Brahes til Krogholm deres Been fra Udt Kirke hidføre og nedsette hos Familien. Et Monument har Jörgen Rosenkrands 1584 ladet oprette over Stamfaderen Otte Nielsön Rosenkrands, som han 1562 havde ladet hidflytte fra Graabrødre Kloster i Randers, hvor han 1477 var begravet i et Capel som han der havde stiftet. En anden Inscription viser, at Jörgen Rosenkrands ogsaa 1589 har ladet hidføre Erik Ottesön Rosenkrands fra Mariager-Kloster hvor han 1503 var begravet i et af ham stiftet Capel. Her læses og en Inscription over Holger Eriksön Rosenkrands til Boller som døde 1496 og en anden over Otte Holgersön Rosenkrands som døde i Lybek 1525 hvilke begge staae i fuld Harnisk i Steen udhugne. Saa findes her og Liigstenene over de andre forbemelte, fra Udt,

Mariager og Randers hidflyttede. Endnu findes her en Ligsteen over Holger Rosenkrands til Bolle som blev slagen for Aalborg 1534. En anden over hans Moder Frue Anna Holgers, som blev ihjelslagen i Ringsted 1535. Ved Alteret ligger en Steen over Gunde Lange som døde 1564 og Frue Karen Breide. Over den lærde Holger Rosenkrandses prægtige Marmor-Epitaphium sidder hans og hans Frues Skilderier paa en Kobber-Plade. Paa Geheimeraad Erik Rosenkrandses Epitaphium, som og er prægtigt og med Marmor-Pillarer, sidder i Midten hans og hans trende Fruers Skilderier, saa er og Ligprædikenen, som af Biskop Erik Grave er holden over ham, heftet fast til Epitaphium i Messing-Bind. En Inscription læses over en Adelig Jomfru Ellen Jens Dotter af Nelstrup i Saltenherred død 1587. I Vaabenhuus-Muren sidder en Steen over Mester Hans Gabrielsön Bygmester, fød i Italien, død paa Rosenholm 1621. Samtlige Inscriptionerne paa Epitaphier, Stene, Ligkister, og ellers i Kirken, kan læses i PONTOPPID. Marmor. Dan. pag. 134 til 152. Over Vaabenhuset er et Bibliotek, som af Holger Rosenkrands er oprettet, og 1741 af Geheimeraad Iver (317) Rosenkrands forbedret. Ved Kirken er et Hospital af Grundmuur for 7 fattige Lemmer, stiftet af Holger Rosenkrands, men forbedret af hans Søn Erik Rosenkrands og Sønnesøn Iver Rosenkrands. Holger Rosenkrands har og stiftet en Skole i Hornslet for Sognets Ungdom, og givet en Gaard til Presten for Tienden af Rosenholm. See HOFMANS Fundatz. Tom. III. pag. 183 seqv. Hornslet sjak have sit Navn af et Guld-Horn, som efter Tradition skal være fundet enten i Hornberg paa Terndrup Mark eller i Horns-Høi ved Rodskov Mølle. 1534 findes et Syns-Vidne at være taget om Markeskiel imellem Hornslet Mark, Terndrup Mark og Elkiers Skov og Mark. I Kraiberg Bye har i gamle Dage været et St. Nicolai Capel, som er afbrudt, hvorved er en Kilde med Bulverk indhegnet, som har Søgning ved St. Hans Tider.

- f) Kirken er stor og hvælvet, bygt af Grundmuur og tækket med Blye, har et høit Taarn med 2 Klokker, den ene støbt 1615 af Arent Kleiman, den anden for nogle Aar siden om støbt. Altertavlen er fra Jörgen Rosenkrandses og Frue Dorthe Langes Tid, men smukt i Stand sat 1699 af Frue Margrete Krabbe, som og samme aar har bekostet Prædikestolen. I Altergulvet ligger en smuk Ligsteen over Christen Juul til Dunslund, som døde paa Vosnæsgaard 1608 og hans Frue Karen Stranges Dotter. Here tvende Epitaphier, som Provsten Ramus Rytter har ladet oprette, det ene over hans Forældre, som boede i Endrup Bye, hvor nu Vosnæsgaard er, det andet over ham selv og hans tvende Hustruer, med alle deres Skilderier paa en Kobber-Plade. Kirkegaards-Muren er smuk opført af Kampesteen.
- g) I Kirken er et Latinsk Epitaphium over Sognepresten Niels Rasmussön gjort af han selv 1620 da han var 70 Aar gammel. I et Document af 1524 nævnes Sognet Tilberg Sogn. (318)
- h) Kirken er bygt af hugne Kampesteen, med et stort Taarn som er 41 Alne høit. Paa Klokken staaer med Munkeskrift: Alpha & o Deus & homo o rex gloriæ Christe veni cum pace Anno Domini MDXXIII. Help Jesus, Maria, Anna. Her er en smuk Altertavle og Prædikestoel, paa hvilken staaer J. A. S. W, A. P. D. A. 1682. Kalk og Disk af Sølv forgyldt er 1752 forbedret af Commerceraad Olle Olsen i Aarhus. Messehagelen af rødt Fløiel med Galoner. Alterbogen beslagen med massive Sølv-Plader, hvorpaa J. A. S Winding 1698. En Messing-Lysekrone er given 1707 af Ellene Rasmus Dotter. Over Presternes Begravelse er et Epitaphium over Sognepresten Knud Eskesön som døde 1674. Bag i Kirken er endnu en muret Begravelse, som Kirkepatronen har ladet bekoste.
- i) Egaee findes paa mange Maader skrevet i gamle Documenter, Eku, Eghu, Ekhøgh, Echøch, Eghæ, i senere Tider Eggøe, har kanske Navn af en Aae, som løber om Byens Mark ned i

Kalløe-Vig. Kirken er af huggen Graa-Steen, takket med Blye, kaldet forud Simonis & Judæ Kirke. Taarnet er anseeligt, med en stor Klokke hvorpaa staaer (319) med Munkebogstaver: *Johannes Kanuti* Canonicus Arusiensis Anno Domini MCDXXVII *Petrus Joahnnis*. Kalk og Disk af Sølv forgyldt, derpaa staaer med meget gamle Bogstaver Jhesus Maria. Paa Messehagelen af rødt Fløiel staaer J. A. Winding 1698. Prædikestolen af gammeldags Bildhuggerverk. Alterbogen og Ritualet ere beslagne med massive Sølv-Plader, hvorpaa staaer Henrich Mullers og hans Hustrues S. H. D. Navne og Vaabener med Aarstal 1646. Hans Navn har og staaet paa Vinduer ved Prædikestolen med samme Aarstal, og at han da var Tolder i Kiøbenhavn og Medlem af Capitelet i Aarhuus. Bag i Kirken er over Jorden en muret Begravelse, hvori er hensat Amtmand Hans Nansen og flere, som har boet paa Skiering-Munkgaard. I Egaa Bye ere en Annexgaard, af hvilken Presten opbærer alle 3 Tiender og Landgilden, men Skiering-Munkgaards Eiere holde sig til Herligheden deraf. Paa Marken ere adskillige Grav-Høje og Offersteder, hvoraf 2de navnlig Vratis-Høi og Ris-Høi ligge tet ved hinanden, og derved 3de Steen-Samlinger, af hvilke den ene kaldes Steen-Dost. Lystrup Bye deles ved en Aae i to Dele, hvoraf den ene hør til dette, den anden til Elsted Sogn.

Udi Kalløe Amt ligge følgende Herregaarde og andre store Gaarden.

Amalienggaard, eller rettere Sophie Amaliegaard, i Hornslet Sogn Øster Kisbiergherred, er en ufrie Avlsgaard, som hører under Clausholm, og er kaldet af Gros-Cantzlerinde Reventlov, Frue Sophia Amalia Hahn. Bygningen er Muur og Bindingsverk. Har tiforn været en liden Bondebye kaldet Elkienggaard. Gaarden har god Eng og anseelig Skov.

Bogensholm, i Vistoft Sogn Molsherred, ved Bogens Bye, er en liden Gaard, men fra gammel Tid beboet af Adelsfolk. Bygningen er Bindingsverk. 1420 skrev en Adelsmand ved Navn Johannes (320) Slet sig til Bogensholm. I senere Tider har Gert Bryske eiet Gaarden. Efter ham er den af 2de Bønder beboet, siden af Frue Hylleborg Bille. Endelig er den komme til Kammerherre og Jægermester Trolle, hvis Enke-Frue nu holder derpaa en Ladefoged. Gaarden staaer for 9 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album og den Hartkorn er indbefattet under Møllerups Bøndergods Hartkorn.

Essenbek Kloster. Essenbek i Essenbek Sogn Synderhaldsherred, er en udfri Gaard, og hører som en Ladegaard under Stamhuset Tustrup. Bygningen er af Muur og Bindingsverk. Gaarden staaer for 30 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar. Skovskyld 1 Tønne 2 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album, og kan have godt Fiskerie af Randers-Fiord. Ellers er i Sognet to Bøndergaarde, som endnu kaldes Ladegaard, og har formodentlig været Ladegaard til det gamle Essenbek Kloster, af hvis grundmurede Bygninger vises Rudera ved en Bondegaard, som endnu kaldes Klosteret. Navnet af dette Kloster skrives i gamle Skrifter paa adskillige Maader, saasom Høsconbek, Eskingbek, Esenbek, Esseumbek, og Essenbek. Det er forud blev kaldet S. Laurentii Kloster, og dets Munke af Benedictiner-Orden, følgelig af de ældste Klostere i Landet. Man foregiver, at det er stiftet ved Aar 1040 af Herr Stig Hvide, Tokke Skialmsöns, som var af Stamfædrene i den store Familie, af hvilken Erkebisp Absalon var. Men om Stifterens Navn er rigtigt, da tør vel Stiftelsen være en god Deel Aar yngre. Stifteren, med sin Frue Tove, er der i Klosterkirken bleven begravet. Men efter Reformations-Tiden, da Klosteret blev verdsligt og heldede til sin Undergang, lod den Kongelige

Lænsmand Hans Stygge føre begges Lig derfra til Randers, som er strax derved, og der nedsette i (321) Slots-Kirken. I Essenbek Klosters Kirke var og begravet Herr Stig Andersön Hvide til Biørnholm, som uden Tvivl var af samme Familie og den berygtede Marsk Stigs Sønnesøn, hvis Lig den sidste Biörn Andersön til Stenholt lod føre derfra til Familien Begravelse i Ørsted Kirke i Rougsædherred. Til Essenbek Kloster har forneme Folk i deres Testamenter 1260 1396 givet adskillige Siælegaver. Af Formændene i dette Kloster, som vare Abbeder, ere alene følgende forekomne, Abbed Peder 1345. Abbed Johannes, som i et Document af 1403 heder Frater Johannes Abbas Monasterii Sancti Laurentii in Æssumbek Ordinis Sancti Benedicti, Abbed MICHAEL 1423. Abbed Jens Thomesön 1516. Anno 1529 da Abbed Jens var bleven gammel og skrøbelig, og Brødrene havde samtykt Hans Emiksön at være Klosterets Formand og Forstander, forlæned Kong FRIDERIK I bemelte Hans Emiksön med Essenbek Kloster, dog at han skal holde Abbeden og Convents-Brødre som vedbør. Siden i Kong CHRISTIAN III Tid fik Axel Juul Essenbek Kloster i Pant for 4000 Daler. Omendskiønt man en Tid lang derefter ingen Underretning har om Essenbek Kloster, kan man dog slutte sig til, at Kongen enten ved Mageskifte eller Kiøb har afhændet Gaard og Gods til nogen Adelig Familie, hvorved det er blevet, indtil det i forrige Seculo er kommet i Oberste Hans Friises Være, som tillige, eiede Hevringholm og Tustrup. Af Hevringholm oprettede Hans Friss, 1695 et Stamhuus for sin Brodersøn Christian Friis, hvilken siden, da han efter sin Broders Gregers Friises Død var bleven Eier af alle 3 Gaardene, oprettede 1726 et nyt Stamhuus af Tustrup og Essenbek, som nu tillige med det ældre Stamhuus Hevringholms hører til den Bek-Friiske Familie i Skaane (322)

Estrup, i Avning Sogn Synder-Haldherred, er en stor og skøn Herregaard, Greve Skeel tilhørende, og gemeenligen kaldet Gammel Estrup. Bygningen er et stort og anseeligt grundmuret Huus, 2 Etager høit, med to Taarne. Ladegaarden er og af Grundmuur og overslt tækket med Steen. Om Borgegaarden ere Graver, med en Broe over, en kostbar Have med Brandmuur omkring, deri to Orangerier, klippede Hekker, skønne Gange og Lysthuse. Gaarden er bekiendt af sit rare Stuterie, og har vidtløftige Skove, en skøn Mølle, og Fiskerie i Randers Fiord. Af Eierne veed man inegn, førend den Rige Christen Skeel til Sostrup, som døde 1688. Hans Søn Christen Greve af Skeel døde 1731. Hans Søn Geheimeraad og Oberhofmester Hr. Jörgen Greve af Skeel født 1743. Estrup er et Stamhuus for bemelte Grevelige Familie. Hovedgaards Taxt 98 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar. Skovskyld 14 Tønder 5 Skiepper 1 Fierdingkar. Bøndergoods 1280 Tønder 1 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 35 Tønder 4 Skiepper 3 Fierdingkar. Mølleskyld 31 Tønder 7 Skiepper. Tiender 155 Tønder 1 Skieppe.

Fæveile, i Lyndbye Sogn Synderherred, hører, tillige med Lykkesholm, under Baroniet Høgholm. Bygningen er ikkun Bindingsverk. For faa Aar siden er saaet Bøgeskov paa begge Sider af Gaarden. Hovedgaards Taxt er 39 Tønder 6 Skiepper. 2 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 3 Skiepper 2 Album.

Hevringholm, i Vivild Sogn Synder Haldherred, er en gammel Herregaard, som forud længe hørte til den Rosenkrandseske (323) Familie, men kom i forige Seculo til Oberste Hans Friis, som 1695 oprettede Gaard og Gods til et Stamhuus for sin Brodersøn Christian Friis, hvilken siden 1726 ogsaa har indrettet Tustrup og Essenbek til et Stamhuus og lagt det til Hevringholm, paa det alt Godset efter Oberste Hans Friises Villie altid kunde blive samlet. Borgegaarden er 3 grundmurede Huuse, 2 Etager høie, med hvælvede Kieldere, Taarn, og et smukt Capel, bygt 1650 af den rige

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus IV, 1764

Frands Lykke og Fru Elisabet Brok. Om Borgegaarden ere Graver. Gaarden har skøn Høbiering, men maadelig Skov.

Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

Efter Wormii Beretning Monum Dan. pag. 152 findes ved Hevringholm en Høi, hvori Rosenkransenes Stamfædre og Hevringholms første Eiere ligge begravne. Den første af denne Familie, som Genealogierne navngive os at have eiet Hevringholm, er Erik Rosenkrands som skal have levet 1323. Hans Søn Iver Eriksøn og Sønnesøn Mourids Iversøn skrives og til Hevringholm. Ad disses Descendenter har Hr. Niels Iversøn Ridder været, som i Documenter af 1397 og 1407 har skrevet sig til Hevringholm. Siden Hr. Otte Nielsøn Rosenkrands 1433 hans Broder Hr. Stygge Nielsøn 1476 dennes Søn Eiler Stygge Rosenkrands 1505. Endnu har af denne Familie besiddet Gaarden Jörgen Rosenkrands 1505. Endnu har af denne Familie besiddet Gaarden Jörgen Rosenkrands som døde 1551. Erik Rosenkrands død 1561 og Peder Rosenkrands død 1570 alle tre begravne i Hevringholms Sogne-Kirke. Af de følgende Eiere veed man ingen, førend Feldmarskalk

og Statholder Greve Christian Rantzov, hvilke begge eiede baade Hevringholm og Giesingholm. Hevringholm er derefter kommen til Oberste Hans Friis, Hvilken, som sagt er, gjorde deraf et Stamhuus, som hans Brodersøn Oberste Christian Friis besad til 1727. Efter hans Død kom begge (524) Stamhusene til Hans Friises Dattersøn General-Lieutenant Christian Rantzov Friis, som døde 1731. Efter hvis Død der blev Proces om Gaardene, men ved Høieste-Rets Dom tilfaldt de Ritmester Jochum Bek i Skaane som derefter kaldede sig Bek-Friis. Efter hannem blev hans Broder Major Corfitz Ludvig Bek-Friis. Stamherre dertil. Hovedgaards Taxt 74 Tønder 6 Skiepper. Skovskyld 4 Tønder 2 Skiepper i Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 1977 Tønder 5 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 10 Tønder 5 Skiepper. Tiender 35 Tønder.

Hessel, i Aalsø Sogn Synderherred, ligger tet ved Grinnaae. Borgegaarden er af Bindingsverk, teglhængt, tre Fløie, nye opbyggt af Major Henrik Hoff og hans Søn Major Malte Sehested Hoff, hvilke begge har ladet Markens sumpige Steder fylde og udgrave, at den bærer ypperlig Korn og Græs, og derhos en smuk Have anlegge. Fæhuset er Grundmuur bygt af Hr. Albret Skeel. Laden ogsaa Grundmuur 29 Gulv, hvoraf de 14 ere bygte af Hr. Albret Skeel, de 4 af Fru Ide Lunge, de øvrige af Major Hoff. Paa Hessels Enemerke ved Stranden og Grinnaae-Aae ligger et Huus, hvor de Seglende finde adskillige Commoditeter, da der ellers er langt fra Stranden op til Byen. Gaarden kan have Fiskerie af Havet. Paa Marken er opreist en stor Steen, kaldet Anna-Steenen, hvor Veien tilforn har gaaet forbi til Grinnaae, og foregives, at en Frue ved Navn Anna paa dette Sted skal have gjort Barsel. Man finder adskillig, som i gamle Tider har skrevet sig til Hessel, saasom Christiern Kaas Ridder 1391. Jens Olussön 1421 Christen Rud 1456. Om det er dette Hessel eller et andet, er uvist, men vist er det, at 1481 har Jens Rud eiet denne Gaard. Af senere Tiders Eiere (325) nævnes, Niels Krabbe til Hessel 1561 og Frue Anne Ugerup, Mogens Lykke til Hessel, som døde 1620 ugift, Hr. Albret Skeel 1635. Siden vides ikke Eierne, førend bemelte Major Henrik Hoff, som boede paa Hessel 36 Aar og døde 1747. hans Søn Major Malte Sehested Hoff, efter ham Major von Heye, siden Raadmand og Fyr-Forvalter Hans Olufsen, som døde 1766. Efter ham blev Gaarden solgt paa Auction til nu værende Eier Ritmester Brochdorff. Hovedgaards Taxt 64 Tønder. Skovskyld 1 Skiepper 1 Alb. Bøndergods 278 Tønder 1 Fierdingkar. Skovskyld 3 Tønder 3 Fierdingkar 1 Alb.

Hiortshøilund, i Hiortshøi Sogn Østerlisbiergherred, er en ufrie Gaard af 6 til 7 Tønder Hartkorn, men bygt som en liden Herregaard af Muur og Bindingsverk og teglhængt af forige Eier og Beboer Peder Borre, som og har anlagt en smuk Have derved. Gaarden eies nu og beboes af Kammerherre og Amtmand Baron Gersdorf.

Høgholm for Biørnsholm. Høgholm, i Tistrup Sogn Synderherred, er en meget gammel Gaard, dog ikke under dette Navn, men den heed tilforn Biørnholm, og har i ældere Tider tilhørt først de Hvider, nemlig, Marks Stig Andersön og hans Afkom, siden de Rosenkrandsen, og endelig de Höger, af hvilke den sidste Iver Höeg blev 1681 af Kong CHRIST. V. gjort til Baron, og fik Biørnholm med de underlagte Gaarde Føviele og Lykkesholm oprettet til et Baronie med det ny Navn Høgholm. Gaarden er nu ei af nogen Anseelse, siden Borgegaardens Hovedbygning, som var et grundmuret Huus med Graver om, længe siden er afbrudt, og det som staaer tilbage, er nogle Bindingsverks Huse for Forpagteren og Forvalteren, foruden Ladegaarden. Gaarden har en skøn Kornmark, god Høbiering og Skov. Biørnholm nævnes i (326) gamle Documenter for et Slot og kaldes paa Latin Castrum. Da Gaarden var i sin Velmagt, i Hr. Otte Nielsons Tid 1463 var der et smukt Capel, kaldet Capella beatarum, Virginis Mariæ, Gertrudisdr. Sancti Georgii Martiris in Castro Biørnholm, Vor Frue, St. Gertruds, og St. Jørgens Capel. Eierne til Biørnsholm af de saa

kladede Hviders Slegt har været, den berygtede Marsk Stig Andersön, hans Søn Anders Stigsön, hans Søn Marsk Stig Andersön den yngre 1332 1359 1366. Hans Søn Offe Stigsön, hans Søn Anders Offersön af Biørnholm Ridder 1406 1418.

Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

Dennes Enke-Fru Else Holgers Dotter Krogenos bragte Gaarden til Rosenkransenes Familie, da hun giftede sig med Hr. Otto Nielsön som skrev sig til Biørnholm 1426 1449 og siden, han døde 1477. Efter ham hans Sn Erik Ottesön Rosenkrands, hans Søn Niels Eriksön Rosenkrands død 1515 hans Søn Henrik Rosenkrands døde 1537 uden Børn. Siden findes nogle af de Krabber at have skrevet sig til Biørnholm, Morten Krabbe 1565 og Christian Krabbe. Endelig har de Høger faaet Gaarden, Just Hög som skrev sig dertil 1626 og døde 1649 hans Søn Erik Hög, hans Søn Iver Hög, som blev baroniseret og forandrede Gaardens Navn til Høgholm, døde 1683. Hans Enke Friherinde Helle Trolle giftede sig igien med Geheimeraad Palle Krag og, efter Sønnens Baron Niels Trolle Högs Død 1700 fik Kongelig Bevilling at beholde Baroniet sin Livstid, hun døde 1722 hvorefter det faldt til Greve Christian Daneskiold Samsøe, som Kongen imidlertid havde skienket det, han døde 1728. Hans Søn Greve Friderik Christian Danneskiold til Samsøe solgte Baroniet til Geheimeraad og Ober-Hofmaskalk Moltke med Kongelig Tilladelse at beholde Friherlige Friheder saalænge (327) den Grevelige Daneskioldske Familie levede, han igien solgte det til Geheimeraad og

Oberkammer-Junker von der Lühe, siden har Ritmester Hans Hoff haft det, og nu Oberste Sehested. Hovedgaards Taxt 52 Tønder 4 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 11 Tønder 4 Skiepper 1 Album. Bøndergods til alle tre Baroniets Gaarde 526 Tønder 3 Skiepper 1½ Album. Mølleskyld 11 Tønder 3 Fierdingkar. Tiender 171 Tønder.

Isgaard, i Tved-Sogn Molsherred, var iblant de Gaarde, som før Reformationen laae til Biskop-Stolen i Aarhus, og siden blev seculariseret. Østem far Gaarden vises Rudera af den gamle Biskops-Bolig. Kong CHRISTIAN III forlæned Gaarden 1539 til Iver Lykke, og siden til Peder Ebbesön. Hvor længe den var i Kongens Være, og til hvem den fra Kronen er bleven afhændet, vides ikke. Men den skal have haft endeel af de samme Eiere som Qvelstrup, saasom Christen Sandberg, Anders Sandberg, Tyge Sandberg. Gaarden er i god Stand, Borgegaarden 3 Fløie af Bindingsverk, opbyggt af Conferentzraad og Amtmand Christian Gersdorf, som døde 1746 og tilhører nu hans Søn Ritmester Jochum Gersdorf. Hovedgaards Taxt 37 Tønder 2 Skiepper 1 Album. Skovskyld 4 Skiepper 1 Alb.

Kalløe Ladegaard og Slot. Kalløe Ladegaard, i Bregned Sogn Østerlisbergherred, har fordum været en Ladegaard til det næsten en halv Miil derfra liggende gamle og i Historien bekjendte Slot Kalløe, hvoraf tilforn Lænet, nu Amtet, haver sit Navn, og hvor den Kongelige Lænsmand eller Hovedsmand bestandig residerede. Slots-Pladsen, eller Øen, hvorpaa Slottet har staaet, ligger et Stykke ude i Havet eller i Enden af den (328) saa kaldede Kalløe-Vig, og er føiet til det faste Land ved en Steenbroe, som er omtrent 700 Skridt lang. Navnet skrives paa adskillige Maader i gamle Skrifter, saasom, *Insula Calue*, *Kalsö*, *Kallös*, *Kallssöö*, *Callsöö*, *Kallö*, og kommer vel ikke saa lige deraf, at man i de ældste Tider der har græsset Kalve, men snarere af det gamle Danske Ord Kalf, som bemerker er liden Øe eller Holm, i hvilken Mening man endnu har Ordet i de Øers Navne Fænø-Kalv, Arø-Kalf, og flere. Paa denne Øe var i Kong VALDEMAR den Førstes Tid, og kanske længe tilforn, et lidet Munke-Kloster, uden Tvil af Benedictiner-Orden, hvilket ved 1168 var allerede kommet saa i Forfald, at der ikke vare meer en tvende Sorte-Munke tilbage, den Tid Cistercienserne, som Abbeden af Vitskøl, paa de Aarhusiske Biskopers Eskils og Svens Forlangende, havde udsendt til at nedsette sig først i Sabroe, siden i Sminge, derefter i Veng toge Kalvø i Besiddelse, hvor de tænkte at finde et roligt Blivested, efterat alle de forige Steder havde været den for indknebne, og ubeqveme. Denne Bolig var dem i Førstningen behagelig nok, men da de lærde at kiende dens Uleiligheder, og undertiden fandt sig ligesom beleirede af Storm og Iis, at ingen i hele 14 Dage kunde komme enten til eller fra Øen, saa de sig igien om et bedre Sted, og fandt det ved Rye, hvor de efter 4 Aars Ophold paa Kalvø, i Foraaret 1172 flyttede hen og opbygde sig der skønne Øm-Kloster, hvorom forhen er handlet. Havd Brug Øen Kalvø siden var i, veed man ikke, indtil Kong ERIK MENVED, som for at tvinge de oprørske Bønder maatte bygge endeel Slotte og Fæstninger i Jylland, ogsaa 1313 fandt dette Sted, som Naturen selv hialp til at befæste, beqvemt til at anlegge en Fæstning og fast Slot paa. Efter (329) RESENII Beretning har Kong CHRISTOFFER ii 1320 BRAGT Kalløe Slots Bygninger til Fuldkommenhed; det findes og, at denne Konge i bemelte Aar har nogen Tid været paa Kalløe. Dette Slot var nogenledes ved Magt indtil i forige Seculo, da Ulrik Friderik Gyldenlöve, som havde faaet det skienket af Kongen og nogen kort Tid opholdt sig der, lod Bygningen afbryde, og føre Steenene til bred.

Kiøbenhavn, hvormed det Gyldenløvske Pallads, som siden blev Slottet Charlottenborg, er bygt. Nu findes der ei andet end Stykker af store Brandmure, som kan sees langt ud i Søen. Slottet har staaet ved Havet paa et lidet Bierg eller en Banke, som er omringet med dybe Graver og Volde. Hele

Pladsen, hvor det har staaet, er omtrent 600 Skrit lang og 3 á 400 Skridt bred. Men Øen bruges nu til Græsning for Greve Reventlovs Stuterie. Et Bøsseskud fra Steenbroen, som gaaer til Slotspladsen er en høi Bakke omsat med store Træer, kaldet Grevens-Holm eller Grevens-Skandse, og siges, at derpaa i gamle Dage skal have ligget en Greve, som syv Aar forgieves beleirede dette faste Slot. Er der noget i denne Tradition, da maae det være skeet i Kong CHRISTOFFER II Tid og i Interregno efter ham, da Greverne af Holsten holdte Huus i Jylland efter Behag. Efter den Underretning, som RESENIUS i hans Danske Atlas har haft, skal Historien være passeret med Gert den Store kaldet den kuldede Greve, som havde sat sig for at udhungre Besetningen, men lod sig bedrage af Commendanten, som brugte den List hver Dag at knibe et Svin i Øret, hvoraf Greven troede, at de havde ingen Mangel paa Proviant, og derfor ophævede Beleiringen. Hvorledes Kalløe, med de andre fornemste Slotte i Jylland, var i de Holstenske Grevers Magt 1340 og skulde fra dem (330) indløses af Hertug VALDEMAR, og fra ham igien af Kong VALDEMAR, da han kom til Regieringen, kan læses hos HVITFELD i bemelte Aars Handlinger. Man finder siden under 1348 at Kalløe Slot og Læn har været pansat til Claus Limbek, som før var Hertugens Befalingsmand derpaa. Siden har Kong VALDEMAR pantsat Øen og Slottet til Biskop-Stolen i Aarhuus, hvorved det længe forblev, indtil Dronning MARGRETE igien indløste det, hvorfor Biskop Boe i Aarhuus og Capitelet 1407 gav hende deres Beviis, og tillige en Forsikring, at den Øe Kaløe og det murede Slot og Fæste som staaer derpaa hører Kongen og Kongedømmet i Danmark til, og at Aarhuus Biskopdom og Domkirke ingen Ret eller Tiltale har dertil i nogen Maade. At Kalløe Slot var den sikreste Fæstning i Jylland, dømmes og deraf, at man der gierne indsatte og forvarede Statsfanger saavel som Misdædere. 1507 finder man, at Thomas Hanssön af Nelderodgaard og Kund Hanssön af Fiælbogaard i Fyen vare paa Kalløe Slot, og fik deres Brodersøen Anders Knudsön id af Taarn og Fængsel, som han udi var for Evert ihjelslog. Men den fornemste Fange, som Kalløe-Slot har gjort sig til af, var Gustav Eriksön, som siden blev Konge i Sverige, hvilken som Gissel blev af Kong CHRISTIAN II 1518 hidnedført, og leveret Hovedsmanden paa Kalløe Erik Banner til troer Haand, hvor han under en anstændig Medfart forblev som Stats-Fange til September Maaned 1519 da han betiente sig af Banner Troskyldighed og den alt for store Frihed han havde tilladt ham, og lykkeligen undkom af sit Fængsle. Kalløe Ladegaard er nu en Herregaard, som tillige med Frisenvold og Løistrup er oprettet til et Stamhuus, tilhørende den Grevelige Reventlovske Familie. Som der holder (331) et got Stuterie. Bygningen bestaaer af fire Længder Huse Bindingsverk, og tækket med Straa. Hovedgaards Taxt 104 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar. Skovskyld 6 Tønder 5 Skiepper 2 Album. Bøndergods 463 Tønder 3 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 10 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 146 Tønder 6 Skiepper.

Katholm. Katholm, i Aalsøe Sogn Synderherred, har en lystig Situation imellem Eng og Skov. Om Borgegaarden ere Graver med to Broer over, den ene til Ladegaarden, den anden til Haven, som for faa Aar siden meget smukt er anlagt, med store Linde-Alleer, som gaaer ud i andre Alleer i Skoven. Borgegaardens Huse bestaaer af to Fløie, to Etager høie, og den tredje en Etage, alt af Grundmuur, hvorudi Værelserne ere gipsede, betrokne, malede og moderne indrettede. De tvende høie Flygler har hvælvede Kieldere, og ere bygte af Thomas Fasti og Frue Christentze Bryske 1588 og 1591 med et firekantet Taarn som samler dem, men ved Enden af hvert Fløi staaer et rundt Taarn. Det tredje og mindre Huus er byggt 1622 af Hr. Albret Skeel, og er det kiendeligt i Muren, at Thomas Fasti har villet bygge det tredje Huus lige saa høit som de første. Hans Enke-Frue Christentze Bryske har siden i Aarhuus 1606 ladet bygge et lige saadant stort Huus, som hun af et Salgs Misfornøielse kaldede Trads-Katholm. Ladegaarden er og af Grundmuur, deraf Stald-Længden 53 Fag byggt af Hr.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus IV, 1764

Albret Skeel 1619 men i Stand sat 1749 da Lynild havde opbrændt Overdelen deraf. Af Laden er 22 Gulv bygt 1618 af Albret Skeel, men 5 Gulv tilbygte 1738 af Generalmajor Povel Rosenörn. Der er og et Springvand. Havet gaaet omkring Skoven og Gaardens (332) Enemerker paa østre Side, hvor der gives en meget god Havn, kaldet Havknuds Havn, hvori de Seglende kan ligge sikre i Modbør.

Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

Eierne, saa vidt man veed, har været, Christen Fasti til Vennergaard og Fr. Anne Strangesen, deres Søn Thomas Fasti som havde mistet sit ene Øie ved Falkenberg og døde 1600 og Frue Christentze Bryske død 1611. Hr. Albret Skeel og Frue Berthe Friis 1618 deres Søn Otto Skeel som døde 1646 og Fru Ide Lunge, deres Søn Albret Skeel som døde 1667 og Fru Anne Ramel, deres dotter Else Skeel fik Jens Maltessøn Sehested, som 1688 skrives til Katholm, Geheimeraad Palle Krag som døde 1723 og Fru Helle Trolle Baronesse af Høgholm døde 1722. Generalmajor Povel Rosenörn som døde 1737 og Fru Mette Bentzon, nu Kammerherre og Stiftbefalingsmand Peder Rosenörn født 1711 og Fru Ulrica von Heinen. Hovedgaards Taxt 48 Tønder 5 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Skovskylld 4 Tønder 3 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Skovskylld 4 Tønder 3 Skiepper 1

Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 1 Tønde 2 Fierdingkar. Bøndergods 305 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 2/3 Album. Tiender 113 Tønder 1 Skieppe.

Løvenholm før Giesingholm.

Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

Løvenholm, i Giesing Sogn Synder Haldherred, har tilforn hedet Giesingholm, men fik dette nye Navn, da den med flere Gaarde til et Grevskab blev oprettet. Borgegaarden, med Graver om, bestaaer af 2 Længder Grundmuur af 2 Etager, som Cancellieraad Föns har sat i god Stand, og anlagt en smuk Have hos. Han har og omsat Marken med Steendiger oprøddet Jorden, og giort Eiendomen lige saa god til, som den var. Ved Giesingholms Capel har, efter WORMII Beretning Mon. Dan. pag. 285 seqv. Været iblant flere (334) Monumenter, en meget gammel og rar Steen, med en Biskops Essigies in Pontisicalibus hvorunder et Lam med Korset som er Aarhuus Biskopdoms gamle Vaaben, i Randen er en Inscription med Rune-Bogstaver, som vel neppe er rigtig afskreven og følgelig ey heller rigtig forklaret. Den lærde STEPHANIUS gietter, at denne Sten først har været lagt over den hellige Nicolaus i Aarhuus Kong KNUD den V. Søn, see Marmor. Dan. Tom. II. pag. 130. Men det synes troligt, at den har været giort over nogen af de første Biskoper i Aarhuus, og i senere Tider ved nogen Hændelse hidført. Eierne, saavidt man veed:

Anders Banner til Giesingholm 1570 hans Søn Otte Banner til Giesingholm 1599 1606. Feltmarskalk og Statholder Greve Christian Rantzov, hvis Moder Fr. Dorothea Brokdorf døde paa Giesingholm af Smaa-Kopper 1629. Hannem blev 1637 af Kong CHRISTIAN IV bevilget at faae til sin Gaard Giesingholm et Birk og Birkeret over hans Tienere i Giesing Sogn, han døde 1697. Hans Søn Greve Christian Vilhelm Adolf Rantzov 1726 dømt til evig Fængsel, hvori han døde 1734. Grevskabet Løvenholm, som var Kongen hiemfaldet, blev 1732 af Kong CHRISTIAN VI forlænet til den Grevelige Daneskioldske Familie af Samsøe paa dens mandlige Descendenter. Siden er Grevskabet med Kongelig Tilladelse solgt og igien adspredt, Løvenholm til Cancellieraad Föns, som har visse Tønder Hartkorns Frihed. Saa længe bemeldte (334) Grevelige Mands-Linie er til. Om Demstrup og Sødringsholm er siden meldet under Dronningborg Amt. Til Løvenholm hører og en Ladegaard i Giesing Sogn kaldet Sørvad, som forud har været 5 Bøndergaarde, men ved Kongelig Bevilling lagte under Hovedgaardens Taxt, som er 84 Tønder 4 Skipper 1 Fierdingkar. Skovskyld 17 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 319 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 1 Tønde 5 Skiepper 2 Fierdingkar. Mølleskyld 8 Tønder 6 Skiepper. Tiender 33 Tønder.

Lykkesholm. Lykkesholm, i Lyngbye Sogn Synderherred, hører tillige med Fæveile under Baroniet Høgholm. Bygningen er af Bindingsverk, men Gaarden ligger fornøieligt, og er forsynet med Skov, en smuk Have, Parker, og gode Korn-Lykker. Hovedgaards Taxt 19 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 1 Td. 2 Fierdl.

Lyngsbekgaard, i Draabye Sogn Molsherred, er vel en liden ufrie Gaard, men som en Herregaard af Muur og Bindingsverk, smukt bygt sidst i forige Seculo af da værende Eier Hans Jacobsen. Gaarden har sit Navn af en deilig rindende Bek, som derfra nedflyder i Havet, hvoromkring ligger ogsaa smaae Lyng-Bakker. Ved Gaarden er en smuk Have, og den Marker ere ved sammenblandet Giøde og Mergel, som findes i en Banke ved Gaarden, satte i god Stand. Cancellieraad Iver Hansen eiede og beboede Gaarden 1754 hvis Enke-Frue endnu besidder den. Hovedgaards Taxt 15 Tønder 6 Skiepper i Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 219 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 219 Tønder 1 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 2 Skiepper 2 Fierdingkar. Mølleskyld 11 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 29 Tønder 1 Skp. (335)

Meilgaard eller, som den rettere skrives Medelgaard, i Slesborg Sogn Nørreherred, skal tilforn have staaet paa et andet Sted; Men hvor den nu staaer, er den 1573, som en Steen over Porten vidner, af Landsdomer Axel Juul til Villestrup flyttet og opbygt af Grundmuur, 3 Fløie, 2 Etager, foruden Kieldere, med dybe Graver omkring og Broer derover. Værelserne ere nu smukke og moderne indrettede, derhos en kunstig Have anlagt med Irregange og Lysthuse. For Norden imod Havet har Gaarden en anseelig Skov, som staaer paa god Grund i Kiere og Moradser, hvorved den idelig har Fremvext. Besætningen er deels Stand-Stude, deels Hollænderie. Der kan og have fornøden Fisk af Havet. Eierne, saavidt man er kommet efter, have været: Ivar Andersön 1464. Melchior Skernov, uden Tvil den foriges Søn, og Frue Else Peders Dotter Oxe 1471. Deres Søn Iver Skernov og Frue Mette Munk. Deres Søn Marqvard Skernov. Hans Søn Niels Markorsön til Medelgaard som døde 1560 den sidste Mand af Slegten og er begravet i Sognekirken Glesborg. Gaarden kom da til Sören Juul ved hans Frue Dorothea Iver Skernovs Dotter. Deres Søn Axel Juul, Landsdommer i Jylland og Frue Kirsten Johanne Kaas. Deres Søn Frands Juul til Medelgaard og Frue Karen Rostrup. Siden kom Gaarden ved Ove Juuls Dotter Dorothea Juul til hendes Mand Jörgen Kaas som døde 1619 uden Børn, hun levede endnu Enke 1636 og skrev sig til Meilgaard.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus IV, 1764

Siden skrives Christoffer Bilde til Meilgaard, hvis Moder Frue Anna Juul og var Ove Juuls Dotter. Efter hannem vides ingen førend Generalmajor Rosenörn. Hans Søn Major Johan Rosenörn, hvis Enke fik Generalmajor von der Osten nu (336) værende Eier. Hovedgaards Taxt 51 Tønder 3 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 11 Tønder 2 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 357 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdk. 2½ Album. Mølleskyld 8 Tønder 4 Skiepper. Tiender 83 Tønder 1 Fierdingkar.

Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

Møllerup, i Felballe Sogn Synderherred, er en meget gammel Herregaard, som siges først at være bygget af Riges Marsk Stig Andersön og af ham beboet, indtil han efter det begangne Konge-Mord flyttede til Hielm, man viser endnu den Steen, som han haver steget til Hest paa. Af Borgegaarden er Vaanhuset 2 Etager høit, med en Steen uden om, nyt opbyggt 1681 af Knud Gyldenstjerne og 1751 i Stand sat af Kammerherre Trolle, 2de Flygler af 1 Etage og Bindingsverk, den ene bygt 1722 af Oberstinde Trolle, den anden 1743 af Kammerherre og Jægermester Trolle, som og over Borgegaards-Porten har ladet sætte en stor Marmor-Steen med sit og sin Frues Birgitte Reftorfs udhugne Vaabener 1751 og derhos: Pax intrantibus & Salus exeuntibus. 1709 blev Ladegaarden afbrændt af en Mordbrænder, som derfor blev rettet, men samme Aar igien opbyggt af Frue Elisabet Rosenkrands. Imellem Borge- og Ladegaarden flyder en bred Aae, som gjør Skiel imellem tvende

Herreder, saa at Borgegaarden ligger i Synderherred og Ladegaarden i Molsherred. Gaarden har faaet sit Navn af de mange Vandmøller, som i forige Tider har ligget deromkring, den bliver derfor i et Document af 1289 kaldet Mylnthorp, og siden Mølnetorp, Møllerop. Den har en smuk Skov af en halv Miil Længde. Paa Gaardens Enemerke ligger et Skovhuus og en Mølle kaldet Nye-Mølle. Eierne har været: Marsk Stig 1286, og efter ham hans mandlige Afkom, de saa kaldede Hvider, som (337) og eide Biørnholm, indtil Anders Offersön, hvis Dotter Inger Hvide fik Jacob Flemming og tilbragte ham Møllerup. Deres Dotter Inger Flemming fik Holger Munk og skrev sig til Møllerup 1513. Siden vides ingen før Hartvig Kaas og Frue Anne Juul 1607. Deres Dotter Anne Kaas død 1650 og Hartvig Bille. Deres Dotter Hylleborg Bille og Predbiörn Gyldenstjerne. Deres Søn Knud Gyldenstjerne og Frue Elisabeth Rosenkrands, som siden havde Generalmajor Jochum Skack og døde 1722. Hendes Dotter Frue Hylleborg Gyldenstjerne og Oberste Christian Trolle, deres Søn Kammerherre og Jægermester Knud Trolle, nu hans Enke-Frue. Hovedgaards Taxt 32 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 3 Tønder 1 Skiepper 2 Fierdingkar. Mølleskyld 4 Tønder 2 Skiepper. Bøndergods 301 Tønde 1 Skieppe 2 Fierdingkar 1/5 Album. Skovskyld 2 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar 1 Album. Tiender 85 Tønder.

Ørbek Hovedgaard, i Ørum Sogn Nørreherred, hører med under Grevskabet Skeel. Bygningen er af Bindingsverk. Paa Gaardens Mark fandtes en Hulning i Jorden af 2 Etager af Kampesteen, Nedgangen dertil faldt igiennem et aflangt firekantet Hul, og som det var rummeligt, menes, at Røvere der fordum have boet. Gaarden holder Stude til Besætning. Hovedgaards Taxt 36 Tønd. 5 Skp. 2 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 5 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar.

Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

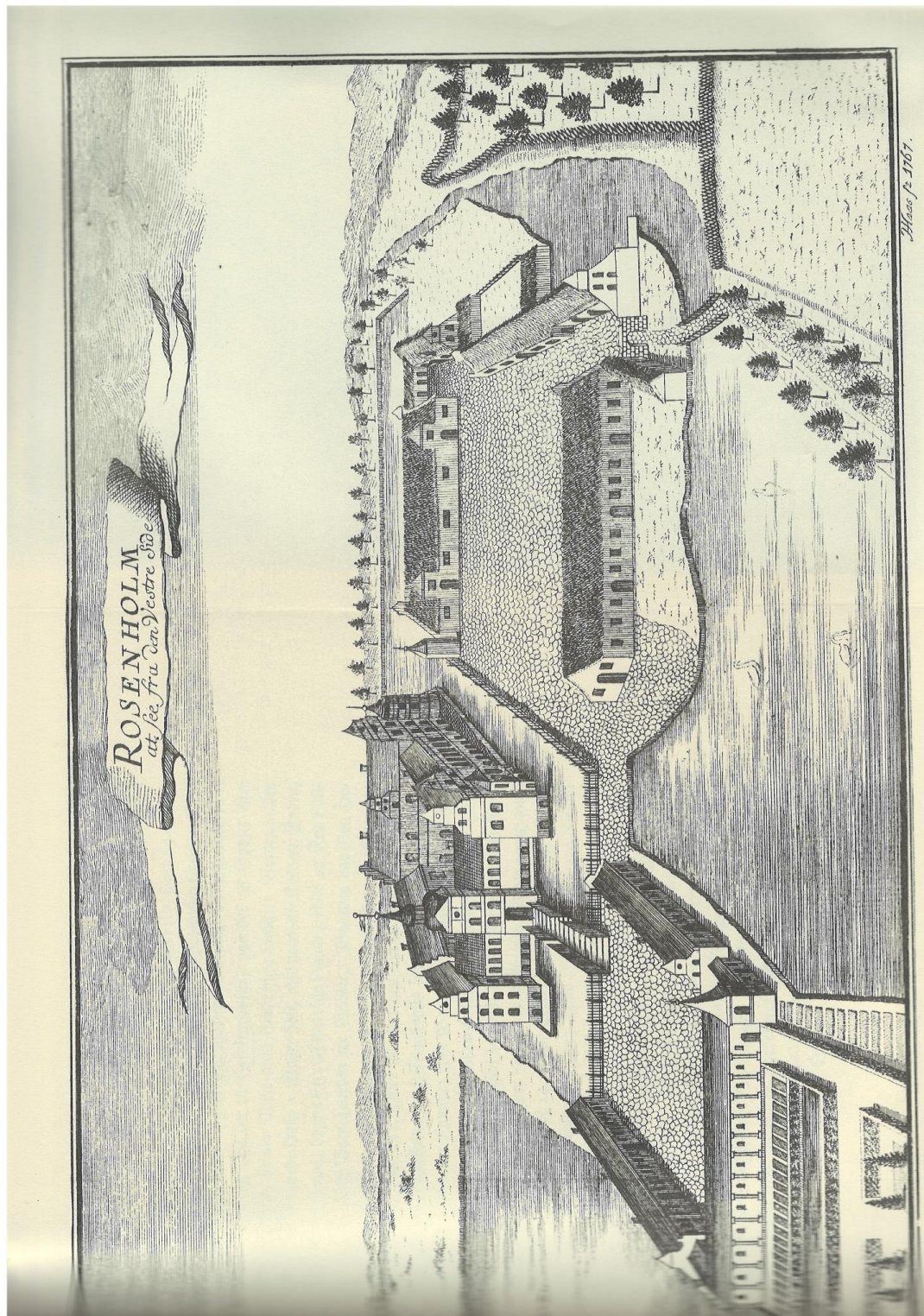
Østergaard, i Fielderup Sogn, Nørreherred, ligger i den østre Side af Byen Fielderup, og deraf har Navn. Bygningen er maadelig og af Bindingsverk. Gaarden har, foruden god Sædeland, ogsaa god Høe-Avling og Skov. Har før tilhørt Greve Skeel, nu Hans (338) Møllerup. Paa Gaarden holdes Føde-Stude. Hovedgaards Taxt 24 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 4 Tønder 3 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 2 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdk. 1 Album. Bøndergods 203 Tønd. 1 Skieppe 2 Fierdingkar. Skovskyld 3 Fierdk, Tiender 8 Tønder 2 Skieppe.

Qvelstrup, i Tved Sogn Molsherred er en liden men gammel Herregaard, og har længe været i den Sandbergske Families Eie. Den har før været i meget smuk Stand, med Graver omkring Borgegaarden, hvilken nu alene er en Bindingsverks Bygning, og som en god Ladegaard, af 4 Længder. De forige Eiere har været: Anders Sandberg Landsdommer i Jylland 1559 og Frue Sophia Skinkel. Deres Søn Christen Sandberg slagen ved Næs i FRIDERICH II Tid og Fr. Anna Sommer. Deres Søn Anders Sandberg og Frue Gertrud Krabbe. Deres Søn Ulrik Sandberg, Befalingsmand paa Lundenæs, som havde været Ritmester i den Calmarske Feide, døde 1636 84 Aar, hans første Frue Birgitte Sehested døde 1594 den ande Frue Anna Gyldenstjerne. Hans Søn af sidste Frue Anders Sandberg Generalmajor, død 1677 og Frue Ingeborg Krabbe. Siden Conferentzraad og Amtmand Jocjum Gersdorf og Frue Edel Margrete Gersdorf. Deres Søn Conferentzraad og Amtmand Christian Gersdorf og Frue Antonette Rosenörn, han døde 1746 hum 1752. Deres Søn Ritmester Jochum Gersdorf. Hovedgaards Taxt 21 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album.

Roelsegaard, i Roelse Sogn Molsherred, er nu Hovedgaard, men har tilforn været en stor Eensted-Gaard, Kongen tilhørende, og beboet snart af Bønder, snart af Ritmestere og andre af (339) Cavalleriet. Til sidst er den af Kongens Ridefoged Hans Jacobsön opbyggt og sat i den Stand den nu befindes. Stue-Længden er af Bindingsverk teglhængt. Hertil er en god Lade, Stald og Fæhuus. Kirken ligger strax ved Garden. Her har forhen været en Bondebye kaldet Roelse af 6 eller 7 Gaarde, men samme er længe siden afbrudt, og Jorderne lagte til Hovedgaarden. Gaardens Marker ere best skikkede til Vaar-Sæd og Høe-Avl. Fra Marken strekker sig et Næs ud ad Knebel-Vig. Ved Gaarden er et Vandsted, hvis Vand seer brunt ud, med Creaturene trives deraf. Roelsegaard, tillige med Isgaard og Qvelstrup, tilhørde Conferentzraad og Amtmand Christian Gersdorf, nu hans Søn Ritmester Jochum Gersdorf. Hovedgaards Taxt 46 Tønder 2 Fierdingkar 2 Album. Bøndergodset til bemelte 3de Gaarde 629 Tønder 3 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Alb. Tiender 56 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar.

Rosenholm, i Hornslet Sogn Øster-Lisbiergherred, en stor og anseelig Herregaard, som har dette frem for de fleste andre Gaarde i Jylland, at den nu paa tredje hundred Aar er bleven i én og samme Familie af berømmelige Mænd fra Fader til Søn. Gaarden heed i gamle Dage Holm, Holme, eller Holm-Gaard, og i det 14 Seculo tilhørde den gamle og længe siden uddøde Familie Petz indtil 1506. Hvorefter den skal være kommen i Biskopens af Aarhuus Niels Clausön Eie, men siden ved Reformationen med det øvrige Biskopelige Gods gik til Kongen, som 1559 ved Mageskifte overdrog Gaard og Gods til Jörgen Rosenkrands. Hans skrev sig et par Aars Tid til Holme, men siden bestandig til Rosenholm, hvilket Navn han af sit eget Navn gav Gaarden. Han har opført anseelige Bygninger derpaa, og ladet (340) sette over Porten med sit og sin Frues Dorthe Langes

Navne og Vaabener samt Aarstal 1569. Iblant Grundstennen ud til Haven er én med en Biskops Billede idhuggen og derhos S. NICOLAVS, hvilken Steen menes at være hidført fra et afbrudt St. Nicolai Capel, som fordum har staaet i Kraiberg eller Drorup Mark. Borgegaarden, som er med Graver om, bestaaer af 4 grundmurede Huse, 2 Etager Høie, med hvælvede Kieldere

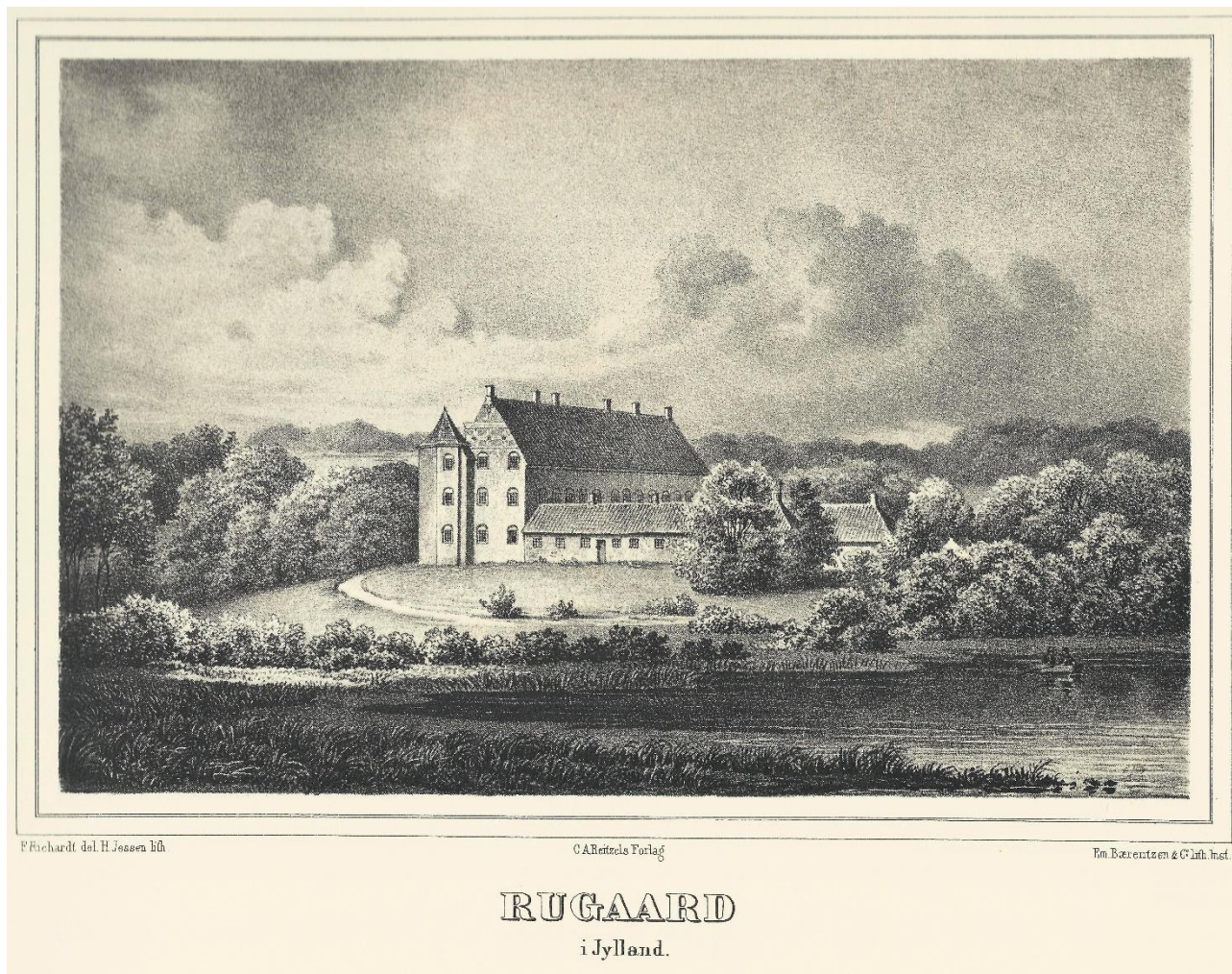
Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

Over Borgegaards Porten er et Taarn med et lidet Spir. Værelserne ere nogle og tyve, gipsede malede, betrokne, og i alt moderne indrettede 1741 af Geheimeraad Iver Rosenkrands, foruden Logementer til Domestiquerne. Her er et smukt Capel paa Gaarden, et langt Galerie med skønne Malerier, en Sal med Skilderier af den Linie i de Rosenkrandseske Familie, som har eiet Rosenholm, et Bibliotek med gode og nye Bøger, et Skab med det Rosenholmske Archiv, hvori ere mange gamle og rare Documenter, deels Gaarden og Familien, deels andre Parter i den Danske Historie angaaende. Staldgaarden bestaaer af 3 grundmurede Huse, Ladegaarden af en stor grundmuret Lade og Øxenhuse. Situationen er fortreffelig, Haven nye anlagt og prægtig, med Hekker og Linde-Aller. Gaarden har skøn Skov og en Dyrehave. Har og sin egen Birke-Ret, kaldet Rosenholms Birk. Hvortil holdes en Birkedommer. Igiennem Engene løber en Aae, hvoraf haves Giedder og Aborre. Eierne siden 1559 have været: Jørgen Rosenkrands, Danmarks Riges Raad og en af de 4 regierende Herrer i Christian IV. umyndige Aar, døde 1596. Hans Søn Holger Rosenkrands, den Lærde, Danmarks Riges Raad, i hvis Tid Rosenholm var som et lidet Academie for den lærde og Adelige Ungdom, han døde 1642. Hans Søn (441) Geheimeraad Erik Rosenkrands, som holdte der sin egen Apotheker og Laboratorium, samt Krudbrænder, Bogbinder, Beendreier, og adskillige Exercitz-Mestere, han døde 1681. Efter ham havde hans Dotter Fr. Elisabet Rosenkrands

en Tid lang Gaarden, indtil hendes Broder Geheimeraad Iver Rosenkrands er nu Stamherre til Rosenholm. Hovedgaards Taxt 51 Tønder 7 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 8 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 6 Tønder 3 Skiepper. Bøndergods 491 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingk.

Skovskyld 17 Tønder 3 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Alb. Mølleskyld 12 Tønder 6 Skiepper. Tiender 78 Tønder 3 Skiepper.

Ruggaard.

Kobberstik - Ikke en del af Den Danske atlas – indsat af autor - kilde: Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt - Udgivet første gang 1844 til 1868 i tyve bind med 12 lithografier i hver.

Ruggard, Rosmus Sogn Synderherred, har en god og frugtbar Mark. Gaarden er formodentlig opbyggt af nogen af de Arnfelder, som i mere end 100 Aar eiede og beboede den. Borgegaarden, med Graver om, er grundmuret, 3 Fløie og af to Etager, ved hver ende af Hovedbygningen er en grundmuret Runddeel 3 Etager høi. Haven har været stor og vidtløftig. Hr er en Dyrehave med Alleer, en fiskerig Sø, og Aalegaarde ved Havet. Skoven ligger rundt om Gaarden, hvori ere baade store og smaa Dyr. Eierne: Hans Axelsön Arnfeld og Frue Anne Marsvin som døde 1610. Deres Søn Mogens Arnfeld død 1671 og Frue Else Bylov som døde 1635. Deres Søn Hans Arnfeld og Frue Helle Urne, som ingen Børn havde. Siden Mogens Arnfelds Brodersøn Etatsraad Jörgen

Arnfeld som døde 1717 73 Aar. Efter hans Død havde General Greve Levetzov til Restrop Gaarden i to Aar. Derefter Geheimeraad Vincentz. (343)

Skabygaard, i Hvilsager Sogn Synder Haldherred, skrives af nogle Skaubygaard, Skafbyegaard, af andre Skaføegaard eller Schafføegaard. Her stod tilforn en liden Bye af to Bøndergaarde, kaldet Skaby, hvoraf Jörgen Rosenholm indrettede en Herregaard, og satte der først Boe 1551. Anno 1577 holdt han igien selv Avl paa Skabygaard. 1579 blev Kornladen og Koladen bygt. 1580 blev Grunden lagt til det store Huus, hvilket 1581 blev færdigt til Vinduebuerne, og 1582 ganske fuldført, see Danske Magazin T. IV. pag 200. 204. 207. Borgegaarden er tre grundmurede Længder, 2 Etager høie, og den fjerde Længde en Brandmuur til Haven. Paa Gaarden er et Capel, som efter en Inscripton paa Prædikestolen er indviet 1654. Ladegaarden bestaaer af 4 Rader grundmurede Huse, nemlig en Lade, 2 Øxenhuse, en Stald. Omkring Gaarden ere Graver. Som noget rart findes her et Skab af en stor Eeg, hvis Rod endnu staaer i Jorden under Kielderne; Paa dette Skab ere saa manne Luger og Døre som Maaneder i Aaret, inden i hver saa mange mindre som Uger i Maaneden, og deri endnu saa mange mindre som Dage i Ugen, alt giort af Billedhugger-Arbeid med Bibelske Historier. Gaarden har skønne Enge og god Skov. Af Eierne vides: Jörgen Rosenkrands til 1642. Hans Søn Gunde Rosenkrands 1646. De følgende vides ikke, indtil nu værende Eier Niels Behr, som meget har forbedret Agerdyrkningen ved Gaarden og Godset. Hovedgaards Taxt 49 Tønder 2 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 7 Tønder 1 Skieppe 1 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 8 Tønder 4 Skiepper. Bøndergods 285 Tønder 2 Fierdingkar. Skovskyld 15 Tønder 1 Fierdingkar (344) Mølleskyld 3 Tønder 5 Skiepper 3 Fierdingkar. Tiender 13 Tønder 4 Skiepper.

Skeel. Skeel, i Gierild Sogn Nørreherred, heed tilforn Sostrup, og er en gammel Herregaard, men blev af Kong FRIDRIK IV 1725 tillige med Skiervad og Ørbekgaard oprettet til et Grevskab for Kammerherre og Oberst Christian Skeel, som da gav baade Gaard og Grevskab sit eget Familienavn. En Inscription i Steen over Porten viser, at Jacob Seefeld til Visborg 1599 har begyndt Bygningen og hans Enke-Frue Sophia Bilde til Sostrup 1606 ladet den fuldfærdige. Borgegaarden er en grundmuret Bygning af 3 Etager, foruden Kieldere, med Graver om og Vindebroe derover. Stald og Ladegaard ere af Muur og Bindingsverk. Til Gaarden er skøn Høbiering, en stor Skov paa de 3 Sider, og et stort Kalkbrænderie, som stikker ud i Havet ved Karlebye-Grund. Af ældgamle Eiere er ingen forekommen uden Frue Christine Anders Dotter til Sostrup Hr. Sven Udsons Efterleveske 1428. De senere ere: Jacob Seefeld ved slet Oeconomie solgte Gaarden til Rigets Marsk Jörgen Skeel som døde 1631. Hans Søn Christen Skeel, kaldet den Rige, døde 1688. Hans Søn Jörgen Skeel døde 1695. Hans Søn Christian Grev af Skeel født 1718 hvis Søn Kammerherre Christian Greve af Skeel er født 1743. Til denne Gaard er et got Hollænderie. Hovedgaards Taxt 130 Tønder 2 Album. Skovskyld 4 Tønder 7 Skiepper. Bøndergods til alle tre Gaardene under Grevskabet 1356 Tønder 6 Skiepper (345) 2 Fierdingkar 2/3 Album. Skovskyld 24 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 30 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 179 Tønder 4 Skiepper 2 Fierdingkar.

Skiering-Munkgaard, i Egaae Sogn Østerlisbiergherred, er en stor og gammel Avlsgaard, men upriviligeret, kaldet efter Byen Skiering, som den ligger ved. Det Navn Munkgaard giver tilkiende, at den forud maa have hørt til noget Munkekloster der i Egnen, hvorover og en Høi, som ligger derhos, kaldes Munke-Høi. Denne Gaard har haft den Ulykke, at den tvende gange efter hinanden, 1727 og 1728 af onde Mennesker er bleven afbrændt. Den er kun af maadelig Bygning, Stue-Værelserne af Muur og Bindingsverk, teglhængte. Gaarden har tilhørt og været beboet af Amtmand

Hans Nansen, Forvalter Thornsohn, nu Rasmus Randles, som selv driver deraf 7 Tønder 5 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album Hartkorn, det øvrige er fæstet bort til tre Bønder. Den staaer i alt for 29 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar.

Skiersøe, i Draabye Sogn Molsherred, en meget gammel Herregaard, ligger paa en liden Øe udi en Søe, som nu moxen er borttørret, hvoraf vel og Gaardens Navn er kommet. Gaarden er opbyggt af Falk Giøe, hvis Navn og Aarstal 1592 endnu staaer paa en Steen over Lade-Døren. Ladegaarden og noget af Borgegaarden er Grundmuur, Resten Bindingsverk. Omkring Gaarden er en smuk Have indhegnet med et Steengierde. Noget af Marken falder sandigt. Strax ved Gaarden ere to gode Kilder. Den har skøn Skov, og en Sø kaldet Kragsøe. I gamle Breve af 1343 nævnes en Adelsmand Johannes Magnusson de Skærso. De af Eierne, som man ellers veed, (346) ere: Albret Bydelsbak og Frue Pernille Brok, Deres Dotter Frue Mette Bydelsbak bragte Gaarden til Hr. Mogens Giøe. Hans Søn Falk Giøe og Frue Ide Ulfstand. Deres Søn Falk Giøe den yngre og Frue Karen Krabbe. Deres Søn Falk Giøe og Frue Helvig Brahe, havde ingen Børn. Siden Just Hög som døde 1646 og Frue Anne Lunge. Deres Søn Jörgen Hög og Frue Elisabet Parsberg. Johanne de Hemmer. Justitzraad og Landsdomer Hans Bentzon som døde 1704 og Frue Christina Glud død 1724. Christian Bentzon som 1722 oprettede Skiersøe til et Stamhuus, og Frue Sophia Amalia Bentzon, som fik siden Admiral Anders Rosenpalm. Stiftamtmand Nissen Bentzon, som alle ere hensatt i Draabye Kirke. Nu Oberste Vauvert Bentzon. Hovedgaards Taxt 72 Tønder 1 Skieppe 1 Fierdingkar 1 Album. Bøndergods 327 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 327 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar 1½ Album. Skovskyld 4 Skiepper 1 Fierdingkar. Mølleskyld 5 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 91 Tønder 2 Skiepper.

Skiervad. Skiervad, i Ginnerup Sogn Nørreherred er en gammel Herregaard, nu indlemmet med under Grevskabet Skeel. Borgegaarden har fordum været omgiven med Graver. Nu er Bygningen af Bindingsverk, og alene som en stor Ladegaard til en Forpagter. Anno 1447 nævnes Oluf Pedersøn Foged i Skiervad. 1603 nævnes Envold Seefeld til Skiervad. Flere af de forige Eiere ere ikke forekomne. Paa Gaarden holdes Stude til Besætning. Hovedgaards Taxt 61 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 5 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. (347)

Skorupgaard, i Todtberg Sogn Østerlisbiergherred, har i Kong CHRISTIAN II Tid hørt Kronen til, og 1522 har Severin Povelsøn faaet Livsbrev paa Kronens Gaard Skourupgaard i Kallø Læn i Tolberg Sogn, samme af Kong FRIDERIK I 1624 stadfæstet. Bygningen bestaaer af 4 Længder Muur og Bindingsverk. Om Haven er et Steengierde, hvori ere Steen over 3 Alne lange. Gaarden har 1660 ligget paa et andet Sted, da Gunde Rosenkrands eiede den, men i den Tid han var ude af Landet, blev Gaarden ved Natte-Tide af onde Mennesker nedreven og plyndret. De følgende Eiere: Assessor Jesper Hutfeld, som Gaarden igien opbygte, hvor den nu staaer. Tyge Jespersen. Amtmand Hans Nansen. Etatsraad Oluf Krabbe til Bierg. Commeceraad Ole Olesen som døde 1759. Hans Stifdotter Jomfru Edel Niels Dotter Secher. Hovedgaards Taxt 25 Tønder 3 Skiepper Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 4 Skiepper 1 Fierdingkar. Bøndergods 364 Tønder 2½ Album. Skovskyld 5 Skiepper. Mølleskyld 5 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 125 Tønder 6 Skiepper.

Tustrup, i Hørning Sogn Synder Haldherred, skal 1657 først være bleven en Herregaard. Bygningen er af Muur og Bindingsverk, indrettet alene som en stor Ladegaard. At denne Gaard, tillige med Essenbek, 1726 er bleven oprettet til et Stamhuus, og combineret med det ældere Stamhuus Hevringholms under én og samme Stamherre, er tilforn berettet baade ved Essenbek og Hevringholm. Hovedgaards Taxt 72 Tønder 3 Skiepper. Skovskyld 5 Skiepper 2 Fierdingkar 2

Album. Bøndergods 691 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 8 Tønder 2 Fierdingkar. Mølleskyld (348) 9 Tønder 4 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 112 Tønder 4 Skiepper.

Vedøe, i Koed Sogn Synder Haldherred, en liden Herregaard, som har sit Navn af hosliggende liden Bye Vede og ag dens Situation, at den er bygt ligesom paa en Øe, omgiven paa vestre, nordre og østre Sider med Kier og paa syndre Side af Kollind-Sund, formodentlig har den i ældre Tider været ganske omflødt. Gaarden er af Muur og Bindingsverk, 3 Flygler, 2 Etager høie. Den har en smuk Skov, frugtbar Grund, skønne Tiender, god Jagt og Fiskerie. Ei langt derfra er en Broe af 3 Alne over det sterke Vand, som kommer fra Skabygaard og falder i Kollind-Sund. Paa Gaarden holdes Føde-Stude til Besætning. Af forige Eiendomsvidere Jørgen Reetz som skrev sig til Vedøe 1656. I vore tider har Consistorialraad Friderik Lyngbys Enke-Fru Nille Marie Behr eiet og beboet Gaarden. Nu Krigs-Assessor Boesen. Hovedgaards Taxt 19 Tønder 5 Skiepper 3 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 1 Tønde 2 Fierdingkar. Mølleskyld 1 Tønde 3 Skiepper 2 Fierdingkar. Bøndergods 252 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 7 Tønder 1 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Tiender 73 Tønder 3 Skiepper.

Vosnæsgaard, i Skiødstrup Sogn Østerlisbiergherred, vides ei, af hvem i Begyndelsen bygt. Hvor Gaarden ligger, har tilforn staaet to smaa Byer, Indrup og Vosnæs, og en eneste Gaard Vosnæsgaard kaldet, af hvilken den har beholdt Navnet. Conferentzraad Jochum Gersdorf har 1725 ladet bygge Borgegaarden af nye, som bestaaer af 3 de Fløie Bindingsverk muret og teglhængt. Her (349) er en smuk Have med Hækker og Absetzer, en god Skov rundt omkring Gaarden, og Fiskerie af Kalløe-Vig. Gaarden har sin egen Birke-Ret, kaldet Vosnæs-Birk. Paa Gaardens Mark ved bemeldte Vig er en privilegeret Kroe kaldet Lygten. Eierne: bemeldte Conferentzraad og Amtmand Jochum Gersdorf. Hans Søn Conferentzraad og Amtmand Christian Gersdorf, som tillige eiede Isgaard og Qvelstrup. Nu dennes Søn Hof-Junker Povel Gersdorf. Hovedgaards Taxt 66 Tønder 2 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 3 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 601 Tønder 1 Fierdingkar 1 Album. Skovskyld 4 Tønder 1 Skiepper 3 Fierdingkar. Tiender 84 Tønder 7 Skiepper.

Øer. Under Kalø Amt, udi Kategat, ligge tvende, ikke meget store, men des mere navnkundige Øer, nemlig Anholt og Hielm, den første frygtelig for de Søfarende af sit farlige Rif, hvorpaa saa mange Seglere af alle Nationer enten har stødt paa Grund eller ere aldeles forulykkede, den anden bleven bekendt i Historien af de mange Uleiligheder, den i Kong ERIK MENVEDS Tid tilføjede Riget.

Anholt. Anholt Land, som i gamle Documenter skrives Anolt, og ligger i Nørreherred 7 Mile fra Grinaae, er en halv Miil bredt og lidet mere end en Dansk Miil langt. Sand-Rifet strekker sig mere end en Miil ud i Søen, og hvad der tages fra Landet paa en Kant, legges til igien paa en anden. Øen har fra omtrent 1643 taget Skade af Sandflugt, da den østre Deel er giort ufrugtbar, uden for saavidt Marhalm og Eenebær-Riis der voxer, giver ellers god Rug, Byg, noget Himmelmørk, og i Synderlighed godt Fiskerie, og Sælhundefangst. Vrag, opfisket Gods, og Strand-Rettigheden, som Landets (350) Eier har haft siden 1713 giver og noget af sig. Indbyggerne bestaae af 16 Halvgaards Mænd, 4 Huusmænd, nogle Inderster, Presten og Fogeden, hvilke Familier udgiøre i alt mod 1000 Siele. Landet er taxeret for 10 Tønder 2 Fierdingkar 1 Album Hartkorn, foruden Prestegaarden, som staaer for 1 Tønde 3 Fierdingkar 2 Album, og hører under Amtstuen i Aarhuus. Huusmændene have intet Jord i Vangene, men lidet ved Husene til Brødkorn og en Kaalhave. Disse have Skibs-Parter i Landets Baade og Jagter, og ligesom Gaardmændene leve af Fiskerie, Sælhundfangst, og Strand-

Bergning. Om Anholtboerne, før de selv fik Kirke, have søgt til Morup Kirke i Halland, som Richardson i sin Hallands Beskrivelse p. 92 siger, er meget uvist. I det mindste har de udi mere end 200 Aar selv haft baade Kirke og Prest; thi man finder, at Peder Knudsön Sogneprest paa Annolth fik CHRISTIAN III Brev paa Kronens Part af Tienden af Volby Sogn, at beholde, saa længe han der var Prest, Dat. Dronningborg 1551. Aar 1567 har Kong FRIDERIK II lagt Kongens og Kronens Anpart Korn- og Qvæg-Tiende af Volby Sogn til Presten paa Anholt for Kaldets Ringhed. 1582 har Kong FRIDERIK II ved et strengt Brev til Undersatterne paa Anholt fat de, hart til rette for deres Modtvillighed og Uhørsomhed, saavel imod Kongens Befalingsmand og hans fuldmægtige Fogeder, som imod deres Sogneprest, og true dem, som herefter ikke fandtes villige og hørsome, at sættes fra Huus og Hiem og forvises Landet. 1639 bevilgede Kong CHRISTIAN IV Sognepresten paa Anholt, for sit Kalds store Ringhed, at maae forskaanes for Skat, naar den paabydes. Kirken er liden efter Menigheden, men der har dog et lidet Bibliotek til (351) Presternes Brug af mere end 100 Bøger, som Sognepresten Friderik Johan Valentin Dauv deels har faaet skienket dertil 1737 af adskillige, deels selv givet dertil 1743 da han blev kaldet derfra til Hospitals-Prest i Randers. Kongen har selv Jus Patronatus & Vocandi til Kirken og Prestekaldet. Korn-Tiende svares ei videre her end hver 15de Neg, som deles lige i to Dele til Kirken og Presten. Øen, saa liden som den er, har dog sit eget Ting, kaldet af Nogle Anholts Birk, hvortil snart en af Landets vittigste Bønder, snart en Fremmed, har været Foged, og af Proprietairen, som eier Landet, dertil beskikket. 1441 blev Anolt med Grindaa af Kong CHRISTOFFER forlænet til Hr. Otto Nielsön Rosenkrands. 1526 befalede Kong FRIDERIK I Embedsmanden paa Kalløe Erik Banner, han skulde formaae Bønderne paa Anholt at berge for Jochim Wolvessuer fra Hamborg af hans der strandede Skib og Gods. 1623 gjorde Kong CHRISTIAN IV. Contract med en Mand navnlig Wegla Anckers, at han efter den Hollandske Maade skulde anlegge en Fyrbakke paa Anholt. Denne Anholts-Fyr, som forvaltes af en Kongelig Betient, er siden vedligeholdet og stedse brænder om Natten formedelst for det store Sand-Rif, som er saa farlig for de Søfarende. 1667 førend Kongen solgte Landet, var Hans von Tille Foged paa Anholt. 1668 solgte Kong FRIDERIK III Anholt, som i Skiødet kaldes vores Land, Provintz og Sogn Anholt, til Fyrings-Forvalter Peder Jensen Grove, hvis Enke Dorothea Rhode 1674 fik Hans Rostgaard og tilbragte ham denne Eiendom. Han døde 1684 og efter ham fik hans Søn Conferentzraad Friderik Rostgaard denne Øe, fik derpaa 1722 af Kong FRIDERIK IV. Relutions Skiøde. Nu er hans Enke-Frue Conradina Revenfeld Eier af (352) Anholt. Landet skal 1711 i Krigens Tid være udplyndret af Svenske Kapere.

Hielm er en liden Øe, i Omkreds en Fierdingvei stor, som høret til Ebeltoft Sogn i Molsherred, liggende i Kattegat en Miils Vei uden for det Næs, som løber ud fra Elsegaard i bemelte Sogn. I ældgamle Tider skal her have staaet et Slot, som Kong JARMERIK har bygt, hvor han og blev slagen. Men efter Traditionen skal her siden have været et Herresæde, som Rabe Jonsön har eiet, hvortil Skovgaarde og Elsegaarde skal have været en Ladegaard, kaldet Ranes eller Ranild Ladegaard, hvoraf Rudera endnu vises. Men da Rigets Marsk Stig Andersön, Rane Jonsön, og flere af deres Familie og Tilhængere, havde begaaet den Ulykke 1286 at myrde Kong ERIK GLIPPING, og derpaa tager deres Tilflugt i nogle Aar hos Kongen i Norge, befæstede Marsk Stig imidlertid denne Øe og bygder, paa et høit og spidst Bierg, et fast Slot med dobbelte dybe Graver rundt om, som endnu skal kiendes, hvor han og andre af de flygtige Aar 1290 da Bygningen var færdig, søgte hen, og derfra endnu i nogle Aar, ligesom de havde gjort fra Norge, tilføiede Riget mangfoldig Skade og idelig Uroe, samt røvede de Søfarende, indtil Rane Jonsön blev fangen og rettet, Marsk Stig døde, og de øvrige af Uenighed adspredes, hvilket skede ved 1294 eller 1295. Hvorefter Kong

ERIK MENVED lod indtage, nedbryde og brænde det faste Slot Hielm, hvilket Kongen af Norge efter de Handlinger som vare fleeste imellem ham og de Landflygtige, tilegnede sig, og derover besværede sig 1307. See HVITFELD P. 333. og 306 endskiønt Kong ERIK MENVED alene, medens Stilstanden varede, havde samtykt Kongen af Norge at beholde Hielm. Efter den (353) Tid er Hielm forbleven i Kongens Være, som har holdet vilde Øg eller et Stuterie derpaa. Man finder, at Kong FRIDERIK I har givet Mauritz Pedersön Borgemester i Ebeltoft Befalings-Brev paa Hielm og paa de Øg derpaa ere, med Forbud, at ingen Fiskere skulde ligge og fiske der paa Hielm, thi at de forhugge Skov og Krat til deres Ildebrand, som Øgene skulde have Skiul af, Datum Skanderborg 1524. RESENIUS i sin skrevne Atlas siger, at denne Øe kaldes Grote Hielm til Forskiel fra de andre mindre Øer, som ligge nærmere til Skagen. Og HVITFELD pag. 302 beskriver den saaledes: Denne Insul er kun emn liden Plads, men fast af Naturen, beqvem for alle dem, som løbe igienem Beltet til Norge, thi der er en god Havn og fersk Vand paa, ligger ogsaa høit, at Folket deraf kan giøre et stort Værn. Nu hører Hielm til Grevskabet Skeel, og Greven holder derpaa om Sommeren et anseeligt Stuterie. Paa Øen er ingen anden Bygning, end et teglhængt Huus, hvori boer et par Ægtefolk, som skal opagte Creaturerne og Græsningen.

Helgenæs. Helgenæs, et stort Næs eller Forbjerg som flyder ud fra Molsherred imod Samsø imellem tvende Vige, er en Peninsel eller Halvøe, som ved en smal Hals for Norden er Landfast med Mols. Det ligger midtveis imellem Aarhus og Ebeltoft, og udgiør et heelt Kirke-Sogn, som forhen under Molsherred med sine Byer er anført. Dette Land er i den gamle Historie meget bekiendt, først af et Søeslag som der uden for har staaet imellem Kong HARALD BLAATAND og hans Søn Kong SVEN, og siden af et andet betydeligt Søeslag, kaldet Helgenæs Slaget, som i dets Farvande ved Aar 1044 forefaldt imellem Kong SVEN ESTRIDSÖN og Kong MAGNUS den Gode af Norge, (354) da de stridede med hinanden om Regimentet i Danmark. Over bemelte smale Hals, som er kun 200 Skrit over imellem Vegstrup Vig og Ebeltoft-Vig, har fordum været opført en Muur af Kampesteen, hvis Rudera endnu ere tilsyne. Rygtet siger, at Marsk Stig Andersön skal, efter det begangne Konge-Mord, ladet samme Muur opreise for at have et Tilflughts-Sted, naar han kom herved fra Norge, indtil han fik sin Befæstning paa Hielm i Stand. Indbyggerne paa Helgenæs leve mestendeels af Fiskerie. Fra Esbye til Samsø er 1½ Miil over Havet. Paa Landet er en fersk Sø kaldet Vrage-Søe, og et meget høit Bierg kaldet Ellemands-Bierg, som er bekiendt af de Søefarende og antegnet paa Søe-Kartet. Her er og paa Helgenæs, som siges i gamle Tider at have været en Kongelig Dyre-Have, en stor Bondegård kaldet Kongsgaard, hvor Jagt-Betienterne skal have logeret, naar den Kongelige Jagt her ankom. Helgenæs var ellers fordum et Fogderie, hvor der holdtes en Kongelig Foged. 1523 fik Jens Pedersön Basse Kong FRIDERIKS I Stadfæstelse paa det Livsbrev, han havde paa Kongsgaarden paa Hellenes i sin og Hustrues og Børns Livstid, dog at give sædvanlig Landgilde til Kronen. Aaret efter fik Jens Pedersön Basse Foged paa Hellenes Brev at være frie for de to Svin han pleiede at give Kronen, saa længe han havde Fogderiet og Hellenes-Gaard.

Læns mænd. Til Slutning af dette Amts Beskrivelse anføres en Fortegning paa de Kongelige Læns mænd eller Hovedsmænd paa Kalløe. Saavidt man af gamle Skrifter har kunnet samle.

Claus Limbek, Hertug Voldemars Hovedsmand paa Kalløe (355)

Johannes Pelæ eller Perle, Capitaneus Castri Kalsø 1371

Otto Nielson Rosenkrands 1439

Oluf Friis Hovedsmand til Kalløe 1490 1499

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus IV, 1764

Niels Clementson 1507 1514

Erik Banner til Asdal 1514 1548

Frands Banner 1555

Jens Juul 1558.

Jörgen Rosenkrands til Rosenholm 1563 1596

Henrik Lykke til Overgaard 1596.

Henrik Belov til Spøtterup 1597 1602

Jörgen Skeel til Sostrup fik Lænet 1614 og forestod det over 21 Aar.

Christian Thomæson Sehested 1635.

Just Hög 1640.

Gunde Rosenkrands 1655.

Erik Rosenkrands den sidste Lænsmand 1660.

Af Amtmændene vides:

Conferentzraad Jochum Gersdorf fra 1720 til 1741.

Conferentzraad Christian Gersdorf fra 1741 til 1757.

Kammerherre Christian Rudolph Philip Baron af Gersdorf fra 1757 og endnu 1767.